

KOHTI UUSINTAVAA TALOUTTA

Tavoitteena luonnon ja ihmisten elinvoima

Eeva Hellström

© Sitra 2023

Sitran selvityksiä 235

Kohti uusintavaa taloutta

Tavoitteena luonnon ja ihmisten elinvoima

Kirjoittaja: Eeva Hellström

Kansikuva: Aino Aittasalo

Taitto: Punamusta Oy

ISBN 978-952-347-343-0 (nid.)

ISBN 978-952-347-344-7 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 1796-7104 (nid.)

ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

SITRAN SELVITYKSIÄ -sarjassa julkaistaan
Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

Sisällys

Esipuhe	5
Tiivistelmä	6
Sammanfattning	8
Summary	10
Sanasto	12
Uusintaminen vai uudistaminen?	12
Keskeisiä käsitteitä	13
OSA I UUSINTAVAN TALOUDEN TARVE	16
1 Johdanto	17
Mitä uusintava talous on ja mitä se ei ole	17
Miten uusintava talous näkyy talous-keskustelussa?	19
Raportin tavoite ja sisältö	22
2 Uusintava talous laajentaa näkemystä kestävästä taloudesta	23
Hyväksikäyttävä talous	24
Riskejä välttävä talous	24
Säilyttävä ja ylläpitävä talous	25
Yhteensovittava talous	26
Korjaava talous	27
Hyvään pyrkivä talous	28
Uusintava talous	29
OSA II MITÄ ON UUSINTAVA TALOUS?	32
3 Uusintavan talouden määritelmä ja malli	33
Uusintava talous kompassina	33
Uusintavan talouden määritelmiä	37
Uusintavan talouden kehämalli	39
4 Uusintavan talousajattelun ydin	40
Elinvoimaisten järjestelmien ihanne	40
Kokonaisvaltainen näkökulma talouteen	40
Talous dynaamisena ja evolutiivisena järjestelmänä	43

5 Uusintavan talouden periaatteet	45
1. Positio: Talous elämän palveluksessa	46
2. Varannot: Vaurauden kokonaisvaltainen ymmärrys	48
3. Virrat: Talouden terve aineenvaihdunta	51
4. Paikka: Yhteisön ja paikan kunnioitus	53
5. Osallisuus: Talous, joka toimii kaikille ja kaikkien kanssa	55
6. Pluralismi: Systemin reunavaikutusten runsaus	57
7. Edistys: Innovatiivisuus sekä sopeutumis- ja muutoskyky	59
8. Tasapaino: Dynaamisen tasapainon tavoittelu	61
6 Uusintavan talouden kehittäminen ja kehitysvaihe	63
Kehittäminen lähtee ajattelutavan sisäistämisestä	63
Yritykset tarttumassa tilaisuuteen	66
OSA III UUSINTAVAN TALouden ARVIOINTIA	72
7 Uusintava talous osana reilun ja kestäväen talouden keskustelua	73
Kestävydestä uusintamiseen	73
Uusintavan talouden suhde talouskasvuun	75
Uusintava talous osana reilun ja kestäväen talouden aloitteita	76
8 Uusintavan talousajattelun haasteita ja kehittämismahdollisuuksia	82
Uusintavan talousajattelun haasteita	82
Uusintavan talouden edelleen kehittäminen	85
9 Ennakoinnin työkalut uusintavan talouden tukena	88
Uusintava talous tulevaisuustyön viitekehyksessä	88
Visiokehys	89
Kriittinen kehys	90
Transformaatiokehys	91
10 Lopuksi: Seitsemän seikkaa tulevaisuuteen	94
Lähteet	96
Kirjoittajasta	102

Esipuhe

Toisenlaisen tulevaisuuden kuvittelemisen on aina varsin haasteellista. Mielikuvituksettomuus ja tulevaisuusajattelun kapeus korostuu entisestään, kun kyse on taloudesta. Vaikka nykyisenkaltainen talous järjestelmänä on suhteellisen nuori luomus ihmiskunnan historiassa, ovat tulevaisuuskeskustelu ja tulevaisuuskuvat talouden mahdollisista kehityssuunnista vähäisiä. Emmehän vielä kuitenkaan ole kehityksen päätepisteessä?

Talous on ratkaiseva muutosvoima reilun ja kestävän tulevaisuuden rakentamisessa. Siksi olemme Sitran ennakkoinnissa tarttuneet isoon haasteeseen ja lähteneet vahvistamaan talouteen liittyvää tulevaisuusajattelua. Ennakointityö ei ole vain tiedon tuottamista erilaisista mahdollista tulevaisuuksista, vaan myös ihmisten tulevaisuusajattelun vahvistamista, jotta ihmisillä on myös tarvittavaa kykyä vaikuttavaa tulevaisuuteen.

Tämä selvitys on ensimmäinen suomenkielinen raportti regeneratiivisesta eli uusintavasta taloudesta. Regeneratiivisuuden ajatus on vahvistunut kestävän kehityksen ja vastuullisuusajattelun kehittymisen myötä, ja yhä useammin se liitetään myös talouteen. Selvityksen lähtökohdiana on ollut lisätä ymmärrystä siitä, mistä uusintavasta taloudessa oikein on kyse, millaisiin periaatteisiin uusintava talous se perustuu ja miten se asemoituu suhteessa muihin reilun ja kestävän talouden aloitteisiin ja talouden tulevaisuudesta käytävään tulevaisuuskeskusteluun.

Kun taloutta tarkastellaan osana tulevaisuuden ennakkointia, ei pyrkimyksenä ole tarjota valmiita ratkaisuja, ennustuksia tai politiikkasuosituksia. Sen sijaan toivon, että selvitys onnistuu avartamaan ajattelua tulevaisuuden taloudesta ja mahdollisista tulevaisuuskuvista kehityspoluista sekä siitä ja herättää lukijaa pohtimaan, millaisille periaatteille, ajattelumalleille ja käytännölle tulevaisuuden talous voisi perustua.

Näemme harvoin mitään talouden lähestymistapaa ja ajattelumallia sellaisenaan arjessa, ja näin varmasti on myös uusintavan talouden kohdalla. Kun tulevaisuus vielä on avoin ja siihen voi vaikuttaa, on tärkeä ymmärtää ja käydä keskustelua erilaisista talouden malleista ja pohtia, miten niitä soveltamalla ja yhdistelemällä voidaan luoda perustaa reilulle ja kestäville talouksille ja tulevaisuudelle.

Helsingissä 27.6.2023

Katri Vataja

Johtaja, Ennakointi ja strategia, Sitra

Tiivistelmä

Mitä on uusintava talous? Uusintava eli regeneratiivinen talous on yksi tuore lähestymistapa tulevaisuuden talouteen. Se herättää kiinnostusta sekä kansainvälisesti että suomalaisessa yritys kentässä, jossa siitä käytetään myös käsitettä uudistava talous.

Tämän raportin tarkoituksena on tehdä ajattelutavan lähtökohdat tutuiksi. Selvitys on jatkoa Sitran pyrkimykselle kuvata erilaisia, talouden vaihtoehtoisin tulevaisuuksiin liittyviä näkemyksiä ja herättää niistä yhteiskunnallista keskustelua.

Uusintavalle taloudelle ei vielä ole vakiintunutta määritelmää. Tässä raportissa sillä tarkoitetaan taloutta, joka toimii elämän palveluksessa vahvistaen niiden luonnollisten ja sosiaalisten järjestelmien elinvoimaa, joista myös talous on viime kädessä riippuvainen. Tämä tapahtuu soveltamalla talouden toimintaan samoja periaatteita, jotka edistävät kaikkien elävien järjestelmien systeemistä terveyttä.

Kyse ei ole vain siitä, mitä asioita taloudessa tehdään luonnon ja ihmisten hyväksi, vaan siitä, miten talous toimii yhteistyössä luonnon ja ihmisten kanssa. Elinvoiman uusintaminen on tuolloin sisäänrakennettu talouden kaikkeen toimintaan.

Lähtökohtana on, että ongelmien juurisyyhin on tartuttava samalla, kun pyritään ratkaisemaan niistä jo aiheutuneita akuutteja ongelmia. Sitä kautta yhteiskunnat voivat selviytyä yllättävistä häiriöistä ja shokeista entistä paremmin.

Uusintavan talousajattelun kehä. Tässä raportissa hyödynnämme kehämallia uusintavan talouden kuvaamiseen.

Ytimessä on ihanne terveistä ja elinvoimaisista ekososiaalisista (eli luonnollisista ja sosiaalisista) järjestelmistä. Taustalla on lisäksi kaksi keskeistä oletusta:

1.) Monet taloudelliset ilmiöt ovat monimutkaisia ja vaikeasti ennustettavia. Tarvitsemme kokonaisvaltaista tarkastelua siitä, miten taloudelliset, ekologiset ja sosiaaliset ilmiöt kytkeytyvät toisiinsa alati muuttuvien haasteiden ja mahdollisuuksien verkostoksi.

2.) Talous on dynaaminen ja evolutiivinen järjestelmä, jonka kehittäminen hyötyy siitä, että ymmärrämme, miten terveet ja elinvoimaiset elävät järjestelmät toimivat ja miten ne ovat jatkuvassa muutoksessa. Uusintavassa taloudessa inspiroidutaan siksi luonnosta ja jäljitellään siinä esiintyviä rakenteita ja prosesseja.

Kehämalli sisältää kahdeksan uusintavan talouden periaatetta:

- 1.** Positio: Talous elämän palveluksessa
- 2.** Varannot: Vaurauden kokonaisvaltainen ymmärrys
- 3.** Virrat: Talouden terve aineenvaihdunta
- 4.** Paikka: Yhteisön ja paikan kunnioitus
- 5.** Osallisuus: Talous, joka toimii kaikille ja kaikkien kanssa
- 6.** Pluralismi: Systeemin reunavaikutusten runsaus
- 7.** Edistys: Innovatiivisuus sekä sopeutumis- ja muutostyky
- 8.** Tasapaino: Dynaamisen tasapainon tavoittelu

Uusintavassa taloudessa kaikki periaatteet kytkeytyvät toisiinsa ja niitä tulisi soveltaa yhtä aikaa.

Periaatteiden käytännön toteutusta tukevat muun muassa uusintavan johtamisen ja organisoinnin sekä designin prosessit. Viime kädessä kyse on kuitenkin ajattelutapojen ja kulttuurin muutoksesta, joka vaatii eettistä ajattelua, luovuutta ja tulevaisuuden uudelleenkuittelua.

Ajattelumallista käytäntöön. Uusintava talous tulee nähdä pikemminkin kompassina kuin karttana tulevaisuuteen. Kompassi näyttää suunnan riippumatta siitä, missä sitä käytetään, kun taas kartta, jolla kompassia sovelletaan, pitää jokaisessa paikassa piirtää tilanteen mukaiseksi.

Tarve siirtyä uusintavaan talouteen koskee talouden kaikkia osia, kuten kulutusta, liiketoimintaa, rahoitusta ja talouspolitiikkaa sekä talouden johtamista. Maailmassa ei ole vielä montaa yritystä, jotka soveltaisivat ajattelua kaikkeen toimintaansa. Monet ovat kuitenkin jo ottaneet ensiaskeleita tähän suuntaan periaate tai liiketoiminnan osa-alue kerrallaan.

Ajattelutapa on levinnyt voimakkaimmin luonnonvaroihin perustuvilla toimialoilla, kuten maataloudessa ja elintarviketuotannossa, metsätaloudessa sekä vaateollisuudessa. Suomessa uusintavan talouden yhteydessä puhutaan erityisesti uudistavasta viljelystä sekä uudistavasta liiketoiminnasta. Lähestymistapa leviää myös kiertotaloustoimijoiden parissa sekä designiin pohjautuvilla aloilla, kuten kaupunkisuunnittelussa.

Yritysten tueksi tarvitaan uusintavaan talouteen kannustavaa rahoitusta ja politiikkaa, mutta rahoitusallalla tai talouspolitiikassa uudenlainen ajattelu ei vielä juurikaan näy.

Uusintava talousajattelu reilussa ja kestävässä tulevaisuudessa. Reilusta ja kestävästä taloudesta käytävässä keskustelussa on monia toisiaan täydentäviä suuntauksia. Esimerkiksi kestävyys ja regeneratiivisuus ovat kaksi toisiinsa läheisesti liittyvää lähestymistapaa. Myös kiertotalous pitää sisällään samanlaista ajattelua. Riippuen siitä, miten suppea tai laaja määrittely kullekin lähestymistavalle valitaan, nämä käsitteet voidaan nähdä joko toisilleen rinnakkaisina tai alisteisina.

Viime vuosina on julkaistu monia muitakin reilun ja kestävän talouden aloitteita, kuten donitsitalous, hyvinvointitalous, missiotalous, ekohyvinvointivaltio tai ekologinen jälleenrakennus. Talous ei uudistu kertaheitolla toisenlaiseksi, joten yhdessä oppiminen ja sillanrakennus vallitsevaan yhteiskunnalliseen keskusteluun taloudesta ja sen tulevaisuudesta on uusintavassakin taloudessa tärkeää.

Uusintavan talousajattelun suhde jatkuvaan talouskasvuun on moniulotteinen. Jatkuvan kasvun kritiikki toimi merkittävänä sytykkeenä ajattelun synnylle, mutta osa uusintavan talouden näkökulmia sittemmin omaksuneista toimijoista puhuu uusintavasta kasvusta.

Uusintava talousajattelu on vielä varhaisessa kehitysvaiheessa. Sitä kehitetään pitkän aikajänteen näkökulmasta ja nopeasti muuttuvassa maailmassa. Ennakointi voikin tarjota hyödyllisiä työkaluja talouteen liittyvien tulevaisuusoletusten tunnistamiseen ja kyseenalaistamiseen sekä vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvitteluun, mikä on uusintavan talousajattelun ytimessä.

Uusintava talous edellyttää oikeiden kysymysten esittämistä, rohkeutta ajatella toisin ja uskoa muutoksen mahdollisuuteen.

Sammanfattning

Vad är regenerativ ekonomi? Regenerativ ekonomi är ett nytt sätt att tänka på framtidens ekonomi. Begreppet väcker intresse både internationellt och bland företag i Finland.

Syftet med denna rapport är att beskriva utgångspunkterna för detta tänkesätt. Utredningen är en fortsättning på Sitras arbete för att redogöra för olika synsätt som gäller alternativa framtider för ekonomin och att väcka diskussion i samhället om dem.

Begreppet regenerativ ekonomi har ännu ingen etablerad definition. I den här rapporten avses med begreppet en ekonomi som står i livets tjänst, dvs. en ekonomi som förstärker livskraften hos de naturliga och sociala system som även ekonomin i sista hand är beroende av. Detta sker genom att tillämpa samma principer som främjar den systemiska hälsan hos alla levande system också på ekonomin.

Det handlar inte bara om vad ekonomin gör för naturens och människors bästa utan om hur ekonomin samverkar med naturen och människor. I ett sådant läge är regenerationen – alltså återupprättandet eller återskapandet av livskraften – inbyggt i alla aktiviteter inom ekonomin.

En grundläggande princip är att vi måste gripa tag i grundorsakerna till problem samtidigt som vi försöker lösa de akuta problemen som grundorsakerna redan gett upphov till. Genom detta får samhällena förmåga att klara överraskande störningar och chocker bättre än tidigare.

Cirkelmodell för regenerativt ekonomiskt tänkande. I denna rapport använder vi en cirkelmodell för att beskriva regenerativ ekonomi.

I mittpunkten finns idealet – friska och livskraftiga ekosociala (dvs. naturliga och sociala) system. I bakgrunden finns dessutom två centrala antaganden:

1) Många ekonomiska fenomen är invecklade och svåra att förutse. Vi måste helhetsmässigt studera hur olika ekonomiska, ekologiska och sociala företeelser kopplas till varandra och bildar ett nätverk av utmaningar och möjligheter som förändras kontinuerligt.

2) Ekonomin är ett dynamiskt och evolutivt system, och det bidrar positivt till dess utveckling om vi förstår hur friska och livskraftiga levande system fungerar och hur de står under konstant förändring. Därför är naturen en inspirationskälla för det regenerativa sättet att tänka på ekonomin, som siktar på att efterlikna strukturer och processer som finns i naturen.

Cirkelmodellen omfattar åtta principer för regenerativ ekonomi:

- 1.** Position: Ekonomin i livets tjänst
- 2.** Reserver: Helhetsmässiga kunskaper om välbstånd
- 3.** Strömmar: Sund ämnesomsättning i ekonomin
- 4.** Plats: Respekt för gemenskap och läge
- 5.** Delaktighet: En ekonomi som fungerar för alla och tillsammans med alla
- 6.** Pluralism: Mångfald bland systemets randeffekter
- 7.** Framsteg: Innovations-, anpassnings- och förändringsförmåga
- 8.** Balans: Målet är att nå dynamisk balans

Inom regenerativ ekonomi är alla principer kopplade till varandra, och det gäller också att tillämpa dem samtidigt.

Det praktiska genomförandet av principerna får stöd bland annat genom processerna för regenerativt ledarskap och regenerativ organisering och design. I sista hand krävs dock en förändring av tänkesättet och kulturen som bygger på etiskt tänkande, kreativitet och utveckling av nya framtidsbilder.

Från tankemodell till praktik. Regenerativ ekonomi ska hellre betraktas som en kompass än som en vägkarta till framtiden. Kompassen visar riktningen oberoende var den används, medan kartan som används tillsammans med kompassen ska ritas om efter det rådande läget överallt där man befinner sig.

Behovet att gå över till regenerativ ekonomi gäller alla delområden inom ekonomin, till exempel konsumtion, affärsverksamhet, finansiering, finanspolitik och ledning av ekonomin. Det finns ännu inte många företag i världen som tillämpar detta sätt att tänka i all sin verksamhet, men många har tagit de första stegen i denna riktning – en princip eller ett delområde i affärsverksamheten i taget.

Detta sätt att tänka har fått sin starkaste spridning i branscher som bygger på användning av naturresurser, till exempel jordbruk och livsmedelsproduktion, skogsbruk och klädfabrik. I Finland diskuteras begreppet regenerativ ekonomi särskilt inom regenerativt jordbruk och regenerativ affärsverksamhet. Detta synsätt sprids också bland aktörer inom cirkulär ekonomi och i branscher som bygger på design, till exempel inom stadsplanering.

Företagen behöver stöd genom finansiering och politik som uppmuntrar till regenerativ ekonomi, men det nya sättet att tänka syns knappast alls ännu inom finansieringsbranschen eller finanspolitiken.

Regenerativt ekonomiskt tänkande i en rättvis och hållbar framtid. Debatten om en rättvis och hållbar ekonomi har många inriktningar som kompletterar varandra. Till exempel hållbarhet och regenerering är två förhållningssätt som har nära anknytning med varandra. Liknande sätt att tänka finns också inom cirkulär ekonomi. De här begreppen kan ses som parallella eller hierarkiska i förhållande till varandra beroende på hur snävt eller brett man väljer att definiera de olika förhållningssätten.

Många andra initiativ för rättvis och hållbar ekonomi har lanserats under de senaste åren, till exempel donut-ekonomi, välfärdsekonomi, missionsekonomi, ekovälfärdssamhälle och ekologisk återuppbyggnad. Ekonomin slår inte om över en natt och därför är det viktigt med att lära tillsammans och bygga broar till den pågående samhällsdebatten om ekonomin och dess framtid även i fråga om regenerativ ekonomi.

Det regenerativa ekonomiska tänkandet har ett mångskiftande förhållande till kontinuerlig ekonomisk tillväxt. Kritiken av den kontinuerliga tillväxten gav viktiga impulser till uppkomsten av det regenerativa sättet att tänka, men en del aktörer som tillägnat sig aspekter av det regenerativa sättet att tänka talar numera om regenerativ tillväxt.

I dag är det regenerativa ekonomiska tänkandet fortfarande i ett tidigt utvecklingskede. Det utvecklas i ett långsiktigt perspektiv och i en värld som förändras snabbt. Framsyn och förutsegelse kan erbjuda nyttiga verktyg som kan användas för att identifiera och ifrågasätta framtidsantaganden som gäller ekonomin samt för att skapa alternativa framtidsbilder. Allt detta är centralt i det regenerativa sättet att tänka på ekonomin.

Regenerativ ekonomi förutsätter att vi ställer de rätta frågorna. Den kräver också mod att tänka på ett annat sätt och tro på att en förändring är möjlig.

Summary

What is a regenerative economy? Regenerative economics is a fresh approach to the economy of the future that is attracting interest in Finland and internationally.

This report provides an introduction to this new way of thinking. The study is a continuation of Sitra's efforts to outline various views on alternative futures for the economy and stimulate societal discussion about them.

While there is currently no established definition of a regenerative economy, the report refers to an economy that operates in service to life, strengthening the vitality of the natural and social systems that the economy is also ultimately dependent on. This is achieved by applying the same principles to economic activity that promote the systemic health of all living systems.

It is not just a question of what the economy can do for the benefit of nature and people, but also about how the economy operates in collaboration with nature and people. This means that regenerative vitality is integrated into all economic activity.

The fundamental premise is that the root causes of problems must be addressed while simultaneously seeking to solve the acute problems they have caused. This improves society's resilience to unexpected disruptions and shocks.

The sphere of regenerative economic thinking. In this report, we use a spherical model to illustrate a regenerative economy.

At the core of the sphere is the ideal of eco-social (meaning natural and social) systems characterised by health and vitality. There are two key underlying assumptions.

1) Many economic phenomena are complex and unpredictable. We need a holistic assessment of how economic, ecological and social phenomena are interconnected in a network of constantly changing challenges and opportunities.

2) The economy is a dynamic and evolutive system whose development benefits from an understanding of how strong, healthy living systems function and undergo continuous change. This is why regenerative economics draws inspiration from nature and mimics the structures and processes found in nature.

Based on these assumptions, the model comprises eight principles of a regenerative economy, adapted from the work of the Capital Institute.

- 1.** Position: the economy in service to life
- 2.** Capital: a holistic view of wealth
- 3.** Flows: the robust metabolism of the economy
- 4.** Place: honouring community and place
- 5.** Participation: an economy that works for everyone and with everyone
- 6.** Pluralism: the abundance of edge effects
- 7.** Progress: innovativeness, adaptability and capacity for change
- 8.** Balance: seeking dynamic balance

In a regenerative economy, all of these principles are interconnected and should be applied simultaneously.

The practical implementation of the principles is supported by the processes of regenerative leadership, organisation and design. Ultimately, it is a matter of change in paradigms and culture, which requires ethical thinking, creativity and reimagining the future.

From paradigm to practice. Regenerative economics should be viewed as a compass rather than a map to the future. A compass points in the same direction regardless of where it is used, whereas the map with which the compass is used must be redrawn in each place to suit the context.

The need to make the transition to a regenerative economy concerns all aspects of the economy, including consumption, business, finance, economic policy and the way the economy is managed. There are not many companies in the world that currently apply this approach to everything they do. Still, many enterprises have taken their first steps in this direction – one principle or business area at a time.

The spread of this regenerative way of thinking has been strongest in sectors that are based on natural resources, including agriculture, food production, forestry and the clothing industry. In Finland, discussions on regenerative economics are most common in the contexts of regenerative farming and regenerative business. The approach is also gaining support among organisations that focus on the circular economy, as well as in design-driven areas of activity such as urban planning.

The business sector needs to be supported by financing and policy measures that provide incentives for the regenerative approach, but this new perspective is not yet very evident in the finance sector or economic policy.

Regenerative economics as part of a fair and sustainable future. There are many complementary threads in the discussion about a fair and sustainable economy. For example, sustainability and regeneration are two closely linked approaches. The circular economy approach also includes similar ideas. Depending on how narrowly or broadly each approach is defined, the concepts can be seen as either parallel or subordinate to each other.

Over the past few years, many other initiatives aimed at a fair and sustainable economy have also been introduced, including doughnut economics, the welfare economy, the mission economy, the eco-welfare state and ecological reconstruction. Economic reform will not happen in one fell swoop. With this in mind, collective learning and building bridges with the prevailing societal discussion about the economy and its future are also important aspects in pursuing regenerative economics.

The relationship between regenerative economics and infinite economic growth is multidimensional. Criticism of infinite growth provided significant impetus for the emergence of regenerative economics, but some thinkers and organisations that have subsequently adopted perspectives on regenerative economics use the term “regenerative growth”.

Regenerative economics is still in its early stages of development. It is being developed with a long-term perspective and in a rapidly changing world. Indeed, foresight can provide useful tools for identifying and questioning economy-related assumptions about the future and imagining alternative futures, which is at the heart of regenerative economic thinking.

Regenerative economics calls for asking the right questions, having the courage to think differently and believing that change is possible.

Sanasto

Uusintaminen vai uudistaminen?

Englanninkielisestä regenerative-sanasta esiintyy kaksi erilaista suomennosta: uusintava ja uudistava. Sanakirjoista löytyy perusteita kummallekin. Sanoilla on kuitenkin hieman erilainen historia ja käyttökohteet. Kumpaa siis kannattaisi käyttää, ja onko asialla väliä?

Sanojen käyttö. *Uusintava*-termillä on Suomessa pitkät ja monihaaraiset juuret. Kun puhutaan regeneratiivisuudesta, useimmiten käytetään nimenomaan uusintava-terminiä. Puhutaan muun muassa uusintavista kaupungeista ja organisaatioista, uusintavasta johtamisesta, toimijuudesta, matkailusta, työstä, lääketieteestä, hoivasta, designista tai kulttuurista.

Talouteen kytkeytyen yksi varhaisimmista viittauksista uusintavaan talouteen esiintyy Sitran Visio Suomelle -raportissa (Cook ym. 2014). Myös Sitran myöhemmissä julkaisuissa (esim. Hellström & Porevuo 2020, Dufva & Rekola 2023) on käytetty termiä uusintava talous.

Uusintava-terminiä käytetään tyypillisesti tilanteissa, joissa tarkastelun taso on yksittäistä yritystä laajempi, esimerkiksi talousajattelu tai talousmalli. Esimerkiksi EU:n ympäristön toimintaohjelmassa (Euroopan parlamentti 2022) regeneratiivinen käännetään uusintavaksi.

Regeneratiivisesta taloudesta on viime vuosina käytetty myös *uudistava*-terminiä. Käsite on uusintavaa tutumpi suomenkielinen sana. Sitä on käytetty etenkin liiketoiminnan, maatalouden ja kiertotalouden yhteyksissä (esim. uudistava viljely, uudistava liiketoiminta ja uudistava kiertotalous).

Talousajattelun tai talousmallin tasolla uudistava-termi ei sen sijaan ole juuri yleistynyt.

Sanojen merkitys. Käsitteiden *uusintava* ja *uudistava* ero voi tuntua merkityksettömältä, mutta sanojen välillä voidaan nähdä myös hienoinen merkitysero. Semantiikka on sikäli olennaista, että regeneratiivisessa taloudessa on kyse nimenomaan uudesta paradigmasta.

Uusintava talous on sellainen, joka jo itsessään toimii luonnon ja ihmisen terveyttä ja elinvoimaa kokonaisvaltaisesti ylläpitävällä tavalla. Taloutta ei nähdä keinona muuttaa tai parantaa jotain, vaan elämän ylläpitäminen on sisäänrakennettu taloudellisen toiminnan tavoitteisiin ja toimintamalleihin. Uusintamisen kohde ei ole talous, vaan luonnon ja ihmisten elinvoima.

Uusintavaan talouteen pääseminen edellyttää monenlaista uudistavaa toimintaa. Onkin luontevaa, että esimerkiksi liiketoimintaa kutsutaan uudistavaksi, ja se voikin olla yritysmaailmassa helpommin omaksuttava termi. Uudistamisen kohde on tällöin talous, esimerkiksi tapa, jolla yritys toimii luonnon ja ihmisen hyväksi ja yhteistyössä niiden kanssa. Samalla on tärkeä huomata, että kaikki luontoa tai ihmistä hyödyttävä toiminta ei suinkaan johda uusintavaan

lopputulokseen, jossa talouden toimintamallit jo itsessään vahvistavat luonnon ja ihmisen elinvoimaa.

Tässä raportissa käytetään pääasiassa *uusintava*-termiä, sillä raportti tarkastelee regeneraatiota etenkin talousajattelun ja talousmallin tasolla. Niissä yhteyksissä, joissa kuvataan nimenomaan regeneratiivista

liiketoimintaa, käytetään *uudistava*-termiä.

Lukija voi toki halutessaan tulkita sekä uusintavan että uudistavan tarkoittavan pitkälti samaa asiaa. Olenneisempaa kuin se, mitä käsitettä kulloinkin käyttää, on ymmärtää, mitä valitun käsitteen avulla haluaa itse ilmaista.

Keskeisiä käsitteitä

Biomimiikka

Luonnossa esiintyvien prosessien, mekanismien ja ominaisuuksien tutkiminen ja jäljittely. Kyse on suunnittelustrategiasta tai -suuntauksesta, jossa ihmiskunnan eritasoisia ongelmia pyritään ratkaisemaan luonnosta inspiroitumalla ja jäljittelemällä luonnossa esiintyviä rakenteita ja prosesseja. Biomimiikkaa voidaan soveltaa esimerkiksi teknologiassa, tuotesuunnittelussa, taloudessa tai rakennus- ja kaupunkisuunnittelussa.

Degeneratiivinen

Jonkin asian terveyttä ja elinvoimaa heikentävä tai sitä rappeuttava. Degeneratiivisen vastakohta on regeneratiivinen, eli elvyttävä tai elävöittävä.

Elävä järjestelmä

Avoin, itseorganisoituva ja evolutiivinen elämänmuoto, joka on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ympäristönsä kanssa. Eläviä järjestelmiä ylläpitävät erilaiset tieto-, energia- ja ainevirrat. Eläviä järjestelmiä ovat kaikki pienistä bakteerisolusta hyönteisiin, puihin, eläimiin ja ihmisiin, kouluihin, organisaatioihin, talouteen, yhteiskuntiin ja koko maapalloon asti. Elävällä järjestelmällä ei siten uusintavan talouden yhteydessä tarkoiteta vain elollista tai biologisia järjestelmiä.

Evolutiivinen (evolutionaarinen)

Evoluutioon perustuva. Evoluutio on prosessi, joka tuottaa ajan mittaan tapahtuvaa muutosta. Evoluutiodynamiikka tutkii evoluutioprosessille ominaisia kehityksen mekanismeja. Evoluutiivisia prosesseja tutkitaan useilla tieteenaloilla, kuten evoluutiobiologiassa, evoluutiopsykologiassa tai evolutiivisessa taloustieteessä.

Holismi

Filosofinen käsite, jonka mukaan maailmankaikkeus ja erityisesti elävä luonto nähdään vuorovaikutuksessa olevien elävien organismien kokonaisuuksina. Holismin arkimääritelmän mukaan kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa. Holismin vastakohtia ovat reduktionismi ja atomismi.

Uusintaminen

Toimintaan sisäänrakennettu jatkuva prosessi, joka vahvistaa jonkin asian kykyä uusiutua ja kehittyä. Uusintamisella kuvataan yleensä sellaisten evolutiivisten prosessien tukemista, joiden avulla järjestelmät pystyvät uusiutumaan tai korjaamaan itseään. Sana on suomennos latinan-kielisestä sanasta *regenerare*.

Uudistava liiketoiminta

Uusintavan talouden periaatteita soveltava liiketoiminta, joka pyrkii luomaan luonnollisille ja sosiaalisille järjestelmille mahdollisuudet elpyä ja kukoistaa. Suomalaisessa keskustelussa ”uudistava” ymmärretään tässä yhteydessä synonyymina ”uusintavalle”.

Uudistava kiertotalous

Talousmalli, joka yhdistää kiertotalouden ja uusintavan talouden suunnitteluperiaatteet ekologisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi pitkällä aikavälillä. Kyse on muun muassa sellaisesta materiaalien käytöstä ja tuotteiden suunnittelusta, että ne käytön jälkeen palautuvat ihmisten luomiin ainekiertoihin tavalla, joka tukee luonnon ekosysteemejä.

Uudistava viljely

Uusintavan talouden periaatteiden soveltaminen maanviljelyyn. Siinä maata viljellään tavalla, joka parantaa maaperän terveyttä ja kasvukuntoa samalla, kun se tuottaa paremmin, varastoi enemmän hiiltä, lisää biologista monimuotoisuutta sekä parantaa maatalousekosysteemien tilaa jatkuvasti ja kokonaisvaltaisesti. Hyödynsaajina ovat tällöin niin viljelijä, ympäristö kuin ruoan kuluttaja.

Uusintava talous

Talous, joka toimii elämän palveluksessa, mukautuen samoihin periaatteisiin, jotka uusintavat terveiden ja elävien järjestelmien systeemistä terveyttä ja elinvoimaa. Uusintava talous on suhteellisen nuori käsite, jolle ei ole vielä olemassa täysin vakiintunutta määritelmää.

Uusintava talousajattelu

Tapa nähdä talous tavalla, joka perustuu kokonaisvaltaiseen ja systeemiseen näkemykseen taloudesta, joka jo itsessään vahvistaa sekä luonnon, ihmisten ja yhteisöjen terveyttä ja elinvoimaa. Uusintava talousajattelu nojautuu muun muassa ekologiseen taloustieteeseen ja kompleksisuusteoriaan ja sitä kuvataan usein talouden toimintaan sovellettavien periaatteiden muodossa.

Regeneratiivinen eli uusintava

Jonkin asian terveyttä ja elinvoimaa vahvistava, tai sitä elvyttävä tai elävöittävä. Regeneratiivisen vastakohta on degeneratiivinen, eli rappeuttava tai heikentävä.

Systeminen

Koko järjestelmää koskeva. Esimerkiksi systeminen ajattelu kiteytyy yksinkertaiseen oivallukseen, että kaikki vaikuttaa kaikkeen. Systemisellä muutoksella tarkoitetaan puolestaan toimintamallien, rakenteiden ja näiden vuorovaikutusten samanaikaista muutosta, jolla luodaan edellytyksiä tulevaisuuden hyvinvoinnille ja kestäväälle kehitykselle.

Transformatiivinen

Merkittäviä, syvällisiä ja yleensä pysyviä myönteisiä muutoksia esimerkiksi organisaatioissa, järjestelmissä tai yhteiskunnassa aiheuttava. Transformaatiossa muutoksen vaikutukset ulottuvat pinnallisia muutoksia syvemmälle. Se edellyttää usein uskomusten, käyttäytymisten, rakenteiden tai paradigmojen perustavanlaatuisia uudistamista.

OSA I

**UUSINTAVAN
TALOUDEN
TARVE**

1 Johdanto

Uusintava eli regeneratiivinen talous pyrkii vahvistamaan luonnon ja ihmisten elinvoimaa ja haastaa samalla talouden totuttuja ajattelutapoja. Tässä raportissa syvennyttään uusintavan talouden lähtökohtiin ja tarkastellaan sitä ennakkoinnin viitekehyksessä.

Ihmiskunnan globaalit haasteet, kuten ilmastonmuutos ja luontokato, lisääntyvä eriarvoistuminen sekä maailmantalouden epävakaudet ovat saaneet ajatusjohtajat ympäri maailman kyseenalaistamaan nykyisen talouden pitkän aikavälin kestävyyttä. Myös Sitran megatrendien (Dufva & Rekola 2023, Gullichsen & Hellström 2023) mukaan talouden perusta rakoilee.

Näiden haasteiden edessä sekä maailmalla että Suomessa on edistetty useita reilun ja kestävä talouden aloitteita, sellaisia kuin donitsitalous, hyvinvointitalous, missiotalous, ekohyvinvointivaltio ja ekologinen jälleenrakennus. Näitä on vertailtu keskenään Sitran toimeksiannosta laaditussa raportissa (Järvensivu ym. 2022). Tämä raportti on jatkoa Sitran ennakkointityön pyrkimykselle kuvata erilaisia, talouden vaihtoehtoisin tulevaisuuksiin liittyviä näkemyksiä ja herättää niistä moninäkökulmaista ja moniäänistä yhteiskunnallista keskustelua.

"Globaalin talouden keskeisimpänä haasteena ei ole se, miten talous toimii, vaan se, miten ajattelemme taloudesta."

Carol Sanford ja Ben Haggard

Uusintava eli regeneratiivinen talous on kiinnostava lähestymistapa tulevaisuuden talouteen. Uusintavasta taloudesta on Suomessa julkaistu jonkin verran artikkeleita, erityisesti maatalouteen ja kiertotalouteen sekä viimeksi myös yritys vastuuseen liittyen (esim. Hagelberg ym. 2020, Ethica 2020 & 2023, Raudaskoski 2023, Ramm-Schmidt 2023). Kokonaisvaltaisia suomenkielisiä esityksiä aiheesta ei juuri ole julkaistu.

Mitä uusintava talous on ja mitä se ei ole

Uusintavan talouden taustalla on ajatus, jonka mukaan globaalin talouden keskeisimpänä haasteena ei olekaan se, miten talous toimii, vaan se, miten ajattelemme taloudesta (Sanford & Haggard 2020).

Uusintavan talousajattelun keskeisenä kontekstina ovat luonnon ja ihmisten toiminnan muodostamat luonnolliset ja sosiaaliset järjestelmät, joita tarkastellaan kokonaisvaltaisesti sekä pitkällä aikajänteellä. Uusintava talousajattelu tarjoaa tavanomaista kokonaisvaltaisemman näkemyksen taloudesta ja sen suhteesta luontoon ja ihmiseen. Talouden, ympäristön ja yhteiskunnan välinen kytkeytyneisyys huomioidaan siinä sekä systeemisellä että symbioottisella tavalla.

Uusintava talous toimii tavalla, joka elvyttää ja elävöittää sekä mahdollistaa sellaisten ekologisten ja sosiaalisten järjestelmien elinvoimaa, joista se on myös itse viime kädessä riippuvainen. Uusintavan talouden

avulla yhteiskunnat voivat selviytyä paremmin yllättävistä häiriöistä ja shokeista sekä toipua niistä ja uudistua niiden kautta entistä elinvoimaisemmiksi.

BOKSI 1

UUSINTAVA TALOUS TRANSFORMAATION KEHÄLLÄ

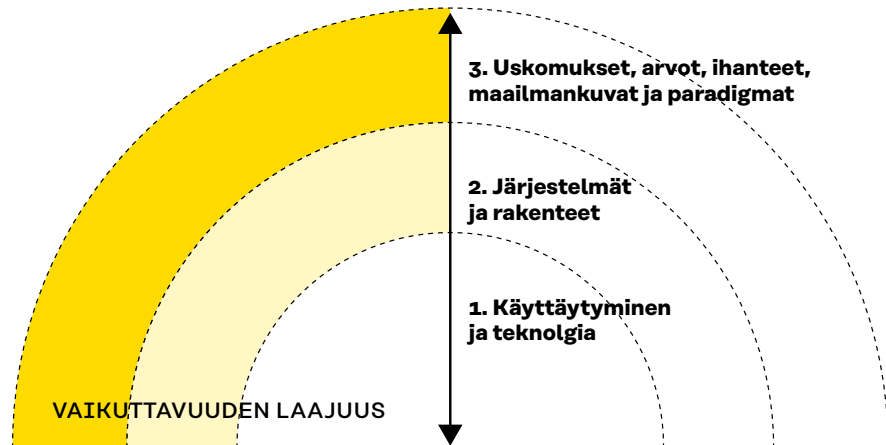
Uusintava talous haastaa talousajattelua oletusten, paradigmojen ja maailmankuvien tasolla. Tätä havainnollistetaan niin kutsutun transformaation kehän avulla (ks. kuva 1). Mallin kehitti alkujaan intialainen, pitkään YK:ssa työskennellyt tutkija **Monica Sharma** (2007). Sen perusajatuksena on, että yhteiskunnallinen muutos tapahtuu kolmella tasolla:

1. käyttäytymisen ja teknologian,
2. järjestelmien ja rakenteiden
3. uskomusten, arvojen, ihanteiden, maailmankuvien ja paradigmojen tasolla.

Yhteiskunnallista muutosta tavoitellaan usein kahden sisemmän kehän (1 ja 2) tasolla, vaikuttamalla käyttäytymiseen ja teknologiaan sekä järjestelmiin ja rakenteisiin. Uusintavassa taloudessa on kyse perustavanlaatuisemmasta ja kokonaisvaltaisemmasta muutoksesta, joka lähtee uloimmalla kehällä olevista asioista, kuten maailmankuvista ja paradigmoista. Niitä uudistamalla voidaan vaikuttaa myös kahdella sisemmällä kehällä tapahtuviin asioihin.

Kuva 1. Transformaation kehä.

Kehä on kuvattu Tammisen (2022) julkaisussa esitettyssä, alkuperäislähteistä mukailtuna versiona.

On myös hyvä ymmärtää, mistä uusintavassa taloudessa ei ole kyse. Kyse ei ole sellaisesta talouden uusintamisesta (economic regeneration), jonka ensisijaisena tarkoituksena on lisätä uutta yritystoimintaa ja kasvua, työllisyyttä tai ansioita taikka kehittää työmarkkinoilla tarvittavaa osaamista. Päällimmäisenä tavoitteena ei myöskään ole paikallis- ja aluetalouksien elvyttäminen, ja niiden taloudellisen kilpailukyvyn parantaminen tai taloudellisen vaurauden kasvattaminen. Uusintava talous voi tuottaa näitäkin hyötyjä, mutta se tekee sen tavalla, jossa talous palvelee ihmistä ja luontoa, eikä päinvastoin.

Uusintava talous ei ole vaihtoehto markkinataloudelle tai kapitalismille, joskin se haastaa niitä uudistumaan. Uusintava talous nojaa edelleen talousjärjestelmämme sellaisiin peruspilareihin, kuten elinvoimaiseen yritystoimintaan, aktiiviseen yrittäjyyteen ja säänneltyihin markkinoihin. Uusintavassa taloudessa ei siten ole myöskään kyse kapitalismin ja sosialismin välisestä köydenvedosta. Kummassakin järjestelmässä – tai ainakin tavassa toteuttaa niitä – on puutteensa, eikä kumpikaan toimi kestävästi. Useissa uusintavaa talousjärjestelmää käsittelevissä julkaisuissa puhutaan käytännössä kuitenkin uusintavasta kapitalismista.

Uusintava talous ei ole poliittinen ideologia, vaan sitä voidaan edistää niin vasemmis- kuin oikeiston sekä yhtä lailla liberaalien ja konservatiivien toimesta. Uusintava talousajattelu ei myöskään ole taloustieteen uusi suuntaus, vaan yksi tapa suunnistaa kestävämpään tulevaisuuteen. Uusintava talous ei silti ole vain uusi nimi kestävyydelle, vaan se laajentaa tähänastista kestävyysajattelua. Tähän palataan raportissa myöhemmin.

Miten uusintava talous näkyy talouskeskustelussa?

Ajatus luonnon ja ihmisten elinvoimaa vahvistavasta talousmallista on ollut olemassa vuosikymmeniä, mutta termi ”uusintava talous” on ollut käytössä suhteellisen lyhyen ajan. Talouskeskustelussa uusintamisesta on alettu puhua 2010-luvulta lähtien.

Maailman talousfoorumissa uusintavasta taloudesta on viime vuosina keskusteltu useista eri näkökulmista, muun muassa kapitalismin (Stokel-Walker 2022), maatalouden (Masterson 2022) sekä sosiaalisen yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon näkökulmista (Brachio & Chhiber 2023).

Kansainvälinen tulevaisuusajattelua ja systeemistä muutosta edistävä Forum for the Future on laatinut yhteistyössä maailman johtavien kestävän kehityksen yritysten muodostaman yhteisön (World Business Council for Sustainable Development) kanssa yrityksille oppaan uusintavaan talouden siirtymiseksi (FFF & WBCSD 2021).

EU:n ympäristöalan toimintaohjelman (Euroopan parlamentti 2022) ensisijainen pitkän aikavälin tavoite sisältää uusintavan kasvun ajatuksen: ”*tavoitteena on, että ihmiset elävät viimeistään vuoteen 2050 mennessä hyvää elämää maapallon resurssien rajoissa hyvinvointitaloudessa, jossa mitään ei tuhleta, kasvu on uusintavaa, ilmastonutraalius on saavutettu unionissa ja eriarvoisuudet ovat huomattavasti vähentyneet.*”

EU:n kiertotaloussuunnitelma (Euroopan komissio 2020) toteaa, että EU:n tulee siirtyä regeneratiiviseen kasvumalliin, jossa planeetalle annetaan enemmän kuin siltä otetaan. Tosin kasvutavoitteen nivominen osaksi uusintavan talouden käsitettä on siitä

näkökulmasta ristiriitaista, että irrottautuminen talouden kasvupakosta nähdään uusintavassa talousajattelussa välttämättömänä vähintäänkin talouden materiaalsen kasvun osalta.

Suomessa Sitra on jo monessa yhteydessä nostanut esiin siirtymän tarpeen kohti korjaavaa ja uusintavaa taloutta (ks. esim. Cook ym. 2014, Hellström & Porevuo 2020, Dufva & Rekola 2023). Uusintavasta taloudesta on Suomessa puhuttu etenkin maatalouden yhteydessä (esim. Hagelberg ym. 2020). Hirvilampi (2020) on puolestaan tarkastellut uusintavaa taloutta kestävän hyvinvoinnin vauhdittajana. Uusintavaa taloutta on pohdittu myös sosiaalisen uusintamisen näkökulmasta, jolloin puhutaan sekä uusintavasta hoivasta että uusintavasta

työstä (esim. Kinnunen ym. 2022). Myös Suomen kestävän kehityksen toimikunnan strategia (2022) nojaa moniin uusintavaan talouden periaatteisiin, kuten pyrkimykseen vahvistaa ekologista ja sosiaalista pääomaa, vaikka itse käsitettä ei strategiassa mainitaakaan.

Yritysvastuuverkosto FIBS:in suomen-tama WBCSD:n Visio 2050 -raportti (FIBS 2022) nostaa systeemisen ja uusintavan talousajattelun suomalaisen elinkeinoelämän tärkeimmäksi muutokseksi tulevaisuuden pärjäämisen kannalta. FIBS on tämän pohjalta kirjannut nämä näkökulmat myös strategiaansa. Lisäksi FIBS on Yritysvastuu 2023 -tutkimuksessaan (FIBS 2023) havainnut, että uusintavaan ajatteluun motivoitunut liiketoiminta tekee tuloaan jo Suomeenkin.

Uusintava talous elvyttää ja elävöittää sekä mahdollistaa niiden ekologisten ja sosiaalisten järjestelmien elinvoimaa, joista se on myös itse riippuvainen.

BOKSI 2**UUSINTAVAN TALOUSAJATELUN JUURIA**

Uusintava talousajattelu on rakentunut yhtä aikaa sekä teoreettisen että kokeumusperäisen tiedon varaan.

Yksi uusintavalle ajattelutavalle pohjaa rakentaneista varhaisimmista ajattelijoista oli ekologiseen taloustieteeseen suuntautunut taloustieteilijä **Herman Daly**, joka kirjoitti vuonna 1996 julkaistussa kirjassaan ”Beyond Growth” talouden tarpeesta pikemminkin palvella rajallista biosfääriä kuin päinvastoin.

Toinen ajattelutavan varhainen puolestapuhuja oli **David Holmgren**, joka esitteli permakulttuurin käsitteen kirjassaan vuonna 2002. Permakulttuurilla tarkoitetaan maatalouden ja puutarhan ekosysteemien suunnittelua ekologisesti kestäviksi sekä pyrkimystä omavaraiseen ruoantuotantoon. Uusintavalla taloudella on niin ikään juurensa maatalousyhteisöissä, joissa pyritään työskentelemään sopusoinnussa luonnon kanssa ja luomaan olosuhteet, joissa ekosysteemit voivat kukoistaa.

Uusintava talousajattelu on rakentunut myös paikallisista käytännöistä ja kokeuksista – erityisesti siitä, miten paikallistaloudet kanavoivat erilaisia resurssejaan terveiden, osallisuutta rakentavien ja solidaaristen yhteisöjen sekä ihmisten hyvinvoinnin hyväksi (Shannon ym. 2022). Myös monet alkuperäiskansojen maailmankatsomukset ja käytännöt ovat vaikuttaneet uusintavan talousajattelun muodostumiseen.

2000-luvulla uusintavaa talousajattelua ovat edistäneet lukuisat eri taustoilta ja eri sektoreilta tulevat toimijat, kehittäjien painopisteen ollessa Yhdysvalloissa. Seuraavaksi mainitaan vain muutama esimerkki.

Hunter Lovins (ks. esim. 2007) on edistänyt uusintavan talouden käytäntöjä liiketoiminnassa ja konsultoinut useita toimialoja luontopääomaan liittyvissä ratkaisuissa. Rahoitusmaailmassa Capital Instituten perustaja **John Fullertonin** työ on ollut urauurtavaa. Vuonna 2015 hän julkaisi uusintavan talouden periaatteet ja muutamaa vuotta myöhemmin uusintavan rahoittamisen periaatteet. Hänen tukeaan esimerkiksi **Sally Goerner** (2015a,b) on syventänyt ymmärrystä uusintavan talouden systeemiekologisesta perustasta.

Paul Hawken (2017) on puolestaan syventänyt uusintavan talouden ajattelua erityisesti eri pääomamuotojen osalta sekä ilmastonmuutoksen torjuntaan liittyen. **Daniel Christian Wahl** (2017a) on täydentänyt kokonaiskuvaa etenkin kulttuurisen uusintamisen näkökulmilla, kun taas **Jenny Anderson** (2021) on tarkastellut paikan merkitystä uusintavassa taloudessa.

Viime vuosina uusintavan talousajattelun ympärille on etenkin Yhdysvalloissa muodostunut useiden organisaatioiden verkosto (esim. Capital Institute, Really Regenerative, Natural Capital Solutions, the Regenerative Alliance). Monet näistä ovat syntyneet edellä mainittujen edelläkävijöiden työn pohjalta. Euroopassa vastaavia verkostoja on vielä toistaiseksi vähemmän, joskin orastavaa verkostoitumista tapahtuu jo Suomessakin.

Raportin tavoite ja sisältö

Tämän raportin tarkoituksena on tehdä tätä kansainvälisessä keskustelussa kasvavaa huomiota saavaa uutta lähestymistapaa talouteen tutuksi uudesta taloudesta ja talousajattelusta kiinnostuneille.

Raportti on tuotettu osana Sitran ennakointityötä. Tavoitteena ei ole kattava analyysi taikka politiikkasuositusten tekeminen, vaan pyrkimyksenä on hahmottaa sitä, mistä uusintavassa taloudessa on kyse ja mistä siinä ei ole kyse.

Raportissa pyritään vetämään yhteen pääasiassa kansainvälistä keskustelua uusintavasta taloudesta. Vaikka itse ajattelutapa ei ole Sitrassa kehitetty, raportissa esitetään myös Sitran yhteen kokoamaa tulkintaa aiheesta. Tavoitteena ei kuitenkaan ole tarjota valmiita vastauksia tai esittää uusintavaa taloutta ainoana tulevaisuuden vaihtoehtona, vaan haastaa lukijaa ajattelemaan itse – pohtimaan omia talouteen liittyviä tulevaisuusoletuksia, haastamaan niitä ja kuvittelemaan niiden pohjalta vaihtoehtoja talouden tulevaisuuksiksi.

Raportti koostuu kolmesta osasta. Aluksi tarkastellaan, miten uusintava talous asemoi-

tuu suhteessa muuhun kestävään talouteen tähtäävään ajatteluun (luku 2).

Toisessa osassa ymmärrystä uusintavasta talousajattelusta rakennetaan kompassi-metaphoran avulla sekä erilaisten määritelmien kautta, minkä jälkeen uusintavan talouden keskeisiä näkökulmia kootaan yhteen kyseistä talousajattelua jäsentäväksi kehittämälliseksi (luku 3). Mallia avataan tutustumalla ensin ajattelutavan ytimeen (luku 4) ja sen jälkeen uusintavan talouden periaatteisiin (luku 5). Lisäksi luodaan näkymää siihen, millaisessa kehitysvaiheessa uusintava talous on ja miten sitä voidaan edistää (luku 6).

Raportin kolmannen osan ote uusintavaan talouteen on arvioiva. Se vertailee uuden ajattelun lähtökohtia ja periaatteita sekä kestävyyskäsitteeseen että muihin reilun ja kestävä talouden aloitteisiin (luku 7). Lisäksi se kokoaa yhteen uusintavan talousajattelun haasteita ja kehittämismahdollisuuksia (luku 8). Koska raportti on laadittu ennakkoinnin viitekehyksessä, tässä yhteydessä pohditaan myös ennakkoinnin ja tulevaisuustyökalujen mahdollisuuksia uusintavan talousajattelun kehittämisessä.

Raportin keskeiset havainnot uusintavasta taloudesta kootaan vielä lopuksi lyhyesti yhteen (luku 9).

2 Uusintava talous laajentaa näkemystä kestävästä taloudesta

Kestävän talouden lähestymistavoissa on eroja. Ääripäissään talous joko heikentää tai elvyttää luonnon ja ihmisen elinvoimaa. Monet kestävä talousajattelun suuntaukset asettuvat näiden väliin. Uusintava talous laajentaa kestävä talousajattelua luonnon ja ihmisen elinvoimaa vahvistavaan suuntaan.

Kestävä talous on eri aikoina ymmärretty eri tavoin. Eroja on etenkin siinä, miten talouden suhde luontoon ja ihmiseen on jäsenetty. Ennen 1990-lukua käsitettä lähestyttiin pääasiassa taloudellisen kestävyuden näkökulmasta. 1990-luvulta lähtien kestävä talous on useimmiten ymmärretty toimintana, joka toteuttaa yhtä aikaa taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyuden tavoitteita. 2010-luvulla talous on alettu yhä useammin nähdä itseisarvoisen tavoitteen sijaan keinona tuottaa kestävä hyvinvointia maapallon kantokyvyn rajoissa (Hellström & Porevuo 2020).

Tässä luvussa esitetään nykyisessä talouskeskustelussa tunnistettavia ajattelutapoja asteikolla, jonka toisessa päässä on degeneratiivinen eli ekososiaalisia järjestelmiämme rappeuttava ja heikentävä ja toisessa regeneratiivinen eli niitä elvyttävä ja elävöittävä ajattelu (ks. kuva 2). Edelliseen perustuvassa ajattelussa on kyse taloudesta aiheutuvien ekososiaalisten haittojen (jalanjäljen) pienentämisestä, kun taas jälkimmäisessä on kyse talouden luomien myönteisten

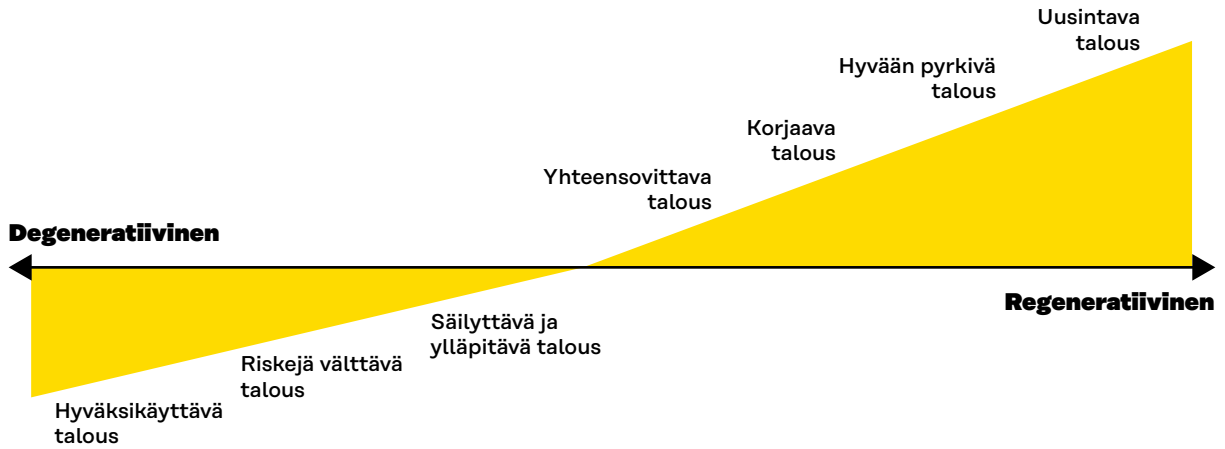
ekososiaalisten vaikutusten (kädenjäljen) vahvistamisesta.

Kun siirrytään degeneratiivisesta ajattelusta kohti regeneratiivista eli uusintavaa ajattelua, haasteena on vaikeus oppia pois vanhaan ajattelutapaan ankuroituvista ajatusmalleista (Sanford & Haggard 2020). Pois oppiminen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että kaikki vanhat toimintamallit tulisi hylätä. Kestävä tulevaisuus voikin hyötyä kaikista myönteisistä ekososiaalisista vaikutuksista mahdollistavista ajattelutavoista. Niin ikään siirtyminen kohti uusintavaa taloutta voi hyötyä korjaavassa tai hyvään pyrkivässä taloudessa otettavista askelista.

Seuraavaksi kutakin kuvassa 2 esitettyä ajattelun tapaa kuvataan tarkemmin. Lähteitä on useita (ks. esim. McDonough ym. 1992, Reed 2007, Fullerton 2015, Wahl 2017a, Sanford & Haggard 2020, Hahn & Tampe 2021, Bocken & Short 2021, FFF & WBCSD 2021), joten kuvaukset voivat olla osittain päällekkäisiä.

Kuva 2. Talousajattelu regeneratiivisuuden asteikolla.

Sovellettu lähteestä: Reed 2007.

Hyväksikäyttävä talous (EXPLOITATION)

Hyväksikäyttävässä taloudessa keskeisenä lähtökohtana ja tavoitteena on taloudellisen, yleensä rahassa mitatun arvon kasvattaminen. Vauraus nähdään ensisijaisesti taloudellisenä pääomana ja rahallisesta näkökulmasta. Investoinnit motivoitetaan taloudellisen arvon kasvattamisella, ja niissä toteutetaan periaatetta, jonka mukaan suurimman riskin ottaja voi saavuttaa suurimman voiton.

Taloudelliseen toimintaan osallistutaan, jotta voidaan saavuttaa oman ”sisäpiirin” hyvinvointiin tarvittavia resursseja. Taloudellista arvoa tuotetaan pääasiassa oman edun tavoittelun näkökulmasta. Oma etu voi tässä yhteydessä tarkoittaa niin itseä, omaa perhettä, yritystä tai sen osakkeenomistajia.

Tällainen talous on usein luonteeltaan degeneratiivinen eli ekologisia ja sosiaalisia järjestelmiämme rappeuttava tai heikentävä. Kärjekkäimmissä muodoissaan tällaista toimintaa kutsutaankin riistotaloudeksi. Vaikka taloudellinen toiminta tuottaa myös yhteiskunnallisia hyötyjä (mm. työllisyys, toimeentulo ja verovarot julkisiin palveluihin), taloudellisen arvonluonnin lyhytjänteiset tavoitteet dominoivat tyypillisesti pitkä-

jänteisempiä ekologisia ja sosiaalisia tavoitteita.

Ympäristölle kielteiset vaikutukset nähdään taloudellisen toiminnan väistämättöminä ulkoisvaikutuksina, joita ei pyritä kompensoimaan, elleivät lait ja säädökset sitä edellytä. Kate Raworth (2018) kutsuu tätä lähestymistapaa ”älä tee mitään”-lähestymistavaksi. Sen mukaan liiketoimintamalleja ei kannata muuttaa, jos toiminta on laillista ja kannattavaa.

Riskejä välttävä talous (RISK MITIGATION, ARRESTING DISORDER)

Suuri osa nykyisestä taloudellisesta toiminnasta nojautuu ajatteluun, jossa taloudelliselle arvonluonnille ja oman edun tavoittelulle asetetaan rajoitteita ekologisin tai sosiaalisin perustein. Käytännössä taloudellisen toiminnan jalanjälkeä pyritään hillitsemään lakien ja määräysten avulla sekä asettamalla haittavaikutuksille jokin hinta. Pääpaino on riskien hallinnassa ja haittojen minimoinnissa, eikä toiminnan varsinaista päämäärää tarkastella kriittisesti.

Oman edun tavoittelu voi edelleen ohjata esimerkiksi kulutusta tai liiketoimintaa, mutta se tapahtuu asetettujen rajoitteiden

puitteissa. Toisin sanoen ajatellaan, että maailman kannalta hyödytön tai haitallinen toiminta on hyväksyttävää, kunhan haittoja vähennetään taloudellisille tavoitteille asetetuissa puitteissa.

Vaikka näkökulma on edellistä ajattelun tapaa systeemisempi, systeemiin vaikuttaminen jää yleensä yksittäisten häiriöiden sekä niihin liittyvien rajoitteiden asettamisen ja haittojen hinnoittelun tasolle. Näillä voi mutkikkaassa järjestelmässä olla tiedostamattomia kielteisiä vaikutuksia järjestelmän muihin osiin.

Kate Raworth (2018) kutsuu tätä ”tee sitä mikä kannattaa”-lähestymistavaksi, jossa voidaan pyrkiä tekemään ”enemmän kuin viime vuonna” tai ”enemmän kuin kilpailijat”. Vastaavasti voidaan ajatella, että tehdään ”väärä asioita hieman enemmän oikein”. Hieman edistyksempinen tapa ajatella on ”tehdä oma kohtuullinen osuutensa” siirtymästä kohti kestävämpää maailmaa. Maailman hallitusten omaehtoisesti tekemät riittämättömät sitoumukset kasvihuonekaasupäästöjen leikkaamiseksi osoittavat tämänkin lähestymistavan puutteellisuuden.

Säilyttävä ja ylläpitävä talous

(PRESERVATION)

Säilyttävässä ja ylläpitävässä taloudessa tavoitteena on luonnollisten ja sosiaalisten järjestelmien nykyisen tilan säilyttäminen. Tässä yhteydessä puhutaan ”älä aiheuta haittaa”-lähestymistavasta tai niin kutsutusta nollamissiosta tai nettonollavaikutuksesta.

Ekologisen kestävyuden näkökulmasta tavoitteena voi olla esimerkiksi luonnon monimuotoisuuden tai jonkin lajin säilymisen varmistaminen alueella, jolla taloudellista toimintaa harjoitetaan. Kun talousajattelua ohjaa haittojen hillintä vain oman toiminnan välittömien vaikutusten osalta, iso osa haitoista jää huomiotta.

Monet yleisimmistä taloudellisen toiminnan jalanjäljen hillintää korostavista yritysvastuun periaatteista ja standardeista perustuvat ”älä aiheuta haittaa”-periaatteelle. Esimerkiksi kauppaa tulee käydä reilusti, matkailun tulee olla kestävä ja yritysten hankintaketjujen tulee kunnioittaa ihmisoikeuksia. Niiden käytännön toteutus on kuitenkin usein haittoja hillitsevän talouden mukaista. Näin siksi, että haittojen hillintää tarkastellaan yleensä lyhyen aikavälin taloudellisen kannattavuuden puitteissa, jolloin niitä ei käytännössä poisteta kokonaan. Yritykset saavuttavatkin nettonollan vain erittäin harvoin, ja suuri osa liiketoiminnasta lienee käytännössä korkeintaan haittoja hillitsevä.

”Älä aiheuta haittaa”-periaate perustuu oletukseen, että tunnemme talouden haitalliset vaikutukset luonnolle ja ihmisille. Tieto talouden mutkikkaista vaikutuksista luontoon ja ihmisiin on kuitenkin puutteellista, jolloin lähestymistapaa tulisi täydentää niin kutsutulla varovaisuusperiaatteella. Sen mukaan mahdollista vahinkoa epäiltäessä ehkäiseviin toimenpiteisiin on ryhdyttävä, vaikka vahingosta ei olisikaan tieteellistä varmuutta. Käytännössä tätä lähestymistapaa sovelletaan vain harvoin.

"Vähemmän huono ei ole riittävän hyvä."

Kate Raworth

Yhteensovittava talous (CONSISTENCY)

Yhteensovittavassa lähestymistavassa ei tyydytä nykytilan säilyttämiseen, vaan tähdätään sen parantamiseen. Siinä talouden, luonnon ja ihmisen keskinäisriippuvaisuus tiedostetaan, mutta talouden nähdään voivan toimia sopuisassa rinnakkaiselossa luonnon, ihmisten ja yhteiskunnan kanssa. Kestävän kehityksen kolmeen keskenään

yhtä tärkeään pilariin (taloudellinen, sosiaalinen ja ekologinen) perustuva ajattelu on ollut yksi kestävän kehityksen keskeisistä lähtökohdista Rio de Janeiron vuoden 1992 ympäristö- ja kehityskonferenssista lähtien.

Tarkasteltavat kestävyiden ulottuvuudet nähdään lähestymistavassa tasavertaisina ja rinnakkaisina. Ne eivät sitä kuitenkaan välttämättä ole, sillä ihminen ja talous tarvitsevat luontoa, mutta luonto ei tarvitse ihmistä tai taloutta.

BOKSI 3

HALLITUKSEN KESTÄVYYSTIEKARTTA 2022

Pääministeri Sanna Marinin hallituksen kestävyystiekartan (Valtioneuvosto 2022) tavoitteena oli luoda Suomesta sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävän kehityksen yhteiskunta vuoteen 2030 mennessä.

Tiekartassa korostettiin niin kutsuttua kokonaiskestävyyttä, jossa pyritään huomioimaan ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys samanaikaisesti. Toisaalta tiekartta sisälsi viitteitä siitä, että ympäristö ja sosiaalinen kestävyys nähdään alisteisina taloudelle. Tiekartan mukaan esimerkiksi taloudelliseen kestävyteen on pyrittävä toimin, jotka eivät aiheuta merkittävää haittaa muille yhteiskunnallisille tavoitteille tai ympäristölle eivätkä heikennä talouskasvun edellytyksiä. Samoin sosiaalisen ja ekologisen kestävyiden vahvistamiseen tähtäävät toimet on tiekartan mukaan toteutettava siten, että ne eivät aiheuta merkittävää haittaa taloudelliselle kestävyydelle.

Tiekartta korosti myös politiikkajohdonmukaisuutta. Sen mukaan hallinnon tuli pyrkiä edistämään synergioita eri politiikkalohkojen välillä, tunnistamaan ristiriitoja ja estämään niitä sekä sovittamaan yhteen kansallisia ja kansainvälisiä tavoitteita. Lisäksi johdonmukaisuutta edellytettiin Suomessa tehtävän työn, Suomen globaalivaikutusten ja vastuun sekä tulevien sukupolvien huomioimisen välillä.

Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma (Valtioneuvosto 2023) ei puolestaan mainitse kestävyystiekarttaa tai kestävän kehityksen käsitettä, vaikka ohjelma sisältää lukuisia viittauksia kestäviin ratkaisuihin yhteiskunnan eri osa-alueilla.

*Yhteensovittavassa taloudessa
kestävyyden taloudellinen,
ekologinen ja sosiaalinen ulottuvuus
nähdään tasavertaisina.*

Korjaava talous

(RESTORATION, RECONCILIATION)

Korjaavassa taloudessa tavoitteena on vahingoittuneen ekososiaalisen systeemin palauttaminen joko entiseen tai ainakin nykyistä parempaan tilaan. Esimerkiksi luonnonvarojen käytöstä aiheutuneita ekologisia vahinkoja voidaan pyrkiä korjaamaan ennallistamalla käytetty maa-alue. Se voi koskea esimerkiksi ojitettujen soiden muuttuneiden vesiolosuhteiden palauttamista entiselleen tai tietyltä alueelta hävinneiden lajien palauttamisesta luontoon (engl. rewilding). Ympäristötekniikan avulla voidaan vastaavasti puhdistaa taloudellisesta toiminnasta aiheutuvia jätevesiä tai poistaa myrkyllisiä saasteita. Hiiltä ilmakehästä sitovan teknologian kehittäminen tai yksilön pahoinvointia vähentävä terapiapalvelu ovat niin ikään esimerkkejä korjaavan talouden lähestymistavoista.

Aiheutettujen vahinkojen korjaaminen voidaan tilanteen mukaan nähdä sääntelyn pakottamana ja lisäkustannuksia aiheuttavana, se voi perustua vapaaehtoiseen vastuullisuuteen, tai se voi muodostaa liiketoiminnan ytimen.

Korjaavan talouden ajattelua sovelletaan luonnon ennallistamisen ohella ihmisten ja yhteisöjen elinvoimaa palauttavaan toimintaan. Tällöin taloudellisesta toiminnasta aiheutuvaa eriarvoisuutta pyritään korjaamaan suuntaamalla taloudellisesta toiminnasta saatuja resursseja niille, joiden hyvinvointia tai toimeentuloa taloudellinen toiminta on heikentänyt. Esimerkiksi vihreästä siirtymästä aiheutuvien taloudellisten haittojen kompensointi niistä kärsiville edustaa eräänlaista korjaavaa taloutta.

Sovitteleva talous (reconciliative economy) voidaan niin ikään katsoa osaksi korjaavaa taloutta. Sen juuret ovat Pohjois-Amerikassa ja liittyvät alkuperäisväestölle aikoinaan aiheutettujen vääryyksien taloudelliseen sovitamiseen.

Korjaavassa taloudessa huomion kiinnittäminen vain yhteen korjattavaan asiaan voi johtaa tiedostamattomiin kielteisiin vaikutuksiin ekososiaalisen järjestelmän muissa osissa. Vahinkojen korjaaminen yhtäällä ei riitä, jos niitä aiheutetaan samalla toisaalla. Korjaavan talouden aikajänne on tyypillisesti kohtuullisen lyhyt, eikä se senkään vuoksi aina johda riittävän syvällisiin muutoksiin itse talouden toimintamalleissa.

BOKSI 4

LUONTOHYVITYKSET

Luontohyvitysten eli ekologisten kompensatioiden avulla ihmisen toiminnasta, kuten rakentamisesta tai teollisesta tuotannosta, luonnon monimuotoisuudelle yhtäällä aiheutunut haitta hyvitetään lisäämällä luonnon monimuotoisuutta toisaalla. Luontohyvitykset eivät korvaa luonnonsuojelun tarvetta, vaan niitä käytetään silloin, kun luonnonsuojelun ulkopuolella tapahtuvasta toiminnasta aiheutuu väistämätöntä vauriota luonnolle.

Hyvitys toteutetaan ennallistamalla, kunnostamalla tai suojelemalla elinympäristöjä. Luontoarvojen lisääminen voi sisältää esimerkiksi maatalouden perinneympäristöjen kunnostamista, ojitettujen soiden ennallistamista tai metsien lahoppun lisäämistä.

Luontohyvitys nähdään yleensä viimesijaisena keinona luonnon monimuotoisuuden turvaamiseksi silloin, kun haittoja ei voida estää tai lieventää. Luontohyvitys voi perustua joko velvoitteeseen tai vapaaehtoisuuteen. Lähtökohtana on, että hyvityksen maksaa haitan aiheuttaja, joka voi olla esimerkiksi yritys, kunta tai valtio. (Pekkonen ym. 2019.)

Suomessa vapaaehtoisten luontohyvitysten mahdollisuus sisällytettiin kesällä 2023 voimaan tulleeseen uudistettuun luonnonsuojelulakiin.

Hyvään pyrkivä talous

(DOING GOOD)

Hyvään pyrkivää taloutta ohjaa näkemys jonkinlaisesta ideaalista maailmasta, jota pyritään edistämään taloudellisen toiminnan avulla. Huomio kiinnittyy tällöin ongelmien ratkaisusta mahdollisuuksien hyödyntämiseen. Tämä voi olla paitsi kannattavaa, myös hyvin energisoiva lähtökohta monille taloustoimijoille. Esimerkiksi vastuullisuuden edelläkävijäyritykset kiinnittävät yhä enemmän huomioita myönteisten yhteiskunnallisten vaikutusten aikaansaamiseen. Silloin kun nämä pyrkimykset ulottuvat yrityksen tarkoitukseen tai strategiisiin tavoitteisiin asti, voidaan puhua niin kutsutusta missiolähtöisestä yritystoiminnasta (Koipijärvi & Kuvaja 2020, Hellström & Parkkonen 2022, ks. myös boksi 5).

Vastaavalla tavalla kuin korjaava talous myös hyvään pyrkivä talous saattaa keskittyä liian voimakkaasti vain yhteen asiaan ja näin toimiessaan aiheuttaa tahattomia kielteisiä vaikutuksia ekososiaalisen järjestelmän muissa osissa.

Vaikka hyvään pyrkimisen tavoite voi tuntua epäitsekäältä, lähestymistapa ei anna vastausta siihen, millainen tavoitellun ihannemaailman tulisi olla ja kuka päättää taloutta ohjaavista ihanteista ja tavoitteista. Se mitä joku pitää hyvänä ja tavoiteltavana ei välttämättä ole sitä jonkun toisen mielestä. Ongelmia voi aiheutua myös siitä, että ”hyväntekijän” ajattelu perustuu abstrakteihin ideaaleihin, jotka eivät vastaa todellisen maailman mutkikkuutta. (Sanford & Haggard 2020.)

BOKSI 5

MISSIOLÄHTÖINEN YRITYSTOIMINTA JA INNOVAATIOPOLITIikka

Missiolähtöisessä strategiassa yrityksen perustehtävä (*purpose*) rakentuu kestävyden edistämisestä, josta rakennetaan yrityksen strateginen lupaus. Kestävyden edistämistä ei tällöin nähdä vain arvonluonnin välineenä, vaan itse yritystoiminta nähdään välineenä toteuttaa kestävä kehityksen tavoitteita.

Missiolähtöinen vastuullisuus voi olla yritykselle puhdas strateginen valinta. Kyse voi olla myös arvolähtöisestä yritystoiminnasta, joka pohjautuu omistajien omiin arvoihin ja haluun muuttaa maailmaa yritystoiminnan kautta. Parhaimmillaan yrityksen tavoite tuottaa myönteisiä vaikutuksia esimerkiksi ihmisille tai ympäristölle on kirjattu yhtiöjärjestykseen.

Hyvän tavoittelu talouden keinoin näkyy myös missiovetoisessa innovaatiopolitiikassa, jota etenkin lontoolainen UCL-yliopiston innovaatioinstituutti (Institute for Innovation and Public Purpose) on kehittänyt kestävä kehityksen SDG-tavoitteisiin nojaten. Myös Euroopan unioni hyödyntää nykyään missiovetoisen innovaatiopolitiikan viitekehystä.

Monet valtiot kuten Iso-Britannia, Alankomaat, Saksa, Norja, Ruotsi ovat ottaneet käyttöön missioita eri muodoissa, ja missiotaloudessa ollaan siirtymässä lähestymistavan kehittämistä toteutukseen. Suomessa missiolähtöisen toimintatavan hyödyntäminen on ollut toistaiseksi hajanaista, mutta kasvavasta kiinnostuksesta kertoo se, että aiheesta on laadittu useita selvityksiä.

Missiotalous voidaan parhaimmillaan nähdä osana hyvään pyrkivää taloutta, mutta mission luonteesta riippuen se voi edustaa myös korjaavaa taloutta.

Lähteet: Koipijärvi & Kuvaja 2020, Hellström & Parkkonen 2022, Mazzucato 2021, Björk ym. 2022, Takala ym. 2023, Gronchi ym. 2023.

Uusintava talous

(REGENERATION)

Maailman mutkikkaat kestävyysongelmat, kuten ilmastonmuutos, luontokato tai eriarvoistumiskehitys, haastavat pohtimaan, mistä on loppujen lopuksi tarpeen huolehtia ja minkä takia.

Uusintavan talousajattelun mukaan luonnon ja ihmisten terveyttä ja elinvoimaa sekä joustavuutta ja sopeutumiskykyä tulee vahvistaa ja ylläpitää, sillä yhdessä nämä mahdollistavat elämän kukoistamisen maapallolla. (Wahl 2017a).

Kuten korjaava ja hyvään pyrkivä talous, myös uusintava talous tuottaa myönteisiä vaikutuksia luonnollisiin ja sosiaalisiin

järjestelmiin sekä rakentaa pitkän aikavälin kestävyyttä. Uusintava talous vie systeemijattelun kuitenkin näitä syvemmälle. Siinä luonnon ja ihmisten elinvoiman vahvistaminen suunnitellaan tarkoituksellisesti osaksi talousmallia ja taloudellista toimintaa (regenerative by intention and design). Pyrkimyksenä ei ole vain vaikuttaa luontoon ja ihmiseen, vaan toimia yhteistyössä näiden kanssa.

Regeneraation käsitettä on avattu tarkemmin boksissa 6. Kuva uusintavasta taloudesta tarkentuu kuitenkin sitä mukaa, kun seuraavissa luvuissa edetään uusintavan talouden lähtökohtien, periaatteiden sekä soveltamisalueiden ja niiden käytännön esimerkkien kuvailuun.

BOKSI 6

REGENERAATIO ON "KYKYÄ SYNTYÄ UUELLEEN"

Uusintavuudesta on puhuttu monella alalla jo pitkään ennen kuin näkökulma on saanut jalansijaa talouskeskustelussa. Englanninkielinen termi *regenerative* on vakiintunut käyttöön esimerkiksi lääketieteessä, jarruteknologiassa sekä energiantuotannossa. Regenerative-sanan merkitys vaihtelee kuitenkin kontekstin mukaan. Esimerkiksi energiatehokkuuden näkökulmasta se on yleensä myönteinen asia, syövän osalta kielteinen.

Regenerative-sana voidaan ymmärtää kahdessa merkityksessä. Sanaa saatetaan käyttää *renewable*-termin rinnalla, jolloin sillä viitataan esimerkiksi uusiutuviin luonnonvaroihin tai uusiutuvaan energiaan. Yleisemmin sillä kuvataan kuitenkin toimintaan sisäänrakennettuja jatkuvia evolutiivisia prosesseja, joiden avulla järjestelmät pystyvät uudistumaan, elpymään tai korjaamaan itseään.

Muñoz ja Branzei (2021) määrittelevät regeneraation "kyvyksi synnyttää uudeleen". Kyse on biologisten järjestelmien avainprosessista, joka mahdollistaa solujen, organismien ja ekosysteemien toipumisen ulkoisista iskuista sekä sietokyvyn rakentamisesta niitä vastaan.

Biologiassa ja ekologiassa regeneraatio liitetään yleensä eläinten, kasvien tai ekosysteemien kykyyn uudistua ja korjata vaurioita. Esimerkiksi joidenkin lisko- ja matelijalajien häntä voi kasvaa takaisin, ja ihmiskehossa maksa pystyy regeneroitumaan. Metsäpalojen jälkeen kasvit ja eläimet voivat ajan myötä palata alueelle ja luoda uuden ekologisen tasapainon.

Taloudessa regeneratiivisuudella voidaan viitata kapeasti ajateltuna kykyyn elpyä taloudellisesta taantumasta tai kriisistä. Esimerkiksi talouden toipuminen laskusuhdanteesta voi tarkoittaa työpaikkojen luomista, investointien kasvua ja kuluksen elpymistä.

Uusintavassa taloudessa ei kuitenkaan ole kyse pelkän talouden regeneraatiosta. Käsitteen käyttö taloudessa perustuu ymmärrykseen, että vaikka ekosysteemit uudistuvat luonnollisesti, monet nykytalouden toimintatavat ovat estäneet tämän prosessin. Taloudessa pitäisikin nyt antaa mahdollisuus luonnon omalle regeneraatiolle sekä ihmisten terveyttä ja elinvoimaa tukeville sosiaalisille järjestelmille. Regeneratiivisessa taloudessa uusintamista tavoitellaankin niissä ekososiaalisissa järjestelmissä, joiden osa talous on ja joiden toiminnasta se on riippuvainen.

Kyse ei siis ole hyvinvointipuutteiden korjaamisesta tai luonnon suojelemisesta, vaan talouden sellaisesta toimintamallista, jossa se jo lähtökohtaisesti toimii yhteistyössä luonnon ja ihmisten kanssa tavalla, joka mahdollistaa koko järjestelmän kyvyn jatkuvasti itseorganisoidua ja kehittyä elinvoimaiseksi (Muñoz ja Branzi 2021).

*Pyrkimyksenä ei ole vain vaikuttaa
luontoon ja ihmiseen, vaan yhteistyö
luonnon ja ihmisten kanssa.*

OSA II
**MITÄ ON
UUSINTAVA
TALOUS?**

3 Uusintavan talouden määritelmä ja malli

Uusintava talous ei ole tieteenala. Se on pikemminkin kompassi, joka näyttää toivotun suunnan tulevaisuuteen. Tätä suuntaa on kuvattu eri määritelmien. Sen keskeiset lähtökohdat voidaan kuitenkin koota kehämalliksi, joka tuo yhteen uusintavan talouden ihanteen sekä ajattelutavan oletukset, periaatteet ja niiden soveltamista tukevat käytänteet.

Uusintava talous kompassina

Tulevaisuuteen suunnistaminen lähtee sen tunnistamisesta, missä olemme nyt. Elämme aikaa, jossa ihmisen toiminnalla on merkittäviä, osin jopa peruuttamattomia vaikutuksia maapallon ekologisiin ja geologisiin prosesseihin. Ihminen muokkaa planeettaansa nyt enemmän kuin muut luonnonvoimat yhteensä ja jättää siitä myös pysyvät jäljet.

Vallitseva länsimainen ajattelu on varsinkin teollisen vallankumouksen jäljiltä perustunut näkemyksiin, joissa luonto näyttäytyy lähinnä resurssivarastona, joka on olemassa palvelukseksi ihmisten moninaisia teknistaloudellisia pyrkimyksiä. Tämän kaltaisesta ihmiskeskeisestä ajattelun ja olemisen tavasta käsin katsottuna välineellinen suhtautuminen luontoon ei näyttäydy ongelmallisena. Sen on kuitenkin osaltaan väitetty johtaneen eksistentiaalisia ekologisiin ongelmiin, kuten ilmastonmuutokseen ja luontokatoon. (Ruuska ym. 2019, Muñoz & Branzei 2021).

Ihminen on osa luontoa, mutta on vähitellen irtaantunut siitä rakentamalla erilaisia näennäisiä jakoja inhimillisen ja muun maailman välillä (Muñoz & Branzei

2021). Gregory Bateson (Bateson, N. 2010) toteaaakin, että maailman suuret ongelmat johtuvat erosta sen välillä, miten luonto toimii ja miten ihmiset ajattelevat. Taloudellinen organisoituminen ekologisesti ja sosiaalisesti kestäväällä ja mielekkäällä tavalla edellyttääkin, että talouden, luonnon ja ihmisen välinen suhde ymmärretään uudella tavalla.

Tässä yhteydessä voidaan puhua myös ontologisesta käänteestä, jossa luonto ei enää pelkisty välineeksi, vaan jossa kestävä elämä maapallolla perustuu sellaisiin olemisen tapoihin, arvoihin ja käytäntöihin, joissa ihmisen toiminta on sopivassa suhteessa muuhun luontoon (vrt. Ruuska ym. 2019, Konieszky ym. 2023, Muñoz & Branzei 2021).

Kate Raworth (2020) kuvaa tarvittavaa ajattelun muutosta siirtymällä ”insinööri- ja ekonomistivetoisesta ajattelusta maailman puutarhuruuteen”. Puutarhurit eivät saa kasveja kasvamaan, mutta he luovat olosuhteet, joissa kasvit voivat kukoistaa.

Monet uusintavan talouden kehittäjät katsovat, että talousajatteluun kohdistuu nyt yhtä perustavanlaatuinen murros kuin mitä maailmankuvassa tapahtui Kopernikuksen ja

Galilein aikaan. Kuulut tiedemiehet pyrkivät uudistamaan maapallo- ja kirkkokeskeistä, niin kutsuttua Ptolemista maailmankuvaa, jossa auringon ja tähtien ajateltiin kiertävän maapalloa ja jossa kirkollisen eliitin nähtiin toteuttavan jumalallista suunnitelmaa.

Uusintavan talouden kehittäjät (esim. Sanford & Haggard 2020) arvioivat, että uudessa talousajattelussa on kyse niin syvästä maailmankuvan muutoksesta, että toteutus voi kestää – toteutuessaan – jopa muutaman sukupolven ajan. Toisaalta elämme aikaa, jolloin suuret, jopa mahdottomalta tuntuvat muutokset voivat toteutua yllättävänkin nopeasti. Lisäksi muutosta voi vauhdittaa se, että talousmallistamme aiheutuva luontokato, ilmastonmuutos ja globaali eriarvoistuminen koetaan tänä päivänä uhkaksi sekä taloudelle itselleen että ihmis-kunnalle.

Muutos nähdään niin mittavana, että siihen tarvitaan kompassia, joka näyttää

riittävän kauas, ja joka pystyy näyttämään suuntaa silloinkin, kun kartta, jossa sitä käytetään, elää maailman muutosten myötä. Kompassin merkitys on siinä, että näyttää suunnan riippumatta siitä, missä sitä käytetään, kun taas kartta pitää piirtää aina kun-kin paikan ja maaston mukaiseksi.

Kompassina uusintava talous sisältää normatiivisen tavan nähdä talouden tulevaisuus. Normatiivinen näkökulma ottaa kantaa siihen, miten jotain asioita pitäisi tehdä ja hoitaa ja millaiseen järjestelmään tulisi pyrkiä.

Tämän luvun lopuksi esitettävä uusintavan talouden kehämalli on tarkoitettu eräänlaiseksi uusintavan talouden näkökulmasta rakennetuksi kompassiksi tulevaisuuteen. Tämän raportin ydinkysymyksiä onkin, mihin suuntaan tämä kompassi osoittaa ja miten sen avulla voidaan suunnistaa kestävämpään tulevaisuuteen.

"Maailman suuret ongelmat johtuvat erosta sen välillä, miten luonto toimii ja miten ihmiset ajattelevat."

Gregory Bateson

BOKSI 7**UUSINTAVA TALOUS JA TALOUSTIEDE**

Uusintava talousajattelu ei itsessään ole taloustieteen ala, mutta sillä on yhtymäkohtia useisiin taloutta laajemmissa konteksteissa tarkasteleviin tieteenaloihin. Siksi sitä kannattaa tarkastella myös taloustieteiden kontekstissa.

Laajasti ajateltuna talous on yhtä vanha kuin ihmisyhteisötkin. Uusintavan talouden lähtökohtien ymmärtäminen edellyttääkin katseen kääntämistä länsimaisen talousajattelun historiallisiin juuriin, joita esimerkiksi Sixten Korkman (2022) on kuvannut seikkaperäisesti kirjassaan *Talous ja humanismi*. Tässä voidaan kuitenkin esittää vain hyvin rajallinen näkökulma talousajattelun kehitykseen.

Keskiajalla taloustiede oli moraalifilosofian alainen tiede. Kirkon vaikutusvalta talouteen ja yhteiskunnan toimintaan oli merkittävä. Hallitsijakin toimi yksinvaltiaana Jumalan armosta. Ahneutta pidettiin kuolemansyntyinä ja kirkko suhtautui voitontavoitteluun kielteisesti. Taloudessa esiintyi nousuja ja laskuja, mutta ei mitään pysyvää taipumusta kasvuun.

Myöhäiskeskiajalla oppineet alkoivat nähdä maailman, yksilön ja yhteiskunnan uudessa valossa. Erityisesti suhtautuminen tietoon ja tieteisiin muuttui. 1600-luku olikin tieteen vallankumouksen ja modernin tieteen syntyäikää. Taloustieteen kehitykseen vaikutti olennaisesti Isaac Newton vuonna 1687 julkaisema *Philosophiae Naturalis Principia Mathematica*, joka loi perustan uudelle, maailmankaikeutta mekanistisena kellona tarkastelevalle maailmankuvalle. Adam Smithin (1776) edustama klassinen taloustiede oli luontevaa jatkumoa tälle. Taloustiede alkoikin vähitellen rakentua oletukselle, että talouden toimintaa luonnehtivat vastaavan kaltaiset, matemaattisin kaavoin kuvattavissa olevat luonnonlait kuin fysiikassa.

Tämä oletus on vuosisatojen ajan tarjonnut tärkeitä kehyksiä ja työkaluja taloudelliselle analyysille ja vaikuttanut merkittävästi myös nykyaikaisen taloustieteen kehitykseen. Se on auttanut taloustieteilijöitä muotoilemaan hypoteeseja ja testaamaan niitä empiirisesti. Se on mahdollistanut taloudellisten ilmiöiden matemaattisen mallintamisen sekä talouskehityksen ennustamisen. Kehittyneet matemaattiset työkalut ja digitaaliset tekniikat sekä yhteydet muihin kvantitatiivisiin tieteisiin, kuten tilastotieteeseen, tietojenkäsittelytieteeseen sekä insinööritieteisiin ovat lisäksi mahdollistaneet yhä monimutkaisempien taloudellisten vuorovaiikutusten tutkimisen sekä optimaalisten ratkaisujen löytämisen moniin taloudellisiin ja yhteiskunnallisiin ongelmiin. Nämä ovat edelleenkin tärkeitä lähtökohtia ja luovat merkittäviä mahdollisuuksia talouden kehittämiselle.

Taloustieteiden sisällä on monia suuntauksia, jotka pyrkivät huomioimaan talouden osana laajempaa ekososiaalista kontekstia, kuten sen suhdetta politiikkaan, lainsäädäntöön ja hallintoon (poliittinen taloustiede), talouteen vaikuttavien instituutioiden monimutkaista ja kontekstuaalista luonnetta (institutionaalinen taloustiede), ihmisten emotionaalista ja psykologista monimutkaisuutta (käyttäytymistaloustiede), ihmisen toiminnan ekologisia rajoitteita (ekologinen taloustiede), talouden epätasa-arvoisuutta ja köyhyyttä kehitysmaissa (kehitystaloustiede) tai sukupuolen, rodun tai luokan kaltaisia sosiaalisia eroja (feministinen taloustiede). Osa näistä suuntauksista on valtavirtaistunut toisia enemmän, mutta ne kaikki ilmentävät tarvetta uudistaa talousajattelua ja joitakin sen taustaoletuksista.

Yhä useammat taloustieteilijät ovat alkaneet ajatella myös systeemein. Tämä näkyy siinä, miten esimerkiksi kompleksisuustaloustiede, verkostoteoria ja evoluutiivinen taloustiede ovat eräitä taloustieteen nopeimmin eteneviä aloja (Raworth 2020).

Uusintavalla talousajattelulla on yhtymäkohtia useisiin tieteenaloihin, vaikka se ei itsessään ole tieteenala. Se ammentaa näkökulmia etenkin ekologisesta taloustieteestä ja systeemiekologiasta, ja siinä voidaan nähdä yhtymäkohtia myös kompleksisuustaloustieteeseen ja evolutiiviseen taloustieteeseen.

Ekologinen taloustiede tarkastelee taloudellisen toiminnan suhdetta laajempaan ekologiseen järjestelmään, jonka osana talous toimii, korostaen maapallon resursien rajallisuutta. Ekologinen taloustiede on metodologisesti avoin ja se hyödyntää lähestymistapoja erilaisista tieteellisistä perinteistä, kuten ekologiasta, käyttäytymistieteistä, yhteiskuntatieteistä sekä kulttuurintutkimuksesta. Ekologinen taloustiede eroaakin ympäristötaloustieteestä (environmental economics), joka voidaan nähdä luonnontalouden ja kansantalouden välistä vuorovaikutusta tarkastelevana kansantaloustieteen osa-alueena (ks. Ollikainen 2001). Ympäristötaloustieteen ja ekologisten taloustieteen lähtökohtia, eroja ja monivaiheista kehityskaarta on kuvattu seikkaperäisesti esimerkiksi Arto Naskalin (2015) toimesta.

Kompleksisuustaloustiede edustaa kokonaisvaltaista ja monitieteistä tutkimusotetta, jota voidaan pitää eräänä systeemiteorian johdannaisena. Se perustuu näkemykseen, jonka mukaan talous on dynaaminen järjestelmä, jonka mutkikkaita ilmiöitä ei voida ymmärtää pelkästään yksinkertaistettujen mallien avulla.

Evolutiivinen taloustiede on puolestaan taloudellisten ilmiöiden kehitystä tutkiva taloustieteen haara. Se perustuu oletukseen, että taloudelliset ilmiöt ovat jatkuvassa muutoksessa, jossa ne sopeutuvat ympäristön muutoksiin.

Uusintavan talouden määritelmiä

Uusintava talous on suhteellisen nuori käsite, jolle ei ole vielä vakiintunutta määritelmää. Uusintavan talouden määritelmät eroavat jonkin verran toisistaan esimerkiksi siinä, puhutaanko taloudesta yleisesti, yritysten liiketoiminnasta vai talousajattelusta laajemmin.

Uusintavan talouden määritelmissä tyypillisesti esiintyviä avainsanoja ovat luonto ja ihmiset; elävät, luonnolliset ja sosiaaliset järjestelmät; terveys ja elinvoima; palauttaminen ja elvyttäminen; prosessi, itseorganisoituminen ja itsensä uudistaminen; systeemisyys ja holismi.

Useat määritelmät ovat toisiaan tukevia. Monesti erot liittyvät siihen, mitä näkökulmaa halutaan erityisesti korostaa. Kirjallisuudesta löytyy ainakin kuusi erilaista tapaa nähdä uusintava talous.

1. Uusintava kiertotalous. Regeneraatiosta on puhuttu kiertotalouden yhteydessä jo jonkin aikaa. Uusintava talous nähdäänkin usein yhtenä kiertotalouden osa-alueena tai kiertotalouden viitekehykseen sisältyvänä tavoitteiden laajenuksena (ks. esim. Euroopan komissio 2020 sekä www.ellenmacart-hurfoundation.org). Kyse on tällöin siitä, että materiaalin kierrossa pitämisen ja luonnon resurssien säästämisen ei katsota riittävän, vaan kiertotalouden suhteen luontoon tulisi olla vielä systemisempi. Ajattelutapa palautuu tällöin niin kutsuttuihin kestäväen muotoilun Hannoverin periaatteisiin (McDonough 1992).

Erotuksena muista, yleensä kasvukriittisemmistä uusintavan talouden määritelmistä, kiertotalouden yhteydessä puhutaan monesti uusintavasta (tai uudistavasta) kasvusta (esim. Euroopan komissio 2022, Ethica 2021). Kiertotalouden suhdetta uusintavaan talouteen käsitellään tarkemmin luvussa 8.

2. Korjaava ja palauttava toiminta.

Osassa uusintavan talouden määritelmiä talouden tavoitteeksi asetetaan sen käyttämien erilaisten resurssien elvyttäminen sekä talouden luonnon ekosysteemeille aiheuttamien vahinkojen korjaaminen. Tämä edellyttää hyväksikäyttävistä liiketoimintamalleista luopumista sekä luontoon ja ihmisiin kohdistuvien myönteisten vaikutusten mahdollistamista (ks. esim. Stokel-Walker 2022 sekä Oxfordin yliopiston Smith School of Enterprise and the Environment). Kuten luvussa 2 on todettu, korjaava ja palauttava toiminta muodostaa tärkeän askeleen kohti regeneratiivisuutta. Toisaalta kaikki korjaavat ja palauttavat toimenpiteet eivät automaattisesti johda pysyvämpään tilanteeseen, jossa talouden toiminta on jo itsessään luonnollisten ja sosiaalisten järjestelmien elinvoimaa vahvistavaa.

3. Regeneraation käsitteellinen

tulkinta. Osa uusintavan talouden määritelmistä korostaa latinankieliseen *regenerare*-termiin perustuvaa tulkintaa, joka korostaa uusiutumista ja elpymistä (ks. Shannon ym. 2020). Kyse on tällöin jatkuvasta evoluutiivisesta muodostumisprosessista, johon kaikki elävät järjestelmät sekä niiden osat ja niiden väliset vuorovaikutukset osallistuvat. Hyvän käsityksen käsitteestä saa myös tarkastelemalla mitä sen vastakohta, eli *degenerative* tarkoittaa. Se kääntyy suomeksi sanoilla rappeutuva/-tava, heikentyvä/-ävä tai huonontuva/-ava. Näiden vastakohtana uusintava talous on siten elävöittävä tai elvyttävä. Regeneraation käsitettä on avattu tarkemmin boksissa 6.

4. Talous elämän palveluksessa.

Taloutta elämän palveluksessa korostavat määritelmät tarjoavat kokonaisvaltaisen näkökulman siihen, kuinka talous voi mahdollistaa kukoistavaa elämää. Shannon ym. (2022) tunnistavat uusintavaa taloutta käsittelevästä kirjallisuudesta lukuisia tätä

lähestymistapaa ilmentäviä määritelmiä. Ne korostavat esimerkiksi ”elämää palvelevaa taloutta”, ”parempien elämän edellytysten luomista”, ”ekosysteemien elämää edistävien ominaisuuksien tukemista” sekä ”taloudellisen toiminnan kohdentamista ekosysteemin terveyteen”. Hellström & Porevuo (2020) puolestaan asettavat julkaisussaan talouden ”tulevaisuuden palvelukseen”.

5. Luonnosta inspiroituminen. Luonnosta inspiraatiota saavat lähestymistavat korostavat terveille ja elinvoimaisille ekosysteemeille ominaisten mallien ja prosessien soveltamista talousmallin ja taloudellisen toiminnan suunnitteluun. Lähestymistapa nojaa niin kutsuttuun biomimiikkaan, jolla tarkoitetaan luonnossa esiintyvien prosessien, mekanismien ja ominaisuuksien jäljitteilyä. Uusintavassa taloudessa korostetaan etenkin luonnolle ominaista itseorganisoitumista, itseuudistumista ja evolutiivista kehitystä (ks. esim. Fullerton 2015, Wahl 2016).

6. Henkisen kasvun vaihe. Laajimmassa tulkinnassa uusintavan talouden tavoittelemalla, planetaarisen ekosysteemimme viisaan

hallinnan ja elvyttämisen nähdään edustavan samalla ihmislajin uutta henkisen kasvun vaihetta, eräänlaista ”olemisen evoluutiota” (ks. esim. www.reallyregenerative.org). Uusintavan talouden harjoittajat korostavatkin henkilökohtaisen kasvun merkitystä sekä alkuperäiskansojen viisautta. Uusintavan talouden kehittäjäyhteisöissä puhutaan usein myös siitä, että pohjimmiltaan uusintamisessa on kyse itse elämästä (regeneration = life).

Tässä raportissa uusintavaa taloutta tarkastellaan erityisesti määritelmien 3,4 ja 5 (eli regeneraation käsitteen, talouden elämän palvelukseen asettamisen sekä luonnosta inspiroituminen) yhdessä muodostamassa viitekehityksessä. Esimerkiksi kiertotalous ja korjaava talous (määritelmät 1 ja 2) voivat soveltuvin osin toteuttaa uusintavaa taloutta, mutta niitä ei voi itsessään nähdä riittävinä määritelmänä uusintavalle taloudelle.

Uusintava talous määritellään tässä raportissa taloudeksi, joka toimii elämän palveluksessa ja mukautuu samoihin periaatteisiin, jotka edistävät kaikkien elävien järjestelmien systeemistä terveyttä ja elinvoimaa.

Uusintavan talouden vastakohta (degenerative) kääntyy suomeksi sanoilla rappeuttava tai heikentävä. Näiden vastakohtana uusintava talous on elävöittävä tai elvyttävä.

Uusintavan talouden kehämalli

Uusintavaa talousajattelua kuvataan yhteen kehämallin avulla, jonka kolme tasoa kokoaavat yhteen ajattelutavan perustan (ihanteet ja oletukset), niiden pohjalle rakentuvat periaatteet sekä uusintavan talouden kehittämistä tukevat prosessit (Kuva 3).

Uusintavan talouden ytimessä on **ihanne** terveistä ja elinvoimaisista ekososiaalisista (eli luonnollisista ja sosiaalisista) järjestelmistä. Tämä haastaa totuttua ajattelua talouden suhteesta sekä luontoon että ihmisiin.

Uusintava talous nojautuu erityisesti kahteen **oletukseen**: 1) Monet taloudelliset ilmiöt ovat perusteeltaan monimutkaisia ja vaikeasti ennustettavia. Ne edellyttävät siksi kokonaisvaltaista näkökulmaa ja monitieteistä tarkastelua. 2) Talous on dynaaminen ja evolutiivinen järjestelmä, jonka kehittäminen voi hyötyä ymmärryksestä, miten terveet

ja elinvoimaiset elävät järjestelmät toimivat ja miten ne ovat jatkuvassa muutoksessa.

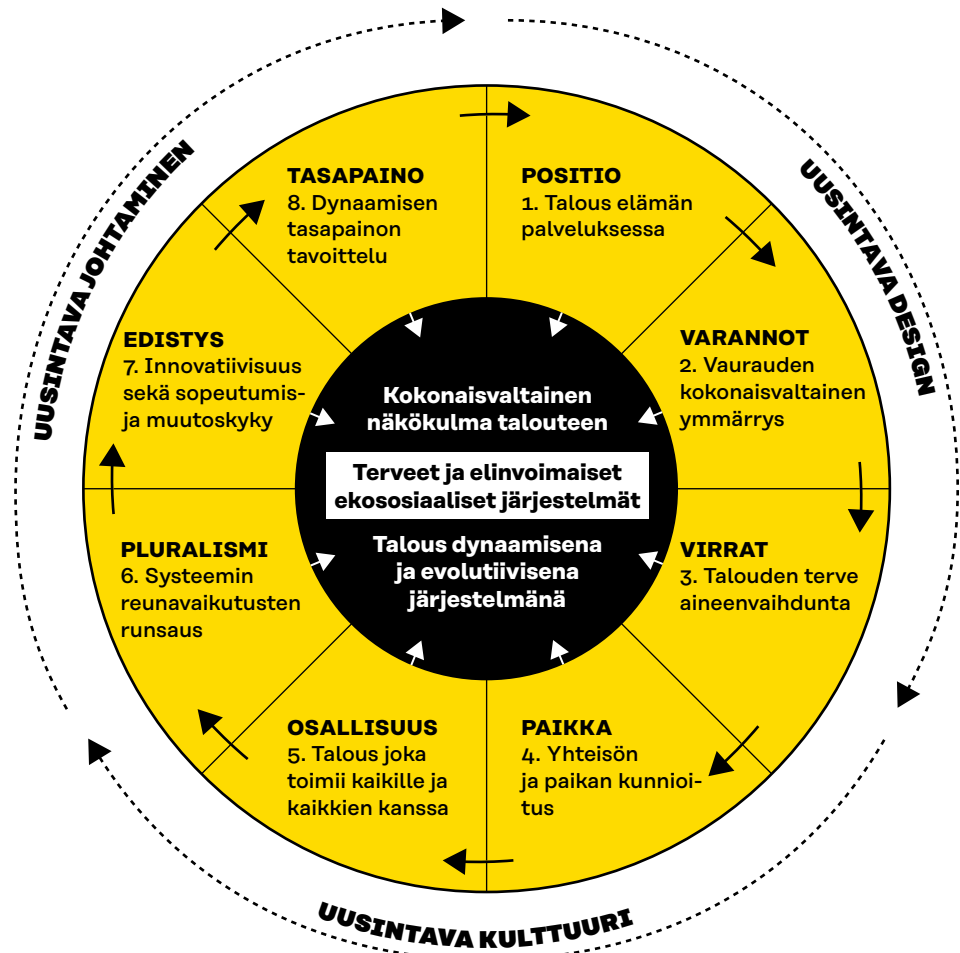
Oletusten pohjalta uusintavan talouden kehässä esitetään kahdeksan uusintavan talouden **periaatetta**. Ne kertovat, miten talous toimisi, jos se toimisi terveiden ja elinvoimaisten elävien systeemien tavoin. Niitä voidaan myös luonnehtia elävien järjestelmien luonnollisiksi uusintaviksi ”taipumuksiksi” silloin, kun kehitystä ei estetä. Tässä yhteydessä ”periaatteilla” ei siis tarkoiteta arvopohjaisia tai moraalaisia ohjenuoria, vaan pikemminkin uusintavan talouden ihanteesta ja oletuksista johdettua kuvausta.

Uloimpana kehällä esitetään uusintavaa taloutta tukevia **prosesseja**, jotka liittyvät etenkin johtamiseen, suunnitteluun (design) sekä kulttuurin uudistamiseen.

Kehämallin avaamiseksi seuraavassa luvussa esitellään uusintavan talousajattelun ydintä. Luvussa 5 esitetään sen periaatteita sekä luvussa 6 sitä edistäviä prosesseja.

Kuva 3. Uusintavan talouden kehä.

Sovellettu lähteistä: Shannon 2022, Fullerton 2015, Capital Institute 2023.

4 Uusintavan talousajattelun ydin

Uusintava talous tähtää luonnon ja ihmisen elinvoimaan. Se ammentaa kokonaisvaltaisesta tavasta tarkastella talouden suhdetta luontoon ja ihmiseen. Keskeisenä inspiraationa talouden suunnittelulle on luonnon tapa toimia, kehittyä ja ylläpitää elinvoimaansa.

Elinvoimaisten järjestelmien ihanne

Taloustieteissä ja -keskustelussa moraalitaloudelliset kysymykset ovat aina olleet läsnä, joko näkyvämmiin tai taustalla vaikuttavina arvoina.

Moraalitaloudellisessa ajattelussa pohditaan arvojen, talouden ja politiikan yhteensovittamisen kysymyksiä. Moraalitalouden kysymyksiä on nostettu esiin etenkin talousantropologiassa ja kehitystaloustieteissä. Tänä päivänä myös yritysten yhteiskuntavastuuseen liittyy tärkeitä moraalitaloudellisia kysymyksiä.

Koska arvot ja ihanteet vaikuttavat tapaamme ajatella taloutta, uusintavankin talouden kuvaamisessa on tärkeä aloittaa ihanteesta.

Uusintavan talouden ihanteena ovat terveet ja elinvoimaiset luonnolliset ja sosiaaliset järjestelmät. Talouden tehtävänä on tällöin vahvistaa niiden ekososiaalisten järjestelmien elinvoimaa, joista se on itsekin viime kädessä riippuvainen.

Tämän ihanteen taustalla voidaan tunnistaa erityisesti kaksi tärkeää näkökulmaa. Ihanteessa korostuu ensinnäkin entistä kokonaisvaltaisempi tapa nähdä talouden suhde ihmiseen ja luontoon. Toiseksi elinvoimaisuuden asettaminen keskeiseksi tavoitteeksi edellyttää talouden tarkastelua dynaamisena järjestelmänä. Elinvoimaiset järjestelmät ovat evolutiivisia ja jatkuvasti kehittyviä. Näihin lähtökohtiin paneudutaan seuraavaksi tarkemmin.

Kokonaisvaltainen näkökulma talouteen

Länsimaisten yhteiskuntien koetaan monilta osin nojaavan niin kutsuttuun mekanistiseen maailmankatsomukseen, joka houkuttelee näkemään toimintaympäristön vakaana ja hallittavana. Monet aikamme ilmiöt ja ongelmat ovat kuitenkin luonteeltaan todella kompleksisia eli mutkikkaita.

Mutkikkuudesta huolimatta – tai ehkä jopa sen takia – maailmankatsomuksemme

Uusintavan talouden ihanteena ovat terveet ja elinvoimaiset luonnolliset ja sosiaaliset järjestelmät.

on usein reduktionistinen. Se tarkoittaa, että pyrimme hajottamaan monimutkaisia ja mutkikkaita järjestelmiä yksinkertaisempiin osiin, jotta ne olisivat paremmin ymmärrettäviä ja hallittavia. Reduktionistisessa menetelmässä ei ole mitään vikaa, kunhan sitä ei sekoiteta siihen, miten maailma todella toimii (Jackson 1980).

Systeemiajattelun tärkein ominaispiirre on siis kokonaisuusien kautta näkeminen. Asiat ja ilmiöt eivät ole toisistaan irrallisia vaan aina suhteessa toisiinsa. Systeemisyyden tekee näkyväksi, miten taloudelliset, luonnontieteelliset ja sosiaaliset asiat ja ilmiöt kytkeytyvät toisiinsa ja kuinka tästä vuorovaikutuksesta syntyy alati muuttuvien haasteiden ja mahdollisuuksien verkosto (Raworth 2018). Uusintavassa taloudessa näkökulmaa laajennetaan siten, että biosfääri, ihmiset ja yhteiskunta sekä talous nähdään osana samaa symbioottista ja dynaamista järjestelmää.

Systeemiajatteluun nojaten uusintavan talouden asiantuntijat peräänkuuluttavat kokonaisvaltaisempaa lähestymistapaa moniin talouden käsitteisiin ja talousajattelun lähtökohtiin, kuten vaurauskäsitteeseen, talouden kiertokulkuun ja tilinpittoon, tuotantomalleihin, mikro- ja makrotalouteen, talouskasvuun sekä talouden ulkoisvaikutuksiin (ks. esim. Raworth 2018). Boksissa 7 esitetään näistä vain muutama esimerkki.

Systeemiajattelussa on myös kompastuskivensä. Systeemienkin kehitystä voidaan tarkastella mekanistisesti. Erilaiset systeemitäydykset kuvaavat monimutkaiset nuolikaaviot eivät yleensä kuvasta mutkikkaille systeemeille ominaista emergenssiä eli muutoksen kehkeytymistä. Muutokset voivat kehittyä hitaasti ja tulla esiin yllätyksellisin tavoin. Ne voivat olla salakavalialta tai elinvoimaa vahvistavia. (Ks. esim. Raworth 2020, Bateson 2022). Juuri siksi uusintavassa taloudessa korostetaan seuraavaksi kuvattavaa evolutiivista dynamiikkaa.

"Reduktionistisessa menetelmässä ei ole mitään vikaa, kunhan sitä ei sekoiteta siihen, miten maailma todella toimii."

Wes Jackson

BOKSI 7**UUSINTAVA NÄKÖKULMA TUTTUIHIN TALOUSKÄSITTEISIIN**

Kansantalouden kiertokulku. Makrotaloustieteessä 1940-luvulla kehitetyn kansantalouden kiertokulkumallin muunnelmia löytyy nykyisin lähes kaikista taloustieteen oppikirjoista. Mallin keskiössä on kotitalouksien ja yritysten suhde markkinoilla. Kotitalouksien roolina on toimia sekä yritysten tarjoamien hyödykkeiden ja palvelujen kuluttajina että yritysten tarvitsemana työvoimana. Yritysten roolina on toimia sekä työnantajana että hyödykkeiden ja palvelujen tuottajina. Tähän yksinkertaistettuun rahan kiertokulkuun lisätään usein myös liikepankit, julkinen sektori ja ulkomaankauppa.

Uusintavassa taloudessa kansantalous nähdään osana laajempaa ekososiaalista systeemiä, johon talous on sulautunut. Muutos siirtää huomiomme rahan kiertokulusta niiden moninaisten luonnollisten, sosiaalisten, inhimillisten, fyysikaalisten ja rahallisten vaurauden lähteiden välisen vuorovaikutuksen ymmärtämiseen, joista hyvinvointimme viime kädessä riippuu (Raworth 2020).

Systeemiajattelussa taloutta ei voi tarkastella vain yksittäisten yritysten, markkinoiden tai kansantalouksien taloudellisin määrein. Kokonaisvaltainen maailman kuva talouteen laajentaakin monia totuttuja talousajattelun perusteita, joista alla esitetään vain muutama esimerkki.

Mikro- ja makrotalous. Taloustieteessä tehdään ero mikro- ja makrotaloustieteen välillä. Makrotalous tarkastelee talouden kokonaisuutta, yleensä kansantalouden näkökulmasta. Mikrotalous puolestaan keskittyy makrotalouden sisällä toimiviin yksittäisiin toimijoihin ja heidän päätöksiinsä. Taloustieteessä kummallekin talouden tasolle on kehitetty omia teorioitaan.

Uusintavassa taloudessa tällaista jakoa ei pidetä mielekkäänä. Siinä nähdään, että samojen terveille ja elinvoimaisille eläville järjestelmille ominaisten periaatteiden tulisi ohjata talouden kumpaan osa-alueeseen – sekä mikro- että makrotalouteen. Uusintavan talouden yhteydessä puhutaan tältä pohjalta toisinaan myös metataloudesta. Metalouden käsitteellä viitataan toisinaan myös talousajattelussa tarvittavaan nykyistä laajempaan eettiseen perustaan.

Ulkoisvaikutukset. Taloustieteessä puhutaan ulkoisvaikutuksista, millä tarkoitetaan taloudellisen toiminnan "sivuvaikutuksia" luontoon tai niihin ihmisiin, jotka eivät ole osallistuneet kyseiseen taloudelliseen toimintaan. Kielteisiä ulkoisvaikutuksia pyritään "sisäistämään" asettamalla haitoille hinta ja saattamalla ne siten markkinoiden piiriin.

Kun talous nähdään integroituneena laajempaan ekososiaaliseen systeemiin, talouden vaikutukset ihmisiin ja luontoon eivät kohdistu systeemin ulkopuolelle, vaan ne tapahtuvat systeemin sisällä (Raworth 2018, Sanford & Haggard 2020). Uusintavassa talousajattelussa onkin tärkeä tunnistaa talouden, luonnon ja ihmisen keskinäisvaikutukset, jotka voivat olla monen suuntaisia. Siinä missä taloudella on ekososiaalisia vaikutuksia, luontopääoma ja sosiaalinen pääoma vaikuttavat puolestaan merkittävästi talouden toimintaedellytyksiin.

Talous dynaamisena ja evolutiivisena järjestelmänä

Vaikka ekosysteemien toimintaa ei kaikilta osin täysin tunneta, systeemiekologiassa (systems ecology) on tunnistettu useita ominaisuuksia, taipumuksia tai periaatteita, kuten diversiteetti, kytkeytyneisyys, takaisin-kytkennät, energiavirrat ja ravinnekierto, jotka luonnehtivat kaikenlaisia terveitä ja elinvoimaisia eläviä järjestelmiä ja niiden tapaa kehittyä ja vastata ympäristön muutoksiin.

Ajattelutapaa laajemmin sovellettuna voidaan puhua myös ”energiavirtojen tiettestä” (Energy Network Sciences, ENS). Sen puitteissa on todettu, miten terveiden ja elinvoimaisten ekosysteemien piirteiden kuvaukset pätevät myös muihin järjestelmiin, kuten sosiaalisiin järjestelmiin – silloin, kun ne ovat terveitä ja elinvoimaisia (Groener 2015a,b).

Talous on toki biologisista olennoista poiketen sosiaalinen konstruktio, mutta se toimii kuitenkin ekologisten realiteettien puitteissa (ks. esim. Ruuska 2019). Siinä on myös tunnistettavissa monia eläville järjestelmille tyypillisiä dynaamisen ja evolutiivisen kehityksen piirteitä, joista alla esitetään vain muutama.

Aivan kuten elävät organismit koostuvat toisiinsa liittyvistä osista ja järjestelmistä ja monimutkaisista vuorovaikutussuhteista, talous koostuu lukuisista toisistaan riippuvaisista sektoreista, toimialoista ja toimijoista. Yhden alueen muutoksilla voi olla vaikutuksia koko järjestelmään.

Elävien organismien tavoin talous tarvitsee energiaa ja resursseja sekä kehittyäkseen että ylläpitääkseen itsensä. Elävien organismien tavoin talouksilla on kyky sopeutua muuttuviin olosuhteisiin ja reagoida niihin. Talous voi mukautua esimerkiksi uusiin teknologioihin, markkinavoimiin ja säädöksiin.

Sekä elävät organismit että taloudet käyvät läpi evoluutioprosesseja ja muutoksia ajan myötä. Taloudet, kuten elävät organismit, voivat kasvaa ja kehittyä. Ne voivat laajentua, lisätä tuottavuuttaan, luoda innovaatioita ja kehittää uusia toimialoja.

Talouksilla on myös monia itsesäätelymekanismeja, jotka auttavat ylläpitämään talouden tasapainoa ja vakautta. Uusiin olosuhteisiin ja ulkoisiin tekijöihin sopeutuessaan taloudet voivat kokea laajentumisen, taantumaa ja muutoksen aikoja.

Sekä elävissä järjestelmissä että talouksissa esiintyy erilaisia palautesilmukoita. Taloudelle ominaiset palautesilmukat voivat sisältää vuorovaikutusta esimerkiksi kuluttajakäyttäytymisen, investointipäätösten, hallituksen politiikan ja markkinadynamiikan, välillä.

Talous on siis avoin, dynaaminen, itseorganisoituva ja evolutiivinen järjestelmä, joka on jatkuvassa vuorovaikutuksessa ja symbioottisessa suhteessa ympäristönsä kanssa. Ongelmana on kuitenkin se, ettei talous nykyisellään toimi tavalla, joka vahvistaisi tai ylläpitäisi sen laajemman systeemin terveyttä ja elinvoimaa, jonka osana se toimii ja josta se on itsekin riippuvainen. Terveille ja elinvoimaisille luonnonjärjestelmille ominaisten piirteiden tunteminen voi kuitenkin auttaa kehittämään taloudellisia järjestelmiä, jotka tähän paremmin pystyvät.

Vapaasti suomennettuna Fullerton (2015) kuvaa uusintavan talouden lähtökohdasta seuraavasti: ”*Samoja yleismaailmallisia malleja ja periaatteita, joita maailmankaikkeus käyttää rakentaakseen vakaita, terveellisiä ja kestäviä järjestelmiä kaikkialla maailmassa voidaan ja pitää käyttää mallina myös talousjärjestelmällemme.*”

Uusintavan talouden kompassi tulevaisuuteen rakentuu syvälliselle ymmärrykselle niistä kompleksisista luonnonjärjestelmistä, joista sekä talous että luonnon ja ihmisten elinvoima ovat riippuvaisia. Näihin paneudutaan seuraavassa luvussa.

BOKSI 8**MITEN ELÄVÄT JÄRJESTELMÄT KEHITTYVÄT?**

Uusintavassa talousajattelussa korostetaan eläville järjestelmille ominaisen evoluutiodynamiikan tuntemuksen hyödyllisyyttä myös talouden kehittämiseksi. Sanford & Haggard (2020, osa 3) tunnistavat seuraavat minkä tahansa elävän systeemin evolutiivista dynamiikkaa kuvaavat ominaisuudet:

1. **Osa kokonaisuutta.** Kukin olento tai organismi on paitsi erillinen myös osa suurempaa järjestelmää, jossa jokaisella on oma roolinsa sen sijaan, että kokonaisuus muodostuisi vain toisiinsa liittyvistä osista.
2. **Luonnollinen potentiaali.** Kaikilla on oma sisäsyntyinen ja luonnollinen potentiaalinsa sen suhteen, mikä niistä voisi tulla ja mitä ne voisivat mahdollistaa, eikä asioiden nykytila siksi määritä tulevaa.
3. **Yksilöllinen olemus.** Jokainen olento tai organismi on erilainen, sillä on oma luonteensa ja se ilmaisee itseään yksilöllisesti.
4. **Kehitys.** Kehitys on jokaisen olennon yksilöllisen olemuksen, potentiaalin ja omaleimaisen panoksen esiintuloa niin, että se voi ilmentää itseään täydellisemmin.
5. **Sulautuneisuus.** Jokainen kokonaisuus on sulautunut muihin kokonaisuuksiin siten, että vaikutukset yhteen tasoon vaikuttavat samalla kaikkiin muihin tasoihin, kuten yhden potentiaali myötävaikuttaa kaikkien potentiaaliin.
6. **Solmukohdat.** Systeemin omaleimaisen dynamiikan ymmärtäminen mahdollistaa kohdistetut interventiot, jotka muokkaavat systeemiä kohti oman potentiaalinsa suurempaa ilmentymää.
7. **Mahdollistaminen.** Jonkin kehitystä voidaan tukea havaitsemalla ja muokkaamalla sellaisia tekijöitä, jotka joko rajoittavat tai mahdollistavat sitä, mitä se voisi tehdä tai mikä siitä voisi tulla.

"Samoja yleismaailmallisia malleja ja periaatteita, joita maailmankaikkeus käyttää rakentaakseen vakaita, terveellisiä ja kestäviä järjestelmiä kaikkialla luonnollisessa maailmassa voidaan ja pitää käyttää mallina myös talousjärjestelmällemme."

John Fullerton

5 Uusintavan talouden periaatteet

Uusintava talousajattelu pohjaa kahdeksaan periaatteeseen, jotka on muodostettu luontoa jäljittelevää suunnittelutapaa hyödyntäen. Kukin periaate kuvataan ensin ekosysteemien toiminnan ja sen jälkeen talouden toiminnan näkökulmasta. Lopuksi kerrotaan esimerkinomaisesti, miltä periaate voisi näyttää liiketoimintaan tai talouspolitiikkaan sovellettuna.

Uusintavan talouden periaatteet nojautuvat biomimiikkaan, millä tarkoitetaan lyhyesti elämää jäljittelevää muotoilua. Biomimiikan (biomimicry) lähestymistapaa sovelletaan esimerkiksi innovaatiotoiminnassa, jossa inhimillisiin haasteisiin etsitään kestäviä ratkaisuja jäljittelemällä luonnon hyväksi havaittuja malleja ja prosesseja. Siinä kysytään, miten luonto on ratkaissut kyseisen haasteen. Teknisten ratkaisujen sijaan uusintavassa taloudessa biomimiikkaa sovelletaan esimerkiksi kestäväen talousmallin ja kestäväen liiketoiminnan muotoiluun (economic & business design).

Luonnon prosessien ja ratkaisujen jäljittely talouden muotoilussa ei ole aivan uutta, sillä onhan jo pitkään puhuttu esimerkiksi liiketoimintaekosysteemeistä. Ajatus luonnon järjestelmiä kuvaavien lainlaisuuksien käyttämisestä inhimillisen toiminnan ohjenuorana ei ole uusi myöskään filosofisena lähestymistapana. Esimerkiksi niin kutsuttu luonnonoikeus nousi reformaation sekä tuhoisien uskonnollisten konfliktien seurauksena 1600-luvun poliittisen ajattelun keskiöön (Korkman 2022). Näissä ei kuitenkaan ole kyse biomimiikasta, vaan biomimetiikasta, joka toki hyödyntää luonnon tarjoamia malleja, mutta joka ei biomimiikan tavoin tähtää regeneratiivisuuteen.

Uusintavan talouden periaatteiden taustalla on yhtäältä systeemiekologinen tutkimus (ks. esim. Goerner 2015a,b) ja toisaalta kokemusperäinen tieto terveistä, luonnon ja ihmisten elinvoimaa käytännössä vahvistavien yritysten toimintamalleista. Ymmärrys luonnollisten systeemien ominaisuuksista kehittyy jatkuvasti, eivätkä tässä esitetyt uusintavan talouden periaatteet ole ainoita oikeita tai lopullisia. Onhan uusintava talous enemmän kompassi kuin kartta.

Periaatteiden esittely pohjautuu otsikkotasolla Fullertonin (2015) kehittämään jaotteluun, mutta niiden kuvaus sisältää kirjoittajan omaa tulkintaa periaatteiden olemuksesta. Kunkin periaatteen yhteydessä esitetään ensin esimerkkejä siitä, millaisena kyseinen periaate näyttyy luonnossa. Tämän jälkeen tulkitaan, mitä periaate voisi tarkoittaa talouteen sovellettuna, ja lopuksi kuvataan lyhyesti, mitä periaate voisi tarkoittaa esimerkiksi liiketoiminnassa ja talouspolitiikassa.

Vaikka kaikki kahdeksan periaatetta on kuvattu alla erillisinä, uusintavassa taloudessa niiden on muodostettava kokonaisuus, jossa kaikki periaatteet toimivat yhdessä ja ruokkivat toisiaan.

1. Positio: Talous elämän palveluksessa

(IN RIGHT RELATIONSHIP)

Maailmankaikkeus muodostuu useista eritasoisista järjestelmistä aina makrotason planeetaarisesta järjestelmästä mikrotason geneettisiin järjestelmiin asti. Se millaisessa suhteessa ja vuorovaikutuksessa kunkin järjestelmän eri osat ovat keskenään, määrittää sitä, millaisia sen osat ovat. Esimerkiksi se, miten maa asemoituu maailmankaikkeudessa määrittää sen, miten elinkelpoinen planeettamme on. Se, miten emäsparit yhdistyvät DNA-ketjuisamme, määrittää millaisia me itse olemme. Kun järjestelmän yhdenkin asian suhde toiseen muuttuu, se vaikuttaa myös järjestelmän muihin osiin ja niiden välisiin suhteisiin.

Biosfääri, yhteiskunta ja talous muodostavat toisiinsa sulautuvan systeemin. Se millaista ja millaisessa mittakaavassa taloudellista toimintaa harjoitetaan, vaikuttaa olennaisesti koko siihen systeemiin, jonka osana talous toimii. Tämän systeemin minkä tahansa osan vauriot vaurioittavat samalla myös systeemin kaikkia muita osia. (Shannon ym. 2022, Capital Institute 2023.)

Uusintavan talouden ensimmäinen periaate luo pohjaa kaikille muille periaatteille. Se edellyttää, että taloudessa tunnustetaan kaiken elämän keskinäisyydet ja synergiat niin, että talous toimii ”oikeassa suhteessa” niihin laajempiin järjestelmiin, joiden osa se on ja joista se on riippuvainen. Talouden tulisi palvella ihmiskuntaa, joka taas on elimellisesti riippuvainen biosfääristä, jonka puitteissa se toimii. Uusintavassa taloudessa talous toimii siten myös tulevaisuutemme palveluksessa (vrt. Hellström & Porevuo 2020).

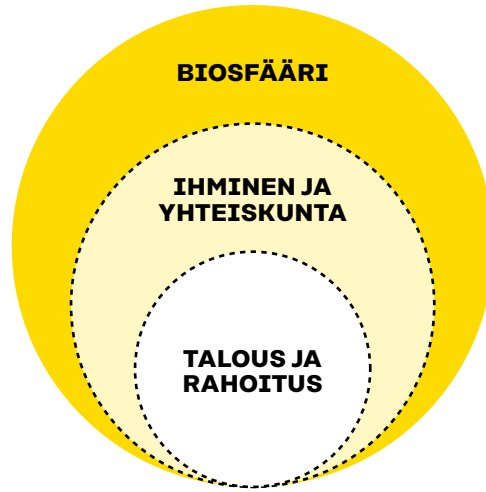
”Oikeassa suhteessa” tarkoittaa muun muassa sitä, että eksponentiaalinen aineellinen kasvu äärellisellä planeetalla nähdään mahdottomana. Sen lisäksi ”oikeassa suhteessa” kannustaa kiinnittämään huomiota siihen, missä mittakaavassa taloutta harjoitetaan ja millaisella aikajänteellä sitä kehitetään (Fullerton, 2015, Shannon ym. 2022). Tässä

mielessä Brundtlandin komission (1987) ylisukupolvisuutta korostava määritelmä kestävyydelle on edelleen mitä ajankohtaisin. Kestävän kehitys on siinä määritetty ”sellaiseksi kehitykseksi, joka vastaa nykypäivän tarpeisiin vaarantamatta tulevien sukupolvien mahdollisuutta vastata omiin tarpeisiinsa”.

Uusintava talousajattelu nojaa vahvasta kestävyysajattelusta sekä ekologisesta taloustieteestä tuttuun kehikkoon, jossa talous, yhteiskunta ja biosfääri esitetään sisäkkäisinä kehinä (ks. Kuva 4). Siinä talous ja rahoitus esitetään osana ihmisten muodostamaa yhteiskuntaa, joka puolestaan toimii biosfäärin asettamissa puitteissa.

Vaikka myös uusintavassa ajattelussa talous, yhteiskunta ja biosfääri esitetään sisäkkäisinä kehinä, siinä korostetaan, että kyse ei ole hierarkkisesta järjestyksestä. Tällaisen järjestelmän osista tulee uusintavia vasta silloin, kun ne ovat symbioottisessa suhteessa toisiinsa luoden kokonaisuuden, joka on paljon suurempi kuin osiensa summa. Uusintavassa taloudessa kestävyys on siten ennen kaikkea systeemistä kestävyttä ja elinvoimaa. Tällaisen systeemin kestävyden tulee lisäksi kattaa eri tasot ja niiden välinen vuorovaikutus aina paikalliselta tasolta alueelliseen ja globaaliin tasoon asti (Wahl 2017a).

Talouden tulee toimia ”oikeassa suhteessa” niihin laajempiin järjestelmiin, joiden osa se on ja joista se on riippuvainen.

Kuva 4. Talous ja rahoitus yhteiskunnan ja biosfäärin osana.

Näkökulmia periaatteen soveltamiseen

Uusintavan talouden ensimmäiseen periaatteen nojaavissa yrityksissä liiketoiminnan kestävyttä ei tarkastella vain yksittäisen yrityksen taloudellisen kestävyuden tai sen bisneslogiikan näkökulmasta, vaan laajemman ekososiaalisen systeemin kestävyuden näkökulmasta (Hahn & Tampe 2021).

Liiketoiminnan näkeminen osana planeetaarista kokonaisuutta muuttaa yritysten toimintaa perustavanlaatuisesti. Yritykset näkevät tehtävänsä tällöin suurempana ja merkityksellisempänä kuin omistaja-arvon kasvattamisen. Ne asettavat ympäristölliset ja sosiaaliset tavoitteet etusijalle ja niiden tavoitteena on tehdä maailmasta parempi paikka – ja vieläpä kannattavasti.

Yritykset myös ymmärtävät liiketoimintansa olevan vastavuoroisessa, jopa symbioottisessa suhteessa ympäristöön ja yhteis-

kuntaan. Symbioottinen suhde tarkoittaa enemmän kuin rakentava rinnakkaiselo. Se tarkoittaa sitä, että luonnon ekosysteemit, yhteiskunta ja yritykset paranevat kehityksellä yhdessä (Hahn & Tampe 2021). Uusintavat yritykset etsivätkin jatkuvasti monipuolista vuorovaikutusta ja uusia yhteistyösuhteita luonnon ja ihmisten elinvoimaa vahvistamaan pyrkivien muiden toimijoiden kanssa. (Natural Capital Solutions.)

Uusintavaan talouteen tähtäävä talouspolitiikka muodostaa puolestaan saumattoman kokonaisuuden ympäristö- ja sosiaalipolitiikan kanssa. Talouden näkeminen luonnollisen ja inhimillisen systeemin osana muokkaa myös talouspolitiikan tavoitteita. Julkinen talous ja talouspoliittinen ohjaus voisivatkin uudenlaisen ”kestävyysviitekehyksen” puitteissa osallistua parhaalla tavalla planeetan ja yhteiskunnan elinvoiman vahvistamiseen.

2. Varannot: Vaurauden kokonaisvaltainen ymmärrys

(VIEWS WEALTH HOLISTICALLY)

Terveet ekosysteemit ylläpitävät monipuolisia varantoja, joiden avulla niiden lajit voivat menestyä. Luonnon prosessit säätelevät esimerkiksi kasvihuonekaasujen määrää ilmakehässä ja auttavat ylläpitämään tarvittua ilmakehän koostumusta. Maaperän mikrobit ja mädättäjäeliöt auttavat ylläpitämään maaperän ravinnevarastoja niin, että niitä voidaan käyttää uudelleen. Luonnon prosessit säätelevät myös veden saatavuutta eri elinympäristöissä. Ne ylläpitävät niin ikään lajien monimuotoisia geenivarantoja, jotka mahdollistavat niiden sopeutumisen ympäristön muutoksiin.

Hyvinvointimme rakentuu paitsi taloudellisen pääoman varaan myös tuotetun ja aineellisen pääoman, inhimillisen ja teknologisen pääoman sekä sosiaalisen, kulttuurisen ja henkisen pääoman varaan. Nämä kaikki vaurauden tai pääoman muodot ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Muutos yhdessä pääoman muodossa vaikuttaa pääomien välillä tapahtuvien virtojen kautta monin tavoin myös muihin pääomiin.

Taloudelliset päättäjät priorisoivat päätöksenteossaan usein taloudellista pääomaa ja sen tuottoa. Uusintavassa taloudessa talouden tehtävänä ei nähdä vain taloudellisen vaurauden kasvattamista, vaan tavoitteena on elämää ja elinvoimaa kaikille mahdollistavan vaurauden kokonaisvaltainen vahvistaminen. Uusintava talous omaksuikin kokonaisvaltaisen vaurauskäsitteen, jossa ”pääoman” merkitystä laajennetaan kattamaan useita erilaisia vaurauden muotoja (ks. boksi 9).

Eri pääomamuotoja ei tulisi ynnätä yhteen, vaan terveissä systeemeissä jokaisella niistä on oma elintärkeä roolinsa. Kaikki pääoman muodot nojaavat kuitenkin viime kädessä luontopääomaan ja erityisesti terveisiin ekosysteemeihin, joista kaikki elämä – taloutemme mukaan lukien – on riippuvainen (Fullerton 2015). Osa luontopääomasta onkin niin kutsuttua kriittistä pääomaa, jota ei voida vaihtaa muihin pääoman muotoihin.

Britannian valtiovarainministeriön tilaama niin kutsuttu Dasguptan raportti (Dasgupta 2021) on nostanut yleiseen tietoisuuteen, että taloutemme on täysin riippuvainen luonnosta ja sen meille tarjoamista resursseista ja palveluista – luontopääomasta. Ilman luontoa ei ole taloutta ja systeemisestä näkökulmasta kokonaisuus on yhtä vahva kuin sen heikoin linkki.

Talouden tehtävänä on elämää ja elinvoimaa kaikille mahdollistavan vaurauden kokonaisvaltainen vahvistaminen.

BOKSI 9**PÄÄOMAN MUOTOJA JA KEHITYSSUUNTIA**

Kansainvälinen kestävä kehityksen instituutti (Bizikova ym. 2021) erottelee toistaan viisi eri pääoman muotoa:

Tuotettu pääoma koostuu teistä, rautateistä, satamista, koneista ja laitteista sekä lukuisesta muusta talouden tuottamasta materiaalisesta perustasta.

Luontopääoma käsittää markkinoilla myytävät luonnonvarat, kuten puun, mineraalit, öljyn ja kaasun. Se sisältää myös kaikenlaiset ekosysteemit ja niiden tuottamat palvelut, kuten puhdasta vettä tuottavat kosteikot, hiiltä varastoivat metsät, hyönteisten tuottamat pölyttäjäpalvelut sekä lahottajien mahdollistaman ravinnekierron.

Inhimillinen pääoma koostuu kollektiivisesta osaamisesta, taidoista ja työvoiman kyvykkyydestä. Se on tulosta elämänmittaisesta muodollisesta ja epämuodollisesta oppimisesta.

Rahoituspääoma kattaa osakkeet, joukkovelkakirjat ja muut rahoitusvarat. Hallitusten, liike-elämän ja kotitalouksen investoinnit tähtäävät usein tuotetun ja rahoituspääoman kasvattamiseen.

Sosiaalinen pääoma viittaa yhteisössä vallitseviin normeihin ja käyttäytymismalleihin, jotka määrittävät yhteisön jäsenten vuorovaikutusta. Sosiaalinen pääoma vaikuttaa yhteisön jäsenten turvallisuuden ja osallisuuden tunteeseen sekä siihen, miten vahvasti he luottavat tärkeisiin instituutioihin.

YK:n ympäristöohjelma UNEP:in tuorein arvio maailman kokonaisvauraudesta ja eri vauraudenlajien kehityksestä yhteensä 163 maassa pohjautuu vuoden 2019 lukuihin. Raportin tuloksia esitellessään UNEPin Pushpam Kumar (ks. UNEP 2022) korosti erityisesti seuraavia kehityskulkuja:

- Maailman kokonaisvauraus kasvaa bkt:ta hitaammin.
- Luontopääoma vähenee muun muassa luontokadon kautta. Myös ilmastonmuutos vähentää luontopääomaa ja heikentää ekologista resilienssiä.
- Monet globaalin etelän alueet kuluttavat luontopääomaansa yli omien alueidensa varojen.
- Luontopääoman väheneminen korreloi eriarvoisuuden kasvun kanssa ja todennäköisesti aiheuttaa sitä.

Näkökulmia periaatteen soveltamiseen

Uusintavan talouden toiseen periaatteeseen nojaavat yritykset vahvistavat luontopääomaa luomalla arvoketjuja, jotka parantavat planetaarista terveyttä ja elinvoimaa. Ne vahvistavat myös sosiaalista ja kulttuurista pääomaa pitämällä hyvää huolta työntekijöistään ja mahdollistavat heille myönteistä, monipuolista ja voimaannuttavaa vuorovaikutusta. Laaja pääomakäsitys näkyy myös yrityksen tilinpidossa, jossa arvioidaan myös muut kuin taloudellisen vaurauden muodot sekä yrityksen vaikutukset niihin. (Natural Capitalism Solutions.)

Suomen kestävän kehityksen toimikunta (2022) korostaa jo nyt strategiassaan eri

muotoisten varantojen merkitystä sekä luontopääoman ja inhimillisen pääoman nostamista talousajattelun keskiöön. Eri- laisten pääomamuotojen arvo tulisi tunnistaa ja tunnustaa myös uusintavaan talou- teen tähtäävässä talouspolitiikassa. Talous- politiikan päätöksenteko perustuu tällöin vahvasti uudelleenlaiseen kansantalouden tilinpitoon, joka sisältää tiedon paitsi talouden kehityksestä myös luontopää- omasta, inhimillisestä pääomasta ja sosiaa- lisesta pääomasta sekä niiden muutoksista. Vastaavasti julkisen talouden velka, joka voidaan ymmärtää negatiiviseksi pää- omaksi, suhteutetaan taloudellisen toimin- nan aiheuttamaan ekologiseen ja sosiaali- seen velkaan.

Uusintavassa taloudessa pääoman käsite laajenee kattamaan erilaisia vaurauden muotoja.

3. Virrat: Talouden terve aineenvaihdunta

(ROBUST CIRCULATORY FLOW)

Elävillä organismeilla on kyky hankkia, käyttää ja luovuttaa ravinteita ja energiaa. Ilman tätä kykyä ne eivät voisi toimia, kasvaa ja lisääntyä. Energia ja ravinteet, kuten hiili ja typpi, muodostavat koko ekosysteemin aineenvaihdunnan perustan. Luonnon prosessit pyrkivät käyttämään resursseja uudelleen. Luonnon ekosysteemien aineenvaihdunta on tehokasta, eikä tuota hukkaa. Se edistää koko ekosysteemin terveyttä ja parantaa sen kykyä sopeutua muutoksiin ja uudistua.

Rahavirtojen, uusien ideoiden sekä resursien ja polttoaineiden kierrot ovat kautta historian vauhdittaneet talouskehitystä. Vastaavasti heikot taloudelliset virrat, kuten alhainen työllisyys ovat paikoin aiheuttaneet talouden näivettymistä (Fath ym. 2019.) Taloudelliset päättäjät priorisoivat päätöksenteossaan usein talouskehitystä vahvistavia pääomien ja resurssien kiertoja, kuten rahaa, tietoa, työvoimaa, resursseja ja energiaa sekä tavaroita ja palveluja. Myös se, kuinka paljon kiertäviä resursseja taloudessa on kaiken kaikkiaan, esimerkiksi kuinka suuri on bkt:n taso, ohjaa usein taloudellista päätöksentekoa.

Uusintavassa taloudessa tärkeää on se, millaisiin virtoihin taloudessa kiinnitetään huomiota, missä ja miten nämä virrat kiertävät sekä millaisin seurauksin sekä luonnolle että ihmiselle.

Uusintavassa taloudessa talouden virtoja kuvataan usein aineenvaihdunnan käsitteen kautta. Aivan kuten ihmisten aineenvaihdunta riippuu hyvästä veren, hapen ja ravinteiden kierrosta, uusintavassa taloudessa katsotaan, että talouden elinvoima riippuu sen yhteiskunnallisesta aineenvaihdunnasta. Talouden yhteiskunnalliseen aineenvaihduntaan kuuluvat muun muassa nyky-yhteiskuntien tarvitse-

mat energiavirrat ja materiaalivirrat sekä niistä aiheutuva jätevirrat. (ks. esim. Fullerton 2015, Lähde 2023.)

Uusintavassa taloudessa katsotaan, että talouden aineenvaihdunnassa olennaisinta eivät ole taloutta ruokkivat erilliset kierrot tai niiden määrä, vaan talouden koko yhteiskunnallisen aineenvaihdunnan taso ja laatu. Talouden yhteiskunnallisessa aineenvaihdunnassa materiaalien tehokas käyttö ja uudelleenkäyttö ovat erityisen tärkeitä. Maapallon mittakaavassa myös energiavirrat, vesi, hiili, typpi ja ravinteiden kierto ovat pitkällä aikavälillä välttämättömiä kestäväälle taloudelle (Fath ym. 2019). Siksi kiertotalous nähdään usein osana uusintavaa taloutta (ks. boksi 10 sekä luku 7).

Taloudessa on kiinnitettävää entistä enemmän huomiota siihen, millaisia syötteitä (input) annamme talouden aineenvaihduntaan sekä millaisia tuotoksia (output) tämä aineenvaihdunta tuottaa. Fath ym. (2019) katsookin, että vahvat taloudelliset kierrot edellyttävät biosfäärin elinvoiman kannalta tarpeellisia ja luotettavia panoksia samalla, kun taloudelta voidaan edellyttää terveitä tuotoksia, kuten puhdasta vettä tai energiaa. Kyse ei ole vain haitallisten tuotosten vähentämisestä, vaan niiden ehkäisemisestä jo lähtökohtaisesti.

Olennaisinta ei ole taloutta ruokkivien kiertojen määrä, vaan talouden koko yhteiskunnallisen aineenvaihdunnan taso ja laatu.

Näkökulmia periaatteen soveltamiseen

Uusintavan talouden kolmanteen periaatteen nojaavilla yrityksillä on terve sekä taloudellinen että aineellinen aineenvaihdunta. Ne kiinnostavat huomiota sekä siihen, mitä ne tuovat osaksi yrityksen aineenvaihduntaa (input) että millaisia niiden aineenvaihdunnan tuotokset (output) ovat. Ne vähentävät sekä neitseellisten materiaalien käyttöä että jätevirtojaan, noudattaen kiertotalouden keskeisiä periaatteita. Lisäksi sekä systeemitason että tuotetason suunnittelun lähtökohtana on ymmärrys siitä, miten luonnon kiertokulkua voidaan tukea ja vahvistaa. Tämä voi edellyttää tki-työn perusteellista uudelleen suuntaamista.

Talouspolitiikka on perinteisesti tähdännyt mahdollisimman suuriin talouden virtoihin, joita on kuvattu erityisesti bkt:n ja sen kasvun avulla. Osa bkt:n avulla kuvattavista talouden virroista vahvistaa ekososiaalista pääomaa, mutta osa voi olla sille vahingollista. Uusintavan talouden näkökulmasta on tärkeä kiinnittää nykyistä enemmän huomiota siihen, mistä nämä talouden virrat syntyvät ja mihin ne suuntautuvat. Talouden laadullisen kasvun tulisi tällöin olla määrällistä kasvua tärkeämpää. Julkisessa taloudessa on lisäksi tärkeä huomioda se, miten kestäviin syötteisiin (input) julkisen talouden rahavirrat perustuvat, ja miten terveitä tuotoksia (output) julkisen talouden rahavirroilla saadaan aikaiseksi.

BOKSI 10

KIERTOTALOUS UUSINTAVASSA TALOUDESSA

Kiertotalous on talousmalli, jossa ei tuoteta jatkuvasti lisää tavaroita, vaan kulutus perustuu omistamisen sijaan palveluiden käyttämiseen: jakamiseen, vuokraamiseen ja kierrättämiseen. Siinä tuotteet ja materiaalit ovat mahdollisimman tehokkaassa käytössä mahdollisimman pitkään, ja niihin sitoutunut arvo säilyy yhteiskunnassa. Kiertotaloudessa talouskasvu ei ole riippuvainen luonnonvarojen kulu-duksesta.

Kiertotalouteen liittyvät läheisesti muun muassa biotalous, cleantech, jakamistalous, kestävä ruokatalous ja teolliset symbioosit. Kiertotalouden toimintamalleihin kuuluvat muun muassa jätteen ja hukkan minimointiin tähtäävä tuote- ja palvelusuunnittelu, jakaminen, liisaus ja vuokraus, korjaaminen ja kunnostaminen, uudelleenkäyttö sekä kierrätys. (Sitra 2023.)

Kiertotaloudella ja uusintavalla taloudella on vahva keskinäinen kytkös. Erityisesti se näkyy kiertotalouden "kehdestä kehtoon" -lähestymistavassa (cradle to cradle). Tämän luonnon ekosysteemien uusintamiseen kytkeytyvä lähestymistapa on jo pitkään ollut yksi kiertotalousajattelun lähtökohdista, vaikkakaan se ei ole saanut samanlaista huomiota kuin pyrkimykset ennaltaehkäistä jätteiden syntyä sekä pitää materiaalit kierrossa mahdollisimman pitkään. Viime aikana monet keskeiset kiertotaloustoimijat (esim. Circulab, Ellen MacArthur Foundation ja World Circular Economy Forum) ovat kuitenkin alkaneet nostaa työssään regeneratiivisuuden käsitettä yhä voimakkaammin esiin.

4. Paikka: Yhteisön ja paikan kunnioitus

(HONORS COMMUNITY AND PLACE)

Luonnossa kaikella on oma ainutlaatuinen ympäristönsä ja ekosysteeminsä. Paikan ilmasto, sademäärä, lämpötila ja ilmankosteus vaikuttavat kasvillisuuden kasvuun, eläinten käyttäytymiseen ja maaperän ravinteiden kierrätykseen. Eri ilmastovyöhykkeet luovat erilaisia kasvillisuus- ja eläinyhteisöjä. Maaperän ominaisuudet, kuten sen koostumus, happamuus ja ravinteiden määrä, vaikuttavat kasvien kasvuun ja ravinteiden kiertoon. Lisäksi kussakin paikassa elävä lajisto vaikuttaa ravinteiden kierrätykseen, kasvien pölytykseen ja eläinten ravinnonsaantiin.

Ihmisyhteisöt koostuvat eri kansojen, perinteiden, uskomusten ja instituutioiden mosaiikista. Maantietiede, historia, kulttuuri, paikallinen ympäristö sekä ihmisten muuttuvat tarpeet ovat pitkän ajan kuluessa muokanneet ne ainutlaatuisiksi (Capital Institute 2023).

Yksi modernin talouden haasteista on sen erkaantuminen paikasta. Monet globaalit yritykset perustavat toimintansa yhtenäisiin, paikasta riippumattomiin toimintamalleihin. Sijoitusmarkkinoilla suuri osa vaihdannasta tapahtuu spekulatiivisilla johdannaismarkkinoilla ilman suoraa kytkentää reaali-talouteen. Digitalisaation myötä kauppaa käydään yhä enemmän paikkariippumattomasti.

Samaan aikaan käynnissä on kehityskulkuja, joissa paikan merkitys korostuu. Tämä näkyy esimerkiksi kasvavina pyrkimyksinä kehittää paikallisempia toimitusketjuja ja toimia strategisesti tärkeillä alueilla muista riippumattomasti. Lisäksi geopoliittiset jännitteet ovat lisänneet protektionismia ja kasvattaneet huoltovarmuuden ja omavaraisuuden merkitystä (Gullichsen & Hellström 2023).

Uusintava talous vaalii elinvoimaisia yhteisöjä ja alueita, joista jokaisella on oma paikkansa ja ainutlaatuinen historiansa. Koska kaikki paikat ovat erilaisia, uusintavan talouden periaatteiden soveltamista on mietittävä aina paikkakohtaisesti.

Yhteisön ja paikan kunnioittaminen voi vahvistaa niin inhimillistä, sosiaalista, henkistä kuin ekologista pääomaa. Sen katsotaan lisäksi vahvistavan resilienssiä eli kykyä sopeutua, kehittyä ja reagoida yllättäviin muutoksiin. (Fullerton 2015.)

Paikalla nähdään olevan tärkeä rooli myös globaalien ongelmien ratkaisussa. Yksi uusintavan talouden edelläkävijöistä, Bill Reed (2007) korostaa, että globaalit ja paikkaan sidotut ratkaisut ovat toisiaan täydentäviä. Vaikka monet viheliäiset ongelmat edellyttävät globaalia yhteistyötä, paikkaan perustuvat lähestymistavat voivat kehystää globaaleja haasteita hallittavissa olevaan ja merkitykselliseen kontekstiin. Reed toteaaakin: *”Maailma on liian iso pelastettavaksi. Paikka on se taso, jolla toimintamme muuttamisen on mahdollista. Jos pelastamme maailman ”paikat”, pelastamme planeetan.”*

Uusintavassa taloudessa korostetaan usein myös bioalueellista ajattelua (ks. boksi 11). Nykymaailmassa bioalueet eivät voi toimia täysin omavaraisesti, sillä geopoliittisen jännitteet määrittävät ekologisten rajojen sijaan paikoin hyvinkin tiukkoja valtiollisia rajoja taloudelliselle toiminnalle. Silloinkin bioalueellisia lähestymistapoja voi olla mahdollista vahvistaa esimerkiksi kaupunki- ja aluesuunnittelussa.

Näkökulmia periaatteen soveltamiseen

Uusintavan talouden yrityksellä on oltava hyvä paikan taju. Niin paikallisyhteisöillä, eri kansoilla kuin globaaleilla yhteisöillä on omat narratiivinsa, historiansa ja kulttuurinsa, minkä vuoksi uusintavan talouden liiketoimintaratkaisut eivät voi perustua sama-sopii-kaikille -periaatteelle.

Maailmassa, jota suuryritykset näennäisesti hallitsevat, pienillä yrityksillä voi olla tärkeitä etuja, joita kannattaisi vahvistaa. Pienyrityksillä ja paikallisväestöllä on olennaista tietoa ja ymmärrystä alueensa erityis-

piirteistä. Ne voivat katalysoida paikallista energiaa ja osaamista räätälöidäkseen ratkaisuja, jotka eivät olisi mahdollisia ilman paikkakohtaista tietoa. Uusintavan talouden yritykset pohtivatkin jatkuvasti, millä tavoin heidän sijaintipaikkansa on ainutlaatuinen. (Natural Capitalism Solutions)

Uusintava talouspolitiikka puolestaan tunnistaa, että talouspoliittiset toimet vaikuttavat eri tavoin eri yhteisöissä ja eri alueilla. Se huomioi myös paikalliset erityispiirteet ja luo paikallistalouksille riittävästi liikkumavaraa toteuttaa omista erityispiirteistään kumpuavia mahdollisuuksia.

BOKSI 11

BIOALUEET VOIVAT TUKEA UUSINTAVAA TALOUTTA

Olemme tottuneet hahmottamaan maailmankartan valtiollisten rajojen kautta. Bioalueet (bioregions) vastaavat kysymykseen, miltä maailmankartta näyttäisi, jos luonnon annettaisiin piirtää alueiden rajat. Kullakin bioalueella on tällöin erilainen maantieteensä, geologiansa, topografiansa, kasvillisuutensa ja eläimistönsä. Alueen kulttuuri ja luonto ovat myös usein kietoutuneet toisiinsa.

Bioregionalismi on yhteiskunnallisen suunnittelun lähestymistapa, joka poliittisten rajojen sijaan korostaa ekologisten tai maantieteellisten rajojen merkitystä ihmisen toiminnalle. Se perustuu ajatukseen, että vain rajatun tilan voi oppia kokemaan täyspainoisesti.

Bioregionalismissa tunnistetaan, että nykyisen teollisen kasvuyhteiskunnan globaali mittakaava, rakenteet ja paikasta riippumattomasti skaalattavat ratkaisut etäännyttävät taloutta planeetan luonnollisista prosesseista ja reunaehdoista. Bioalueet voivat auttaa tunnistamaan niitä ekologisia reunaehtoja, joihin ympärilämme oleva elämä perustuu sekä välttämään sitä, että ongelmat ulkoistetaan alueen ulkopuolelle.

Ihmiset ovat kautta historian rakentaneet talouttaan paikallisten voimavarojen varaan. Paikallistalouden vahvistaminen ei kuitenkaan yksistään johda luonnonvarojen kestäväan käyttöön, ellei sen kehittämisessä huomioida paikallisten mahdollisuuksien lisäksi paikallisia ekologisia reunaehtoja.

Lähde: Andersson 2021.

"Jokaisen paikan on itse määritettävä, kuinka uusintavan talouden periaatteita sovelletaan sen omassa ainutlaatuisessa kontekstissa."

John Fullerton

5. Osallisuus: Talous, joka toimii kaikille ja kaikkien kanssa

(EMPOWERED PARTICIPATION)

**Terveet ja elinvoimaiset luonnon järjestelmät ovat itseorganisoituvia. Ne toimivat lukuis-
ten eri organismien, kuten mikrobien, kasvien ja eläinten, välisen jatkuvan vuorovaikutuk-
sen ja jopa ”neuvottelun” kautta. Terveissä ja elinvoimaisissa ekosysteemeissä kaikki orga-
nismit osallistuvat aktiivisesti ekosysteeminsä toimintaan ja yhteisluomiseen. Ne voivat
osallistua erilaisiin ekologisiin kiertokulkuihin, kuten veden, energian tai ravinteiden
kiertoon, tai pölytykseen, hajottamiseen ja siementen levittämiseen.**

Terveessä keskinäisriippuvaisessa järjestel-
mässä jokainen myötävaikuttaa jollain
tavalla kokonaisuuden elinvoimaan. Myös
uusintavassa taloudessa tavoitellaan elinvoi-
maa luovaa osallisuutta. Kaikki
järjestelmässä mukana olevat –kansalaiset,
kuluttajat, yhteisöt, yritykset, rahoittajat ja
yhteiskunnalliset vaikuttajat – ymmärtävät
olevansa osa suurempaa kokonaisuutta.
Keskeistä ei ole vain oma etu ja omat tarpeet,
vaan kaikki antavat panoksensa myös sen
laajemman kokonaisuuden elinvoimaisuu-
teen, johon he ovat kytkeytyneitä (Fullerton
2015, Capital Institute 2023).

Pelkän vaikuttamisen, äänestämisen ja
mielipiteen ilmaisun sijaan uusintava talous
korostaa sitä tapaa, jolla jokainen yhteiskun-

nan jäsen voi vahvistaa oman toimintaympä-
ristönsä elinvoimaa yksilöllisen panoksensa
kautta. Uusintava hoiva ja uusintava työ (ks.
boksi 12) ovat esimerkkejä kontribuutioista
uusintavaan talouteen, vaikka niitä ei aina
valtavirtaisessa talouspuheessa huomioida-
kaan.

Jotta jokaisen yksilöllinen kontribuutio
olisi mahdollinen, uusintavassa taloudessa
korostetaan sosiaalista oikeudenmukai-
suutta, tasa-arvoa sekä kolonialististen
valtarakenteiden purkamista (ks. esim.
Brachio & Chhiber 2023). Avoin tieto ja eri
tieteenalojen lähentyminen sekä yhteistoi-
minnallinen oppiminen luovat niin ikään
mahdollisuuksia monipuoliseen osallisuus-
teen (Shannon ym. 2022).

*Elinvoimaisessa systeemissä kaikki mukana
olevat ymmärtävät olevansa osa jotakin
suurempaa kokonaisuutta, eivätkä siksi pyri
täyttämään ainoastaan omia tarpeitaan.*

Näkökulmia periaatteen soveltamiseen

Uusintava talous edellyttää yksilöiden ja ryhmien monipuolista osallistumista talouden toimintaan. Uusintavan talouden yritykset omaksuvatkin hajautetun johtamisen malleja, joilla varmistetaan, että kaikilla on ääni ja että he voivat sitä kautta sitoutua yrityksen tavoitteisiin, vahvistaa ammatillisia suhteitaan ja tuoda oman ainutlaatuisen kontribuutionsa yrityksen toimintaan. Tämän tyyppiset rakenteet luovat voimaantuttavia ja terveitä yhteisöjä. Yritysten on myös pyrittävä tuomaan keskusteluun mahdollisimman monia erilaisia sidosryhmiä. (Natural Capitalism Solutions.)

Kansalaisten osallisuus talouspolitiikkaan tiivistyy heidän rooliinsa äänestäjinä. Voidaan kuitenkin kysyä, jättävätkö talouspolitiikan ohjausmallit siinä määrin liikkumavaraa demokraattisesti valituille elimille, että kansalaisilla on aito mahdollisuus vaikuttaa talouspolitiikan linjauksiin. Kun puntaroidaan erilaisia talouspoliittisia vaihtoehtoja, tulisikin järjestelmällisesti arvioida myös niiden vaikutuksia demokraattiseen pääomaan: uusintavanko vai nakertavatko ne sen eri ulottuvuuksia (vrt. Wass 2022)?

Voimaantuneen osallisuuden osalta talouspolitiikassa tulisi ymmärtää myös markkinoiden ulkopuolella tapahtuvan taloudellisen osallisuuden, kuten uusintavan työn ja hoivan (ks. boksi 12) merkitys.

BOKSI 12

UUSINTAVA TYÖ

Sosiaalinen uusintaminen on uusintavan talousajattelun kehittämisessä jäänyt huomattavasti vähemmälle huomiolle kuin ekologinen uusintaminen. Sosiaalista uusintamista voidaan tarkastella sekä sosiaalisen pääoman uusintamisen näkökulmasta että voimaantuneen osallisuuden näkökulmasta.

Suomalaisessa keskustelussa sosiaalisella uusintamisella viitataan yleensä sellaiseen elämään ylläpitävään työhön ja toimintaan, jota ilman yhteiskunnat ja talous eivät pyörisi. Uusintavan työn käsite viittaa tyypillisesti työhön, joka ei tuota myyviä hyödykkeitä, vaan uusintaa työvoimaa ja takaa yhteiskunnan toimintaedellytykset. Terveystenhoito, vanhushoiva, varhaiskasvatus, palkkaa vastaan tai palkatta tehtävä kotityö, palkaton hoiva sekä naapuriapu ovat kaikki uusintavaa työtä. Uusintava työ on usein näkymätöntä ja aliarvostettua. Sen myönteisiä talousvaikutuksia ei useinkaan huomioida talouspuheessa ja sen merkitys nähdään usein vasta silloin, kun sitä ei ole saatavilla. (Hoppania ym. 2021.)

Työelämässä uusintavalla työllä viitataan lisäksi tapaan, jolla työyhteisöt luovat "voimaantunutta osallisuutta". Sanford (2018) luonnehtii uusintavaa työtä muun muassa sellaiseksi, jossa kaikki työntekijät kantavat tehtäviensä suorittamista lisäksi vastuuta siitä, kuinka kehittää liiketoiminnan kaikkien sidosryhmien (ostajien ja käyttäjien, työntekijöiden, yhteisöjen ja sijoittajien) potentiaalia. Paitsi että työntekijät työskentelevät nykyisten projektien parissa, he samalla suunnittelevat ja kehittävät sitä, mitä heidän työstään voisi tulla (regenerative work design).

6. Pluralismi: Systemin reunavaikutusten runsaus

(EDGE EFFECT ABUNDANCE)

Luonnon prosesseilla on taipumus edistää monimuotoisuutta, joka ilmenee lajien runsautena ja elinympäristöjen moninaisuutena. Tämä monimuotoisuus on tärkeää ekosysteemin terveydelle, koska se parantaa kykyä vastata ympäristön muutoksiin. Luonnon monimuotoisuus on puolestaan suurimmillaan siellä, missä erilaiset elinympäristöt kohtaavat. Esimerkiksi pellon reunassa monimuotoisuus on suurempaa kuin pellossa, ja metsä on monimuotoisempi kalliojyrkänteiden juurella kuin kalliolla tai kauempana siitä.

Inhimillinen luovuus ja ajattelun monimuotoisuus kukoistavat tunnetusti järjestelmien ”reunoilla”, joissa vallitsevaa ajattelutapaa ylläpitävät voimat ovat heikoimmillaan. Näillä reunoilla mahdollisuudet innovaatioon sekä ajatusten, kokemusten ja toimijoiden ristiin pölytykseen ovat suurimmat.

Ajatus joukkojen viisauden hyödyntämisestä onkin noussut viime aikoina yhä vahvemmin esiin sekä yhteiskunnallisessa että taloudellisessa päätöksenteossa (ks. esim. Hellström ym. 2019). Yhteiskunnan kyky oppia kollektiivisesti muodostaa keskeisen perustan myös uusintavalle taloudelle (Fath ym. 2017).

Pelkkä älykkäiden ihmisten yhteen tuominen ei riitä. Vaikka mutkikkaassa maailmassa tarvitaan tieteenalakohtaista (disciplinary) asiantuntemusta, se muodostaa samalla esteitä uusintavan potentiaalın hyödyntämiselle (Fullerton 2015, Capital Institute 2023). Uusintavan talousajattelun mahdollisuudet ovatkin suurimmat siellä, missä erilaiset ajattelutavat kohtaavat toisensa. Parhaat ryhmät muodostuvat eri lailla ajattelevista ihmisistä. Niin kutsuttu kognitiivinen diversiteetti eli ajattelumallien- ja tapojen monimuotoisuus edesauttaa erilaisien näkökulmien ja ideoiden esiintuomista sekä auttaa suodattamaan pois niin kutsutun

Elinvoimaa rakentava muutos kehkeytyy siellä, missä eri kontekstit sulautuvat toisiinsa.

ryhmäajattelun (group think) kielteisiä piirteitä. (Lehtinen 2018.)

Uusintavaa taloutta koskevassa keskustelussa eri tieteenalojen olisi kohdattava toisensa ei vain monitieteisesti (multidisciplinary) tai tieteidenvälisesti (interdisciplinary), vaan poikkitieteellisesti (transdisciplinary). Uusintavassa taloudessa alkuperäiskansojen viisauden kytkemisellä osaksi talousajatteluumme nähdään myös erityinen merkitys (Shannon ym. 2022).

Elinvoimaa vahvistavan muutoksen kehkeytymiselle tärkeää on myös ennalta määrättyistä muutostavoitteista vapaa keskustelu, jota käydään siellä, missä eri kontekstit sulautuvat toisiinsa (Bateson 2022).

Näkökulmia periaatteen soveltamiseen

Yritykset, joissa on taustoiltaan ja osaamiseltaan monipuolisia työntekijöitä, ovat innovatiivisempia, ja niillä on yleensä tyytyväisempiä ja tuottavampia työntekijöitä. Monipuoliset näkökulmat auttavat tiimejä tekemään

tietoisempia päätöksiä. Diversiteetti lisää myös luovuutta ja rakentaa kunnioittavaa ilmapiiriä.

Uusintavan talouden kuudetta periaatetta toteuttavat yritykset arvostavat monimuotoisuutta sen monissa muodoissaan – sosiaalisissa verkostoissa, sidosryhmäsuhteissa, ideoissa, kokeiluissa, jne. Ne etsivät epätavanomaisia näkökulmia tai yrittävät kuulla tai saada mukaan ihmisiä, joilla on niitä. Uusintavat yritykset arvostavat asiantuntijoiden ohella useisiin aiheisiin perehtyneitä generalisteja, joilla voi olla luovia oivalluksia tai jotka voivat etsiä yhteyksiä eri alojen välillä. (Natural Capitalism Solutions.)

Talouspoliittinen päätöksenteko perustuu edelleen vahvasti valtavirtataloustieteen oppeihin ja taloustieteissä koulutettujen asiantuntijoiden näkemyksiin. Uusintavaa talouspolitiikkaa tulisikin tehdä nykyistä vahvemmassa ja avoimemmassa vuorovaikutuksessa muiden alojen osaajien kanssa, huomioiden sekä marginaalissa olevat taloustieteen suuntaukset että tarpeen tarkastella taloutta monitieteisesti.

Talouspolitiikkaa tulisi tehdä nykyistä vahvemmassa vuorovaikutuksessa muiden alojen osaajien kanssa.

7. Edistys: Innovatiivisuus sekä sopeutumis- ja muutoskyky

(INNOVATIVE, ADAPTIVE,
RESPONSIVE)

Ekosysteemeillä on kyky korjata itsensä, kun ne altistuvat häiriöille tai vaurioille. Tämä itsekorjaavuus perustuu vuorovaikutukseen eri lajien välillä sekä niiden kykyyn sopeutua muuttuviin olosuhteisiin. Luonnon prosessit ovatkin joustavia ja sopeutuvat muuttuviin olosuhteisiin, kunhan muutokset eivät ylitä luonnon kantokykyä ja heikennä ekosysteemin säilymisen ja kehittymisen edellyttämää monimuotoisuutta. Luonto onkin täynnä esimerkkejä siitä, kuinka kasvisto ja eläimistö keksivät nerokkaita tapoja sopeutua, ratkaista ongelmia ja tehdä yhteistyötä.

Maailmassa, jossa muutos on jatkuvasti läsnä ja kiihtyvää, tarvitaan innovaatioita, sopeutumiskykyä ja resilienssiä. Nykyinen talousmallimme korostaa jo nyt innovaatio-toiminnan merkitystä. Myös uusintavassa taloudessa vapaaseen yrittämiseen ja pääoman vapaaseen liikkuvuuteen liittyvä yrittäjädynamiikka on olennaista, kunhan yritys lähtee rohkeasti haastamaan aiempia tavoitteitaan ja uudistaa strategiansa ja tki-prosessinsa uusintavaa taloutta tukeväksi.

Elinkeinoelämä ja innovaatiotoiminta onkin organisoitava, liiketoimintamallit rakennettava, rahoitusinstrumentit suunniteltava ja pääoma kanavoitava tavalla, joka ei perustu lyhytaikaiseen voitontavoitteluun, vaan vastaa talouden systeemisen elinvoiman kannalta olennaisiin ja dynaamisesti muuttuviin tarpeisiin (Fullerton 2015, Capital Institute 2023). Innovatiivisuutta ei tulisi tarkastella erillään tarpeesta

vastata aikamme globaaleihin haasteisiin taikka sopeutua väistämättömiin ympäristömuutoksiin.

Koronapandemian ja Ukrainan sodan alun ja sitä seuranneen energiakriisin myötä resilienssi on noussut julkisen keskustelun ytimeen. Resilienssiä voi olla monen tasoista. Vähimmillään sillä tarkoitetaan kykyä sietää yllättäviä shokkeja tai sopeutua niihin pienin muutoksin sekä parhaimmillaan systeemin perustavanlaatuisista uudistumista (Soininen ym. 2022).

Uusintavassa taloudessa ei riitä, että organisaatiot tai yritykset tavoittelevat oman toimintansa resilienssiä eli pyrkivät sopeutumaan muutoksiin tai sietämään niitä. Tavoitteena on syvälinen muutos, jossa puututaan niihin perimmäisiin syihin, jotka aiheuttavat ekologisen ja sosiaalisen järjestelmän rappeutumista oman toiminnan osalta sekä edistetään kestäviä käytäntöjä. Tällä tuetaan luonnon ja yhteisöjen

Uusintavassa taloudessa organisaatiot ja yritykset eivät tavoittele vain oman toimintansa sopeutumis- ja muutoskykyä, vaan vahvistavat koko yhteiskunnan resilienssiä.

uudistumista ja vahvistetaan koko talousjärjestelmän terveyttä ja sen mahdollistamaan luonnon ja ihmisten elinvoimaa. Tarvittavat muutokset voivat kohdistua esimerkiksi talouden rakenteisiin ja instituutioihin tai tuotantoon, tuotesuunniteluun, kulutukseen ja elämäntapoihin.

Perustavanlaatuisen muutokseen nojaavan resilienssin rakentamisessa on tärkeä nousta vakiintuneiden ajattelumallien yläpuolelle ja tunnistaa muutoksen vipuvaikutuskohtia (Soininen ym. 2022). Taloudelliset toimijat voivatkin hyötyä niin kutsutusta tulevaisuusresilienssistä, joka edellyttää nykyisten muutosten ymmärtämistä, toisenlaisten tulevaisuuksien kuvitteluun ja aktiivista toimintaa kohti toivottavaa tulevaisuutta (Dufva ja Rekola 2023).

Näkökulmia periaatteen soveltamiseen

Yritykset, jotka arvostavat ihmisten taitoa ratkaista ongelmia luovilla tavoilla, selviävät muutoksista keskimääräistä paremmin. Luovat liiketoimintamallit ovat usein parhaita ratkaisemaan vaikeita ongelmia tavalla, joka hyödyttää sekä paikallisia yhteisöjä että yhteistä planeettaamme.

Uusintavan talouden yritykset haastavat tavanomaisia ajattelutapoja ekologisista ja sosiaalisista ongelmista. Ne ovat valmiita luopumaan siitä, minkä ”pitäisi toimia” ja ”mitä on jo tehty” ja harkitsevat myös mah-

dottomalta vaikuttavia ratkaisuja. (Natural Capitalism Solutions.)

Ekososiaalinen systeemi, jonka osana yritykset toimivat, on luonteeltaan hyvin mutkikas. Systeemissä tapahtuvat muutokset eivät ole lineaarisia, ja ne ovat monilta osin myös ennakoimattomia. Liiketoiminnan johtamisen on siksi oltava hyvin adaptiivista eli sopeutuvaa (Hahn & Tampe 2021).

Adaptiivisuus puolestaan edellyttää, että liiketoiminnalla on sosio-ekologisen systeemin kausittaista ja syklistä toimintaa mukailtava sekä tavanomaista pitempi aikaperspektiivi. Liiketoiminnassa huomioidaankin siitä pitkällä aikajänteellä ja jälkijättöisesti aiheutuvat ei-lineaariset vaikutukset sosio-ekologiseen järjestelmään (Hahn & Tampe 2021).

Elinkeino- ja innovaatiopolitiikka on keskeinen osa talouspolitiikkaa. Yhä useammat valtiolliset toimijat ovat viime vuosina etsineet ratkaisuja aikamme kestävyyshaasteisiin haastelähtöisestä innovaatiopolitiikasta (ks. boksi 5). Se voi tukea uusintavan talouden edellyttämää muutosta, mutta ei tee sitä automaattisesti. Se edellyttää, että haasteiden määrittely tukee regeneratiivisuutta ja että haasteisiin tartutaan monitieteisesti.

Talouskasvun, tuottavuuden ja kansallisen kilpailukykyyn vahvistaminen on perinteisesti nähty innovaatiopolitiikan tavoitteeksi. Yhä useammin yhteiskunnan elinvoima ja kestävä tulevaisuus nähdään kuitenkin kansallisen kilpailukykyyn tavoitteena (Hämäläinen 2022).

Tulevaisuusresilienssi edellyttää nykyisten muutosten ymmärtämistä, toisenlaisten tulevaisuuksien kuvittelua ja aktiivista toimintaa.

8. Tasapaino: Dynaamisen tasapainon tavoittelu

(SEEKS BALANCE)

Ekosysteemeissä dynaaminen tasapaino tarkoittaa tilaa, jossa ekosysteemin eri osat ja niiden vuorovaikutukset toimivat yhdessä niin, että ekosysteemi säilyy terveenä ja toimivana. Tämä tila ei ole staattinen, vaan muuttuu jatkuvasti ympäristömuutosten, ihmisen toiminnan ja luonnonkatastrofien vaikutuksesta. Ekosysteemin dynaaminen tasapaino perustuu muun muassa monimuotoisuuteen, symbioottisiin suhteisiin ja itsekorjaaviin mekanismeihin. Se muodostuu ekosysteemin useiden eri tasoisten osien, kuten maiseman, elinympäristöjen, lajien, mikrobien ja geenien jatkuvan vuorovaikutuksen tuloksena.

Uusintavassa taloudessa tavoiteltava tasapaino ei merkitse pysähdystä, vaan jatkuvaa evoluutiota. Kyse on erilaisten ajattelutapojen tasapainottamisesta mieluummin kuin joko-tai-ajattelusta.

Uusintava talous pyrkii tasapainottamaan erilaisia ominaisuuksia ja ajattelutapoja, kuten analyyttistä ajattelua ja intuitiivista tietämystä, kilpailua ja yhteistyötä, tehokkuutta ja joustavuutta sekä monimuotoisuutta ja johdonmukaisuutta. Uusintava talous tasapainottaa myös eri tasoilla (esim. pienet, keski- ja suuret organisaatiot, tai paikallinen, alueellinen ja globaali talous) tapahtuvaa taloudellista toimintaa niin, että ne yhdessä palvelevat kokonaisuutta (Capital Institute 2023). Talouden muuttaminen uusintavaksi vaatii uuden tasapainon löytämistä myös markkinoiden, yhteisöiden ja julkisen sektorin välille.

Yksi uusintavassa talousajattelussa usein esiintyvä esimerkki tasapainon merkityksestä liittyy tehokkuuden ja resilienssin väliseen suhteeseen. Systeemiekologian tutkijoiden (esim. Ulanowicz ym. 2009) mukaan elinvoimaisissa ja sopeutumiskykyisissä luonnon ekosysteemeissä vallitsee dynaaminen tasapaino systeemin tehokkuuden sekä sen monimuotoisuuden ja resilienssin välillä (Kuva 5). He ovat havainneet, että tehokkuuteen vaikuttavat tekijät (suuri koko, suuri kapasiteetti, virtaviivaistaminen) ovat vastakohtaisia niille tekijöille,

jotka edistävät systeemin kestävyyttä (pieni koko, monimuotoisuus, vahva kytkeytyneisyys). Terveet ekosysteemit ylläpitävät molempien tasapainoa, koska liian suuri tehokkuus luo haurautta, kun taas liian paljon monimuotoisuutta johtaa systeemin matalaan energiatasoon ja jopa sen pysähtymiseen.

Näkökulmia periaatteen soveltamiseen

Uusintavan talouden yritykset näkevät liiketoiminnan voimana, joka auttaa sosiaalisia, ekologisia ja taloudellisia järjestelmiä toimimaan terveessä tasapainossa. Näiden tasapainon tukemiseksi yritykset ovat valmiita myös muuttamaan omia perinteisiä painopisteitään. (Natural Capitalism Solutions.)

Uusintavan talouden yritykset tasapainottavat myös yhteistyötä ja kilpailua, tehokkuutta ja joustavuutta sekä analyysia, rohkeutta ja intuitiota. Tässä niitä auttavat monipuolisten takaisinkytkentöjen tunnistaminen ja vahvistaminen toiminnan eri osa-alueiden välillä.

Tasapaino on myös yksi valtiontalouden pitkän aikavälin tavoite. Tasapainon näkökulmaa voisi talouspolitiikassa kuitenkin laajentaa. Erityisen tärkeää on dynaamisen tasapainon löytäminen yksityisen, julkisen sektorin ja kolmannen sektorin muuttuvien roolien välille.

Uusintavat järjestelmät ovat jatkuvasti herkässä, tasapainoa etsivässä tanssissa.

BOKSI 13**TASAPAINO PERUSTUU TERVEESEEN HIERARKIAAN**

Luonnossa voidaan tunnistaa monen tasoisia hierarkioita, kuten ravintoketjut. Hierarkiat eivät itsessään ole pahaksi, vaan olennaista on, että ne tukevat systeemin dynaamista tasapainoa.

Luonnossa esimerkiksi ravintoketjun yläpäässä olevilla saalistajilla on tärkeä tehtävänsä koko ekosysteemin tasapainon ylläpitämisessä. Terveessä hierarkiassa ylemmällä tasolla olevat eivät riistä alemmalla hierarkian tasolla olevia, sillä ne ovat niistä itsekkin riippuvaisia.

Nykyinen talousmallimme ei toimi samalla tavalla luonnollista tasapainoa ylläpitävästi. Se nojaa muun muassa suuruuden ekonomiaan, osakkeenomistajien voiton maksimointiin sekä suuryritysten valtaan. Talousmalli johtaa kasvavaan eriarvoisuuteen ja luonnon tasapainon horjumiseen.

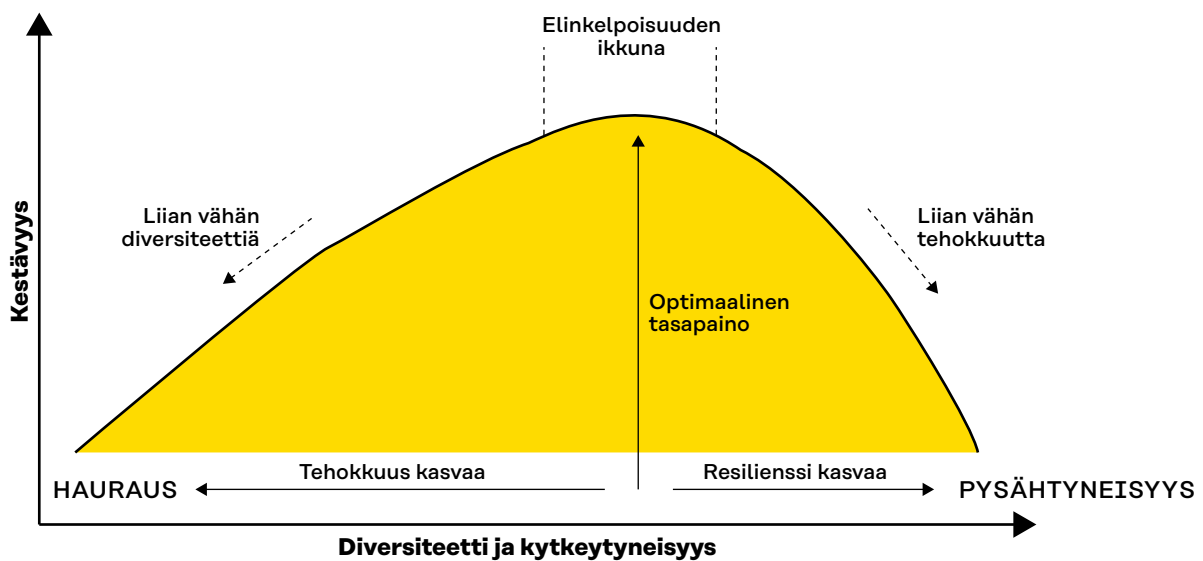
Vallitsevaa talousmallia ja erityisesti vapaata kilpailua edistäviä politiikkoja on toisinaan pyritty oikeuttamaan Darwiniin viitaten. Sen mukaisesti luonnonvalinnan ja vahvimpien selviytymisen periaatteet pätevät myös talouteen, ja kilpailu on välttämätöntä edistykseksi ja talouskehitykselle.

Tämä tulkinta Charles Darwinin esittämästä luonnonvalinnan teoriasta on kuitenkin virheellinen. Darwinin korostaa, että vahvimpien selviytymisessä ei ole kyse väkivaltaisesta kilpailusta, vaan luonnossa selviytyvät parhaiten ne, jotka onnistuvat kehittämään terveitä, ja koko systeemin elinvoimaa vahvistavia vuorovaikutussuhteita muihin.

Uusintavan talouden edustajat eivät siten näe tervettä ja elinvoimaista taloutta ensisijaisesti kilpailullisena, vaan dynaamiseen tasapainoon pyrkivänä, useiden sosiaalisten ja ekologisten vuorovaikutusten muokkaamana järjestelmänä.

Kuva 5. Elinvoiman systeminen tasapaino elävissä järjestelmissä.

Lähde: Fath ym. 2019.

6 Uusintavan talouden kehittäminen ja kehitysvaihe

Uusintavalle taloudelle ei voida esittää yksinkertaisia, kaikkiin tilanteisiin soveltuvia toimenpidelisteja tai politiikkasuosituksia. Siksi sen käytäntöön soveltamisessa tarvitaan uusintavaa ajattelua ymmärtävää johtamista, designia ja kulttuuria. Edelläkävijäyritykset ovat jo tarttumassa tilaisuuteen, mutta muutos ei vielä näy esimerkiksi rahoitussektorilla tai talouspolitiikassa.

Kehittäminen lähtee ajattelutavan sisäistämisestä

Uusintavassa taloudessa ei ole kyse pyrkimyksestä *vaikuttaa* ihmiseen tai luontoon, vaan toimimisesta *yhdessä* näiden kanssa. Ajattelutavan muutos voi kuulostaa yksinkertaiselta, mutta sitä se ei ole. Tämän lähestymistavan sisäistäminen organisaatioissa on siksi tärkeää, että uusintava talousajattelu on kompassi, ei kartta. Uusintavaa taloutta ei voi rakentaa toteuttamalla ulkoapäin annettuja toimenpidesuosituksia, vaan kunkin toimijan on sisäistettävä itse uusintava ajattelutapa ja sovellettava sitä omaan toimintaympäristöönsä parhaiten soveltuvalla tavalla.

Uusintavan ajattelutavan sisäistämiseen voi saada apua esimerkiksi uusintavasta johtamisesta, designista ja kulttuurin kehittämisestä. Näihin panostamalla voidaan myös välttyä tyypillisiltä tilanteilta, joissa organisaation viestintää muutetaan uusintavan talouden nimissä ilman, että organisaation toiminnassa tapahtuisi merkittävää muutosta kohti uusintavia käytänteitä.

Johtaminen ja organisointi. Uusintavan johtamisen kautta on mahdollista vahvistaa sekä koko organisaation ja työyhteisön kuin myös sen sidosryhmien ja ympäristön elinvoimaa.

Regeneratiivisesti toimivat johtajat omaksuvat eläviin järjestelmiin perustuvan maailmankuvan ja pyrkivät aktiivisesti syventämään ymmärrystään siitä, mistä uusintamisessa on kysymys. He haluavat lisää tietoa siitä, miten elämä toimii. Sitä kautta he osaavat soveltaa uusintavan talouden periaatteita kaikessa päätöksenteossa sekä organisaation toiminnan eri osa-alueilla, kuten strategian kehittämisessä, liike-toimintamallin suunnittelussa, kulttuurin muutoksessa, brändäyksessä, organisaation uudistamisessa ja arjen toimintatavoissa. Sellaiset sanat, kuten kokonaisuuden näkeminen, ennaltaehkäisy ja juurisyyt, myönteiset vaikutukset, luonnon monimuotoisuus, yhteisöt ja sosiaalinen oikeudenmukaisuus sekä elämän kukoistus ovat osa johtajan sanastoa. (Hutchins & Storm 2021, FFF & WBCSD 2021, Ethica 2023.)

Muñoz & Banuri (2021) näkevät regeneratiivisen organisoitumisen prosessina, jossa a) havaitaan ja hyväksytään ympäröivät

elävät ekosysteemit, b) sovitetaan tieto, päätöksenteko ja toimet näiden järjestelmien rakenteisiin ja dynamiikkaan sekä c) toimitaan yhdessä niiden tavalla, joka mahdollistaa ekosysteemien uudistumisen, kestävyys-rakentamisen ja elämän ylläpitämisen.

Uusintavien organisaatioiden ja työyhteisöjen kehittämiseen erikoistunut nRhythm (www.nrhythm.com) määrittelee uusintavan organisaation puolestaan eläväksi, kehittyväksi ja luonnollisesti toimivaksi yhteisöksi, jossa runsaus ja joustavuus kumpuavat yhteisön terveydestä ja elinvoimasta. He perustavat toimintansa (vapaasti suomennettuna) kuuteen periaatteeseen, joiden tulisi ohjata sekä organisaation muotoa ja päätöksentekoa että sen sidosryhmäsuhteita:

- 1 Holismi.** Kokonaisuus on enemmän kuin osiensa summa.
- 2 Keskinäisriippuvuus.** Monipuolinen vuorovaikutus luo edellytykset sekä uusille mahdollisuuksille että resilienssille.
- 3 Ainutlaatuisuus.** Kaikki jäsenet ovat ainutlaatuisia ja ansaitsevat mahdollisuuden ilmaista omaa potentiaaliaan.
- 4 Evolutiivisuus.** Dynaamista tasapainon jatkuva ylläpitäminen muuttuvassa ympäristössä luo elämää tukevat olosuhteet sekä organisaatiossa että sen ympäristössä.
- 5 Solmut.** Organisaatiota ei ohjata ja organisoida keskitetysti, vaan resursseja ja päätösvaltaa jaetaan tasapuolisesti organisaation eri solmukohdat huomioiden.
- 6 Kehityshakuisuus.** Organisaatiot sijoittavat harvojen sijaan kaikkien työntekijöiden kasvuun ja terveyteen.

Design. Uusintava talousajattelu lähtee siitä, että talous on jo lähtökohtaisesti suunniteltava ihmisten, ekosysteemien ja planeettosen terveyttä ja elinvoimaa varten. Se, mitä tämä tarkoittaa käytännössä, on kuitenkin tilannekohtaista. Designin lähestymistavat auttavat tunnistamaan tarvittavia polkuja uusintavan talouden periaatteista käytäntöihin.

Uusintava design eroaa monin tavoin vihreästä tai kestävästä suunnittelusta. Siinä missä vihreä suunnittelu keskittyy vähentämään ihmisen toiminnan kielteisiä vaikutuksia luontoon tai ihmisiin, uusintavan designin tavoitteena on luoda järjestelmiä, jotka toimivat yhdessä luonnollisen ja sosiaalisen ympäristönsä kanssa ja elvyttävät niitä. Uusintava design ei siten perustu mekanistiseen ja lineaariseen suunnittelumalliin, vaan systeemiseen ajatteluun, jossa ymmärretään suunniteltavan asian monipuoliset kytkennät luonnon, ihmisten ja yhteisöjen elinvoimaan. Uusintavassa designissa pitkän aikavälin näkökulma ohjaa jokaista suunnitteluvaihetta. (Ks. esim. Cole 2012).

Luonnon tapaa toimia on jo pitkään jäljitellyt yritysten tuote- ja prosessisuunnittelussa. Uusintavassa designissa kyse ei kuitenkaan ole vain luonnon toimintatapojen jäljittelystä, vaan siitä, että tuotteiden kiertokulku ymmärretään osana luonnon kiertokulkua.

Uusintavasta designista puhutaan tänä päivänä erityisesti arkkitehtuurin ja kaupunkisuunnittelun parissa, jossa pyritään lisäämään esimerkiksi ilmaa puhdistavia ja hiiltä sitovia viherkattoja ja -seiniä, hulevesiä sitovia ja vesivarastoja ylläpitäviä kosteikkoja, jätevesien käsittelyä paikan päällä, rakennusten energiaomavaraisuutta sekä luonnollisia lämpöeristeitä (ks. esim. Bhavehan 2022).

Taloudessa uusintavia periaatteita voidaan soveltaa toiminnan eri tasoilla, tuotteista ja prosesseista lähtien aina liiketoiminta- ja talousmallien suunnitteluun asti (Hutchins & Storm 2021.)

Uusintavan designin periaatteet voidaan tiivistää alla esitettävään neljään näkökulmaan. Näistä kaksi ensimmäistä määrittelevät ja muokkaavat uusintavan suunnittelun tavoitteita ja motivaatiota. Kaksi viimeistä liittyvät siihen, miten suunnittelutyö toteutetaan niin, että päämäärät ja keinot tukevat toisiaan, ja että prosessi tuottaa uusintavan lopputuloksen (Mang & Reed 2012).

1 Systemin potentiaalın ymmärtäminen. Suunnittelu aloitetaan muodostamalla mahdollisimman monipuolinen ymmärrys systeemin evoluutiodynamiikasta.

2 Uusintavan kapasiteetin tavoittelu. Suunnittelun tavoitteet kohdistetaan ensisijaisesti luonnon ja ihmisten kapasiteettiin uusiutua ja vahvistaa elinvoimaansa.

3 Yhteistyö systeemin eri osien kanssa. Suunnittelu toteutetaan uudella roolissa, siirtymällä ”ohjattujen järjestelmien rakentajasta” puutarhuriksi, joka toimii yhteistyössä luonnon ja ihmisten kanssa.

4 Progressiivinen harmonisointi. Suunnittelun avulla käynnistetään prosesseja, jotka lisäävät jatkuvasti luonnon ja ihmisen järjestelmien välistä harmoniaa. Tämä vaatii sellaisia mittareita ja indikaattoreita, jotka pystyvät kuvaamaan dynaamisia, kokonaisvaltaisia ja evolutiivisia prosesseja.

Maailmalla järjestetään jo lukuisia kursseja siitä, miten uusintavan designin lähestymistapoja sovelletaan esimerkiksi yritysten toimintaan. Suomessakin toimii Sitran tuella käynnistetty uudistavan viljelyn e-opisto (ks. uudistavaviljely.fi). Lisäksi Ethica (2023) on laatinut uudistavan liiketoiminnan pelikortit, joissa esitetään esimerkkejä ja kysymyksiä, joiden avulla yritykset pääsevät uusintavan toimintamallin soveltamisessa käyntiin.

Huolellinen suunnittelu ei välttämättä pelasta odottamattomilta sivuvaikutuksilta ja epävarmuudelta, mutta se tarjoaa yrityksen ja erehdyksen polun kohti uusintavaa kulttuuria. (Wahl 2017a.)

Kulttuuri. Siirtyminen uusintavaan talouteen edellyttää kykyä perustavanlaatuisen paradigman muutokseen, joka perustuu muun muassa transformatiiviseen ajatteluun, juurisyiden tunnistamiseen sekä radikaaliin uudelleensuunnitteluun ja käsitteellistämiseen.

Tämäntyyppinen muutos ei perustu yksinomaan tieteellisille malleille ja teorioille tai älylliseen päättelyyn. Uusintavien järjestelmien luomisessa ei myöskään ole kyse vain teknisestä, taloudellisesta, ekologisesta tai sosiaalisesta muutoksesta. Kyse on myös kulttuurin, moraalın ja arvojen muutoksesta, joka vaatii luovuutta ja tulevaisuuden uudelleenkuvittelua (Shannon ym. 2022.)

Kulttuuri vaikuttaa siihen, mitä pidämme oikeana ja vääränä tai hyvänä ja pahana, millaista tietoa arvostamme, millaisia instituutioita pidämme hyvinä sekä millaisia ideoita ja innovaatioita tuotamme. Paitsi että kulttuuri elää talouden ehdoilla, se myös muokkaa taloutta ja yhteiskuntaa (Korkman 2022). Muutoksen täytyy kulkea käsi kädessä sellaisen kulttuurisen muutoksen kanssa, joka muuttaa käsitystämme itsestämme, suhteistamme toisiin ja itse elämään (Wahl 2017a.)

Uusintava kulttuuri perustuu arvoille, ihanteille ja maailmankuvalle, jossa ihminen nähdään symbioottisena osana ekososiaalista järjestelmää. Emme vielä tiedä kaikkia yksityiskohtia siitä, miten uusintava kulttuuri tarkalleen tulee ilmentymään. ”Uudessa tarinassa” ei ole kyse tällä hetkellä hallitsevan maailmankuvan täydellisestä kieltämisestä. Sen sijaan lakkaamme pitämästä ”vanhaa tarinaa” ainoana näkökulmana, mikä antaa tilaa useiden erilaisten näkökulmien välttämättömyydelle. (Wahl 2017a.)

On kyse myös kulttuurin, moraalın ja arvojen muutoksesta, mikä vaatii luovuutta ja tulevaisuuden uudelleenkuvittelua

Yritykset tarttumassa tilaisuuteen

Uusintavassa taloudessa tavoitellaan talouden perustavanlaatuista muutosta, joka koskee sen kaikkia osia, kuten kulutusta, liiketoimintaa, rahoitusta ja talouspolitiikkaa sekä talouden johtamista. Pisimmälle uusi ajattelu on edennyt yritysten parissa. Maailmalla onkin kasvava joukko uusintavan talouden edelläkävijäyrityksiä (ks. boksi 14). Liiketoiminnan yhteydessä puhutaan yleensä uusintavan liiketoiminnan sijaan uudistavasta liiketoiminnasta.

Uudistava liiketoiminta nojaa uusintavan talouden periaatteisiin. Se on taloudellisesti kannattavaa toimintaa, jossa yritys antaa takaisin enemmän kuin se ottaa sekä planeetalta että yhteiskunnalta. Yrityksen tavoitteet ponnistavat tarpeesta ja halusta kasvattaa sen ekososiaalisen systeemin elinvoimaa, jonka osana yritys toimii. Taustalla on syvälinen ymmärrys siitä, että yhteiskunnat ovat syvästi juurtuneet biosfääriin ja että niiden oma terveys ja elinvoimaisuus on riippuvainen luonnon terveydestä ja elinvoimasta (Konietzko ym. 2023).

Konietzko ym. (2023) tarjoaa laajan kuvauksen uudistavan liiketoiminnan keskeisistä rakennusaineista huomioiden sekä arvonluonnin lähtökohdat, sidosryhmäsuhteet, johtajuuden, tilinpidon, reiluuden ja oikeudenmukaisuuden sekä luonnon kanssa tehtävän yhteistyön. Uusintavaan ajatteluun nojaavan liiketoiminnan elementtejä ovat esimerkiksi monimuotoinen, inklusiivinen ja dialoginen työympäristö, ekosysteemien toimintaperiaatteiden mukaan toimiminen, luontopohjaiset ratkaisut, kiertotalous, liikakulutuksen lopettaminen, inklusiivinen ja tasa-arvoinen yhteiskunta, arvon jakaminen ja yhteistyö, avoimuus ja läpinäkyvyys

sekä henkilökohtainen uudistuminen ja kasvu. (Ramm-Schmidt 2023).

Siirtyminen uusintavaan liiketoimintaan edellyttää yrityksiltä uudenlaista tapaa nähdä yrityksen rooli yhteiskunnassa. Forum for the Future sekä World Business Council for Sustainable Development (FFF & WBCSD 2021) korostavat, että uusintavaan liiketoimintaan tähtäävän yrityksen tulisi tavoitella tulevaisuutta, jossa

- luonnolliset ja sosiaaliset järjestelmät kukoistavat,
- planetaarinen terveys on vakiinnutettu nopeasti,
- ihmisoikeuksia kunnioitetaan yleisesti,
- on omaksuttu oikeudenmukaisempia tapoja luoda ja jakaa arvoa sekä
- elinvoima ja resilienssi ulottuvat yli sukupolvien ja maantieteellisten alueiden.

Näiden tavoitteiden on ulotuttava yrityksen strategiseen ytimeen ja sitä kautta sen kaikkiin käytäntöihin. Uusintava yritys ei siten sovelle vain muiden määrittämiä käytänteitä, vaan inspiroituu itse luonnosta ja siitä, miten terveet elävät järjestelmät toimivat.

Vaikka uusintavaa taloutta ohjaavat periaatteet auttavat suunnistamaan kestävämpään tulevaisuuteen, yleispätevää tai kattavaa listaa toimintamalleista tai käytänteistä ei ole mahdollista laatia. Käytännön toteutus on räätälöityä ja kontekstisidonnaista, joten ohjeilla on siinä pienempi rooli kuin nykyajalle tyypillisessä, konkreettisia ohjeita ja tiekarttoja suosivassa ajattelussa.

Tämän vuoksi esimerkiksi Forum for the Future sekä World Business Council for Sustainable Development (FFF & WBCSD 2021) keskittyvät yrityksille suunnatussa oppaassaan siihen, miten uusintavan talouden edellyttämän ajattelutavan muutoksessa päästään alkuun.

Uudistava liiketoiminta ei ole projekti, vaan matka.

Oppaan mukaan työ kannattaa käynnistää tunnistamalla, mille kestävän talousajattelu portaalle yrityksen vallitseva ajattelutapa perustuu ja rakentaa tahtotilaa uusintavalle tasolle nousemiseksi (ks. myös Ramm-Schmidt 2023). Uuden ajattelutavan omaksumista on tärkeä helpottaa myös sidosryhmien, asiakkaiden sekä yrityksen työntekijöiden keskuudessa. Erilaiset tulevaisuustyökalut, kuten visiointi ja backcasting, voivat auttaa tarvittavan muutoksen hahmottamisessa. Lopuksi on tärkeä uudelleen arvioida transformaation kustannukset ja hyödyt, ja kiinnittää erityistä huomiota oman edun sijaan yhteiseen arvonluontiin, pitkän aikavälin vaikutuksiin sekä niihin riskeihin ja kustannuksiin, joita nykyisen toimintamallin jatkamisesta voi koitua. Muutos syntyy vain ottamalla ensimmäiset askeleet ja oppimalla niistä, tarvittaessa vaikka pienin kokeilun.

Maailmassa ei välttämättä ole vielä yhtään uusintavaa taloutta sataprosenttisesti toteuttavaa yritystä. Monet yritykset ovat kuitenkin jo ryhtyneet tähän suuntaan vieviin toimiin, periaate periaatteelta tai liiketoiminnan osa-alue kerrallaan. Hahn ja Tampe (2021) sekä Wahl (2017a) katsovatkin, että uudistavassa liiketoiminnassa ei ole kyse on-off-tyyppisestä asetelmasta (joko yritys on uusintava tai se ei ole), vaan luonnon ja ihmisten terveyttä ja elinvoimaa voidaan tukea myös kehittämällä, monipuolistamalla ja vahvistamalla uusintavia käytäntöjä vähitellen. Uudistava liiketoiminta ei siten ole projekti, vaan matka.

Yritysvastuuverkosto FIBSin (2023) tutkimus osoittaa, että uusintava ajattelu kiinnostaa suomalaisia yrityksiä. Noin joka kolmas vastaaja kertoo lähestyvänsä vastuullisuustyötä sellaisen ajattelun kautta, jossa

luodaan sosiaalisille ja ympäristöjärjestelmille kykyä uudistua. Tämä ei kuitenkaan kerro, missä määrin uusintavan ajattelun syvin olemus on yrityksissä ymmärretty tai missä määrin se on viety yrityksen strategiaan ja käytäntöihin asti. Harva yritys yltää vielä nettopositiivisiin vaikutuksiin tai sellaiseen taloudelliseen toimintaan, joka jo itsessään vahvistaa luonnon ja ihmisten elinvoimaa. Myös tavoitteiden asettamisessa, mittareiden luomisessa ja vaikutusten mittaamisessa on yrityksillä suuria haasteita.

Monet yritykset, jotka pyrkivät brändämään itsensä uusintaviksi, toimivat itse asiassa korjaavan tai hyvään pyrkivän talouden periaattein.

Uusintavat yritykset erottaa siitä, että yrityksen johto sisäistää uusintavan talouden periaatteet ja on tehnyt strategisen päätöksen siirtyä uusintaviin toimintatapoihin, käytänteisiin ja vaikutuksiin. Yrityksillä on myös selkeä näkemys siitä, miten muutos toteutetaan.

Matka voi olla pitkä, koska se edellyttää usein merkittäviä muutoksia niin yrityksen tarkoituksessa, strategiassa, liiketoimintamallissa kuin tuotannossa. Seuraavalla aukeamalla on esimerkkejä yrityksistä, jotka ovat lähteneet muutoksen tielle. On hyvä huomata, ettei mikään käytännön esimerkki vielä toteuta kaikkia uusintavan talouden periaatteita yhtä aikaa ja toiminnan kaikilla tasoilla.

Uusintava talousajattelu on levinnyt voimakkaimmin luonnonvaroihin perustuvilla toimialoilla, kuten maataloudessa ja elintarviketuotannossa sekä vaateteollisuudessa ja metsäteollisuudessa. Lähestymistapa on selvästi leviämässä myös designiin keskityvillä aloilla, kuten kaupunkisuunnittelussa (ks. boksi 14).

ESIMERKKEJÄ

BOKSI 14

ESIMERKKEJÄ UUDISTAVASTA LIIKETOIMINNSTA

LUONNONVARAELINKEINOT. Uudistavan maatalouden ideana on suojella luonnon ja ihmisten elinvoimaa vahvistavia suhteita ihmisten, maan, vesistöjen, karjan, villieläinten ja jopa maaperän mikrobien välillä. Se käsittää monia viljelyn, laidunnuksen, kompostoinnin ja kalanviljelyn käytänteitä, jotka parantavat ympäristön tilaa samalla, kun ne mahdollistavat parempaa tuottoa ja vahvistavat maatalousyhteisöjen elinvoimaa.

Suomessa puhutaan yleensä uudistavasta viljelystä. Siinä maata viljellään maaperän terveyttä parantavalla tavalla. Samalla maa tuottaa paremmin, varastoi enemmän hiiltä ja lisää luonnon monimuotoisuutta. Ajatuksena on, että kun maan kasvukunto paranee, peltojen tuottavuus kasvaa, tuotantopanokset pienenevät ja koko peltoekosysteemin kestävyys paranee. Tästä hyötyvät niin viljelijä, ympäristö kuin ruuan kuluttaja.

Maan kasvukuntoa voidaan parantaa poistamalla veden ja hapen kiertoa ja mikrobitoimintaa heikentäviä maan tiivistymiä. Mikrobiston monipuolisuutta voidaan vahvistaa myös monipuolisen viljelykierron avulla. Hiilen sidontaa voidaan puolestaan vahvistaa ylläpitämällä ympärivuotista kasvipeitettä, kun taas kukkakaistat ja petopenkat (beetle bank) lisäävät peltoluonnon monimuotoisuutta. Eloperäiset maanparannusaineet, kuten lanta, parantavat niin ikään monin tavoin pellon rakennetta, ravinteisuutta ja biologista aktiivisuutta (ks. www.bsag.fi).

Uudistavan viljelyn lähestymistapaa on Suomeen tuonut etenkin **Baltic Sea Action Group**, joka on Sitran rahoittamana kehittänyt esimerkiksi uudistavan viljelyn e-opiston. Suomessa uudistavan viljelyn esimerkkinä on usein käytetty **Juuso Joonan** omistamaa joutsenolaista Tyynelän tilaa (ks. Helsingin yliopisto 2023, esim. Dufva & Rekola 2023) **S-Pankki** on puolestaan vuonna 2021 perustanut uudistavan maatalouden erikoisijoitusrahaston, joka sijoittaa pääosin Suomessa sijaitseviin tiloihin ja peltoihin, joissa harjoitetaan uudistavaa maataloutta (S-Pankki 2021).

Metsäteollisuudessa **Metsä Group** on julkaissut uudistavan metsätalouden periaatteet (Metsä Group 2023). Yrityksen tavoitteena on, että suomalainen metsäomaisuus siirtyy seuraavalle sukupolvelle elinvoimaisempana, monimuotoisempana ja ilmastokestävämpänä kuin se on aikanaan nykyisille omistajille tullut. **Stora Enso** puolestaan pyrkii vuoteen 2050 mennessä siihen, että kaikki heidän tarjoamansa ratkaisut olisivat regeneratiivisia (ks. www.storaenso.com).

ELINTARVIKETEOLLISUUS. Yerba mate on suosittu kofeiinia ja antioksidantteja sisältävä juoma, joka valmistetaan Etelä-Amerikan sademetsissä kasvavan *Ilex paraguariensis* -puun lehdistä. Yerba matea valmistava kalifornialainen **Guayaki** on yksi regeneratiivisen elintarviketeollisuuden edelläkävijöistä. Se on kehittänyt markkinalähtöisen regeneraation mallin (Market Driven Regeneration), jossa sademetsien hävittämistä ehkäistään kasvattamalla yerba matea agroekologisin menetelmin ja tavalla, joka hyödyttää samalla paikallisyhteisöjä, joilla on tärkeä rooli yrityksen liiketoiminnassa. Guayaki kutsuu myös aktiivisesti muita toimijoita mukaan osaksi uudistavan talouden liikettä (ks. www.guayaki.com).

Kansainvälisistä suuryrityksistä esimerkiksi **Danone** käynnisti vuonna 2017 uudistavan maatalouden ohjelman. Yritys on sitoutunut siihen, että vuoteen 2025 mennessä sen kaikki raaka-aineet tulevat uudistavasta maataloudesta (Danone 2021). Vastaavasti **PepsiCo** tähtää siihen, että vuoteen 2030 mennessä seitsemän miljoonaa eekkeriä maatalousmaata on siirretty uudistavaan viljelyyn, vastaten koko yrityksen tarvitsemää maatalouden tuotantopinta-alaa. Lisäksi tavoitteena on vahvistaa tuotantoketjuun osallistuvien työntekijöiden, erityisesti naisten, toimeentuloa (PepsiCo 2021, www.pepsico.com).

TEKSTIILI- JA ASUSTEVALMISTUS. **Houdini** on ruotsalainen urheiluvaatebrändi, jonka olemassaolonsa tarkoitus ja visio on vapaasti suomennettuna: "Haluamme inspiroida ja mahdollistaa ihmiskuntaa uudelleen luontoyhteyteen, elää terveellisempää ja onnellisempää elämää osana luontoa, kehittyä yksilöinä ja rakentaa kukoistavaa yhteiskuntaa hyvinvoivalla planeetalla meille ja tuleville sukupolville." Visionsa tueksi yritys lanseerasi vuonna 2020 Regenerative Lifestyles -aloitteen, jossa puhutaan puolen maapallon mittaisten elämäntapojen mahdollistamisesta. Houdini on myös asettanut tähän nojaavat kunnianhimoiset yritystason tavoitteet. (Houdini 2020).

Vaatevalmistaja **Patagonia** on kehittänyt uudistavan luomuviljelyn sertifiointiohjelman (Regenerative Organic Certified). **VF Corp:n** brändit (Timberland, The North Face ja Vans) sekä Terra Genesis International ovat puolestaan yhdistäneet voimansa vahvistaakseen luonnonkumin regeneratiivista tuotantoa (VF Corp 2023). Lisäksi **Timberland** on lanseerannut ohjelman uudistavan nahantuotannon edistämiseksi (ks. www.timberland.com).

Tekstiilituotteet täytetään tyypillisesti kestävämmillä täyteaineilla, kuten untuva- tai polyesterekuiduilla. Suomalainen **Fluff Stuff** pyrkii tarjoamaan niille kestävästi tuotetun kasvipohjaisen vaihtoehdon. Tavoitteena on samalla edistää soiden ennallistamista, eläinsuojelua sekä kestäviä viljelykäytänteitä (ks. www.fluffstuff.fi)

DESIGN JA INNOVAATIOTOIMINTA. Lattiamateriaalien valmistaja **Interface** on johtoryhmää myöten perehtynyt biomimikikkaan, joka on sisällytetty tiukasti yrityksen innovaatio- ja designprosesseihin. Esimerkiksi mattojen valmistuksessa imitoidaan luonnon kykyä varastoida hiiltä. Tuotantolaitosten suunnittelussa yritys on kehittänyt lähestymistavan, jossa laitokset suunnitellaan muistuttamaan toiminnallisesti metsäekosysteemejä (Factory as a Forest) (ks. www.interface.com).

Maailmanlaajuinen, erityisesti arkkitehtuuriin ja insinöörisuunnitteluun keskittyvä konsulttitoimisto **Ramboll** on omaksunut uudistavan designin yhdeksi toimintansa peruspilareista (Ramboll 2023). Yhtenä esimerkkinä Ramboll ja Haptic ovat kehittäneet yhdessä modulaarisen puutornin konseptin (Regenerative High-Rise), jonka tarkoituksena on parantaa sekä rakennusten muunneltavuutta että ympäristöä. Ramboll on myös julkaissut käsityksensä regeneratiivisesta maailmankuvasta (ks. www.c.ramboll.com).

7th Generation Design on kalifornialainen konsulttiyritys, joka tarjoaa usean toimialan yrityksille regeneratiivisuuteen tähtääviä design-palveluja. Yritys on laatinut liiketoiminnan kehittämisen tueksi kunnianhimoisia regeneratiivisen designin periaatteita, prosesseja ja työkaluja (ks. www.7thgenerationdesign.com).

Rahoitusmaailmassa uusintava talous ei vielä näy sijoittajien strategioissa. Rahoitusmaailmassa lähestymistapaa voidaan soveltaa kahdesta eri näkökulmasta. Sijoittajat voivat ensinnäkin investoida uusintavan talouden yrityksiin, jos he näkevät näissä tuottoisaa liiketoimintapotentiaalia. Osa rahoitusalan yrityksistä onkin jo luonut omia luontokatoon liittyviä tietkartojaan tai muutoin asettanut luontokadon torjuntaan liittyviä tavoitteita. Toiseksi rahoittajat voivat soveltaa uusintavan talouden periaatteita oman toimintansa kehittämiseen.

Yksi harvoista uusintavaa taloutta rahoitusmaailmassa edistävästä toimijoista on sveitsiläinen varainhoitaja Pictet Asset Management. Sen ReGeneration -strategian keskiössä on planetaaristen rajojen kunnioittaminen ja kokonaisvaltainen lähestymistapa talouteen. Yritys soveltaa uusintavan talouden näkökohtia sijoitustoimintaansa sekä tukee sijoituskohteitaan siirtymään uudistavuuteen. Lisäksi yhtiö pyrkii hakemaan inspiiraatiota luonnon tavasta toimia ja hyödyntää sitä oman toimintansa muokkauksessa (ks. www-regeneration.vc).

Talouspolitiikalla ja muilla politiikan aloilla voisi olla tärkeä rooli uusintavan talouden edistämiseksi, sillä yritykset eivät

voi tehdä siirtymää uusintavaan talouteen yksin. Sen tueksi tarvitaan kunnianhimoisia politiikkoja, jotka kannustavat omaksumaan regeneratiivisia liiketoimintamalleja.

Talouspoliittiset toimijat Suomessa tai maailmalla eivät juurikaan käy keskustelua aiheesta. Tätä selittänee se, että talouspolitiikka lienee yhteiskuntapolitiikan osa-alueista se, joka nojaa vahvimmin valtavirtavirtaiseen talousajatteluun. Kestävien talouspoliittisten toimien valmistelu voisi kuitenkin hyötyä politiikkatoimien tarkastelusta myös uusintavan talouden viitekehksessä.

Talouspolitiikassa uusintavaa taloutta voidaan edistää kahdella tasolla: kehittämällä talouspolitiikan keinoja ja talouspolitiikkaa instituutiona. Talouspoliittiset keinot, kuten talouden ohjaus sääntelyn, verojen ja tukien avulla, tarjoavat lukuisia mahdollisuuksia tukea siirtymää kohti uusintavaa taloutta ja yhteiskuntaa. Monia sekä luonnon että ihmisten elinvoimaa vahvistavia politiikka-toimia onkin jo käytössä.

Kun talouspolitiikkaa kehitetään instituutiona, näkökulmana on se, millaiset talousajattelun viitekehykset ohjaavat talouspolitiikan suunnittelua sekä millaisin prosessin ja käytännönin sitä johdetaan.

OSA III

**UUSINTAVAN
TALouden
ARVIOINTIA**

7 Uusintava talous osana reilun ja kestävän talouden keskustelua

Uusintava talous etsii vielä paikkaansa reilun ja kestävän talouden keskustelussa. Se voidaan nähdä kestävyyskäsitteen tai kiertotalouden laajenuksena tai niitä seuraavana lähestymistapana tulevaisuuteen. Osa näkee siinä kestävän kasvun mahdollisuuden, osa korostaa kasvuriippumattomuutta. Uusintavalla taloudella ja muilla reilun ja kestävän talouden aloitteilla on joka tapauksessa toisiltaan paljon opittavaa.

Kestävydestä uusintamiseen

Kestävyys ja regeneratiivisuus ovat kaksi toisiinsa läheisesti liittyvää, mutta erillistä lähestymistapaa luonnon ja ihmisen hyvinvoinnin vahvistamiseen. Myös kiertotalouden käsite liittyy näihin läheisesti. Kaikkia kolmea käsitettä voidaan tulkita vaihtoehtoisin tavoin, eikä alla oleva lyhyt esittely anna oikeutta lähestymistapojen moninaisille piirteille.

Kestävyydellä tarkoitetaan suppeimmillaan kykyä säilyttää ja ylläpitää tiettyä toimintoa, järjestelmää tai ekosysteemiä pitkällä aikavälillä ilman sen heikkenemistä tai tuhoutumista. Kestävyteen liitetään usein myös kyky sopeutua muutoksiin ja ylläpitää tasapainoa eri osatekijöiden, kuten taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyden välillä. Kestävyden tavoittelu on tyypillisesti ilmiöpohjaista ja haastelähtöistä.

Kiertotalous on talousmalli, jossa ei tuoteta jatkuvasti lisää tavaroita, vaan kulu- tus perustuu omistamisen sijasta palveluiden käyttämiseen: jakamiseen, vuokraamiseen sekä kierrättämiseen. Materiaaleja ei lopuksi

tuhota, vaan niistä syntyy yhä uudelleen uusia tuotteita (www.sitra.fi).

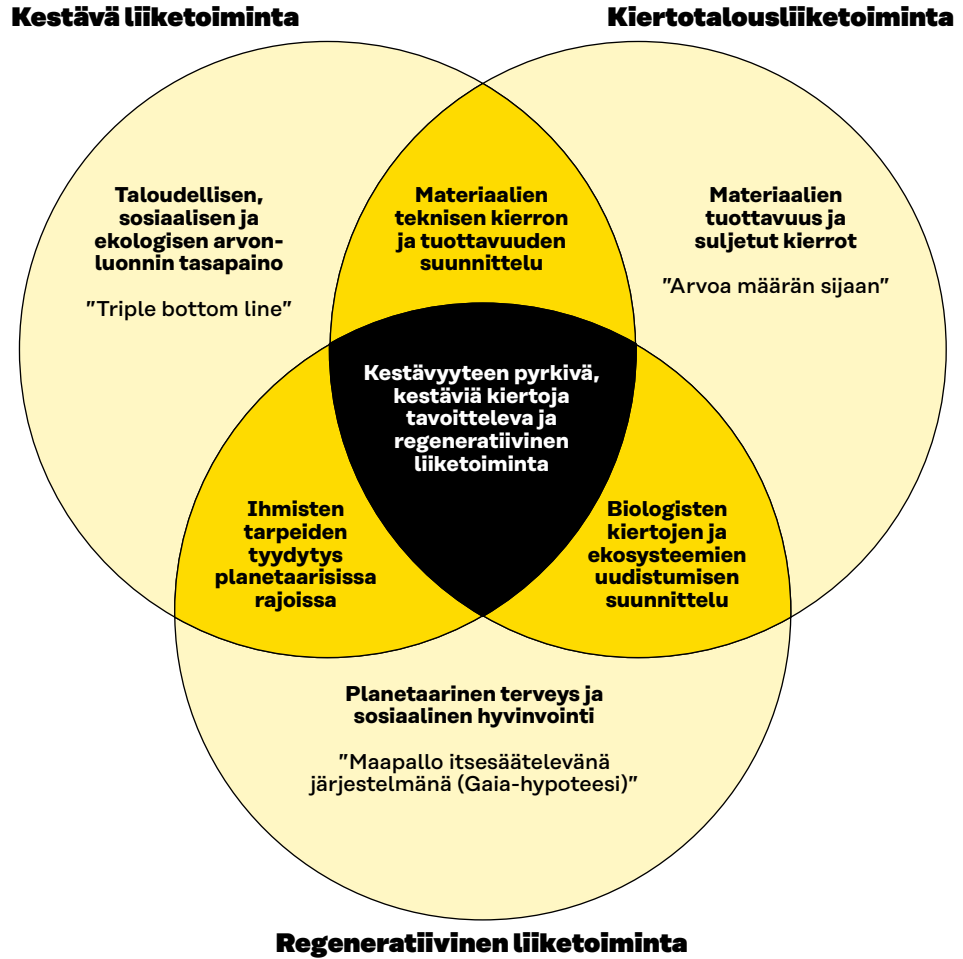
Regeneratiivisuudessa ei ole olennaista, mitä asioita ihmiset tekevät luonnon ja ihmisten hyväksi, vaan se, miten ekologisten järjestelmien elinvoimaa luovia prosesseja käytetään kaiken toiminnan suunnittelun perustana (Reed 2007). Tavoitteena on luoda kukoistavia ja elinvoimaisia järjestelmiä, joista on hyötyä sekä ihmisille että planeetalle.

Kaikkia kolmea käsitettä voidaan tulkita vaihtoehtoisin tavoin. Riippuen siitä, miten suppea tai laaja määrittely kullekin lähestymistavalle valitaan, ne voidaan esittää joko limittäisinä tai sisäkkäisinä.

Konietzko ym. (2023) on kirjallisuuskatsaukseen perustuen tunnistanut kestävää liiketoimintaa, kiertotalousliiketoimintaa sekä regeneratiivista liiketoimintaa erottavia ja yhdistäviä tekijöitä, jotka on esitetty kuvassa 6. Sen mukaan näiden kolmen lähestymistavan tavoitteet poikkeavat toisistaan, mutta ne jakavat silti monia yhteisiä suunnittelun periaatteita. Mallin keskellä korostetaan näiden suunnittelulähestymistapojen yhteistä evoluutiota sekä toisiltaan oppimista.

Kuva 6. Kestävän liiketoiminnan, kiertotalouden sekä regeneratiivisen liiketoiminnan erot ja yhtäläisyydet.

Lähestymistapojen omaksumat tavoitteet on esitetty vaalean keltaisella alueella, ja lähestymistavoille ominaiset suunnittelun periaatteet on esitetty eri lähestymistapoja leikkaavilla tumman keltaisilla pinnoilla. Sovellettu lähteestä: Konietzky ym. 2023.

Rinnakkaisuuden tai limittäisyyden sijaan regeneratiivisuus nähdään toisinaan kestävyuden osana sillä perusteella, että myös kestävyysajattelun ihanteena ovat terveet ja elinvoimaiset luonnolliset ja sosiaaliset järjestelmät, jolloin regeneratiivisuus voidaan tulkita keinoksi ratkaista kestävyysaasteita sekä saavuttaa tavoiteltu ideaali. Lisäksi sekä kestävyuden tavoittelussa että uusintavassa taloudessa korostetaan korjaavien, ennallistavien ja elinvoimaa palauttavien lähestymistapojen merkitystä.

Vastaavasti regeneratiivisuus nähdään toisinaan kiertotalouden osana. Luonnon ekosysteemien korjaaminen ja uusintaminen

onkin jo pitkään ollut yksi kiertotalousajattelun lähtökohdista, vaikkakaan se ei ole saanut samanlaista huomiota kuin kiertotalouden muut lähtökohdat, kuten jätteiden synnyn ehkäisy tai materiaalien kierrossa pitäminen.

Uusintavan talouden kehittäjät tulkitsevat puolestaan regeneratiivisen kehityksen tyypillisesti kestävyttä ja kiertotaloutta kokonaisvaltaisempaan, ennakoivampaan ja kunnianhimoisempaan lähestymistapana. Monet uusintavan talouden edistäjät (ks. esim. Shannon ym. 2022) näkevätkin regeneratiivisuuden näitä seuraavana ajattelun kehikkona. Uusintavassa taloudessa ei tällöin

olisi kyse vain lähestymistavasta, jota kehitetään keskellä muutosten aikaa, vaan jostakin, joka muuttaa kokonaisen aikakauden.

Tällöin puhutaan jopa modernia aikakautta seuraavasta uusintavasta aikakaudesta.

Mikään esitetyistä ajattelun kehyksistä ei ole oikea tai väärä. Sen sijaan ne tarjoavat erilaisia normatiivisia – ja joskus päällekkäisiä – näkökulmia tulevaisuutta palveleville organisaatioille (Konieczko ym. 2023). Erilaiset kestävyys- ja kiertotalousohjelmat ovat siten jatkossakin tärkeitä tulevaisuuden kulmakiviä. Keskustelu kestävyuden, kiertotalouden ja uusintamisen välillä tiivistyy kuitenkin havaintoon, että kestävä kehityksen tai kestävien aine- ja energiakiertojen tavoittelu ei enää riitä tilanteessa, jossa näivettävä kehitys on ollut pitkäkestoista, ja jossa ongelmien ratkaisun ohella on tärkeä tarttua uusintavan talouden tavoin yhä voimakkaammin myös niiden juurisyyhin.

Uusintavan talouden suhde talouskasvuun

2000-luvun talousajattelua ja yhteiskuntapolitiikkaa dominoi ajatus, jonka mukaan jatkuva talouskasvu on vauraan tulevaisuuden edellytys. Esimerkiksi hyvinvointiyhteiskuntien ylläpidon nähdään edellyttävän bkt:n jatkuvaa kasvua. Vaikka bkt-mittarin heikkous hyvinvoinnin mittarina tunnustetaan laajalti, bkt-kasvun tarve ohjaa edelleen yhteiskunnallista keskustelua ja päätöksentekoa.

Nykyisen kaltaisen talouskasvun kritiikille tyypilliset lähestymistavat voidaan jakaa kolmeen erilaiseen tulokulmaan (Hirvilampi & Bhatia 2023, Lahti & Mero 2023).

Vihreän kasvun (green growth) kannattajat tunnustavat nykyisen kaltaisen kasvun aiheuttamat ekososiaaliset ongelmat, ja näkevät ratkaisun löytyvän kasvun laadun parantamisesta. He korostavat, että talous on monissa länsimaissa kasvanut samanaikaisesti, kun niiden tuotantoperusteiset ilmas-

topäästöt ovat laskeneet. Talous on tuonut mukanaan myös paljon hyvää, kuten eliniän pitenemistä, sosiaalisten olojen ja hyvinvoinnin kohentumista sekä terveydenhuollon paranemista. Lisäksi köyhien maiden katsotaan tarvitsevan kasvua, jotta niiden hyvinvointi lisääntyisi. Ympäristön pelastamisen katsotaan usein vaativan suuria investointeja, joihin ei ole varaa ilman kestävä talouskasvua. Voidaan myös väittää, että esimerkiksi ilmastomuutoksen hillitsemiseksi tarvittavat investoinnit tuottavat talouskasvua, vaikka sitä ei erikseen tavoiteltaisikaan. Lisäksi nähdään, että talouden kasvuttomuudesta aiheutuisi yhteiskunnille huomattavia ongelmia esimerkiksi työllisyyden, verotulojen, hyvinvointipalvelujen, eläkejärjestelmien ja liike-elämän etujen kannalta. Nykyisin puhutaankin usein kestävästä kasvusta tai kasvua tuottavasta vihreästä siirtymästä.

Kohtuutalouden (degrowth) puolesta puhujat suhtautuvat kriittisesti talouskasvun ideologiaan ja kyseenalaistavat talouden kulttuurisen ylivallan. Talouskasvun nähdään estävän tai hidastavan ekologisen ja sosiaalisen kestävyuden saavuttamista. Sen kannattajien mielestä globaaliin ympäristökriisiin vastaaminen edellyttää sitä, että varakkaat taloudet luopuvat kokonaan bkt-kasvusta poliittisena tavoitteena, supistavat ihmiselle ja luonnolle haitallisia tuotantomuotoja sekä keskittävät taloudellisen toiminnan ihmisten tarpeiden ja hyvinvoinnin turvaamiseen (Ks. esim. Hickel ym. 2022). Kohtuutaloudessa tuotetaan siis vähemmän mutta paremmin. Tuotanto voi kuitenkin kasvaa esimerkiksi puhtaan energiantuotannon, kestävä ravinnon tuotannon ja henkilökohtaisten palveluiden aloilla.

Kasvun jälkeisyyttä (post-growth) korostavissa näkökulmissa suhtautuminen talouskasvuun on lähinnä agnostinen. Sen mukaan tärkeintä on suunnitella talous siten, että ympäristölliset ja sosiaaliset tavoitteet saavutetaan riippumatta siitä, kasvaako talous vai ei. Ajattelutapa peräänkuuluttaa pikemminkin talouden kasvupakosta kuin itse kasvusta luopumista. Talouskasvu on

Jos talouden materiaalisen aineenvaihdunnan kasvu ei enää ole mahdollista, se muuttaa merkittävästi vallitsevan talousajattelun perustana olevia syviä oletuksia.

hyvää elämää maapallon kantokyvyn rajoissa tuottavan talouden mahdollinen muttei välttämätön seuraus. Ihmisten hyvinvointi ei siten riipu siitä, kasvaako talous vai ei. Talouskasvun väitettyyn ongelmallisuuteen ei oteta vahvaa kantaa, koska vaikutusten nähdään riippuvan siitä, mikä kasvaa tai supistuu eli miten tuotanto ja kulutus on järjestetty. Bkt:n rinnalle kaivataan muita kestävästä hyvinvoinnista laajemmin kertovia mittareita. Kasvun jälkeistä taloutta ja talouden kasvupakosta luopumista ovat analysoineet esimerkiksi Joutsenvirta ja kumppanit (2016).

Uusintavan talouden edistäjien lähestymistapa talouskasvuun on kriittinen. Nykyisen kaltaiseen jatkuvaan talouskasvuun kohdistuva kritiikki toimi yhtenä merkittävänä syykkeenä uusintavan talousajattelun synnylle.

Uusintavan talouden suhde talouskasvuun on kuitenkin ristiriitainen vastaten Hirvilammen ja Bhatian (2023) yleistä havaintoa siitä, että akateemiset tutkijat ja eri tahojen asiantuntijat ottavat tutkimustietoon perustuen rohkeammin irtiotta kasvutaloudesta kuin poliittiset päättäjät, jotka pitävät kiinni vihreän kasvun ideaalista.

Uusintavan talouden varhaisten kehittäjien suhtautuminen talouskasvuun edustaa lähinnä post-growth-ajattelua. Siinä ei antauduta bkt-kasvun juupas-eipäs-väitteeseen, vaan kritiikki kohdistetaan ennen kaikkea talouden materiaalisen perustan ja sen aineellisen ”aineenvaihdunnan” kasvuun, joka ei voi jatkua rajallisella planeetalla (ks. esim. Fullerton 2015).

Osa kansainvälisistä organisaatioista (esim. Euroopan komissio 2020 ja Euroopan

parlamentti 2022) näkee kuitenkin uusintavan talouden vihreän talouden osa-alueena, minkä vuoksi näissä yhteyksissä puhutaan yleensä uusintavasta kasvusta. Samaa ilmaisuä käytetään usein myös kiertotalouden yhteydessä.

Riippumatta suhteesta bkt-kasvuun, uusintavassa taloudessa korostetaan regeneratiivisen yritys- ja rahoitustoiminnan kasvun merkitystä sekä yritteliäisyyttä ja innovatiivisuutta. Uusintava talous haastaa-kin pohtimaan sitä, minkä tulisi kasvaa määrällisesti, minkä laadullisesti ja minkä tulisi pienentyä määrällisesti. Jos talouden materiaalisen aineenvaihdunnan kasvu ei enää ole mahdollista, se muuttaa merkittävästi tapaamme ajatella taloutta sekä vallitsevan talousajattelun perustana olevia syviä oletuksia.

Uusintava talous osana reilun ja kestävän talouden aloitteita

Viime vuosina on julkaistu niin monia reilun ja kestävän talouden aloitteita, että reilun ja kestävän talouden tavoittelusta on syntynyt aikaamme luonnehtiva yhteiskunnallinen ilmiö.

Reilun ja kestävän talouden aloitteet jakavat yleensä yhteisen tilannekuvan siitä, että tähänastinen talouden kasvu on ollut ekologisesti kestäväntöntä. Lisäksi ne tavoittelevat sellaista taloutta ja politiikkaa, joka auttaa sopeutumaan ympäristön asettamiin reunaehtoihin sosiaalisesti kestävällä tavalla. Yhteisistä lähtökohdista huolimatta aloitteiden väliltä löytyy myös monia

periaatteellisia eroja suhteessa aivan keskeisiin kysymyksiin, kuten kapitalismiin, talouskasvuun, kestävyys siirtymän kiireellisyteen ja reiluuteen (ks. Järvensivu ym. 2022.)

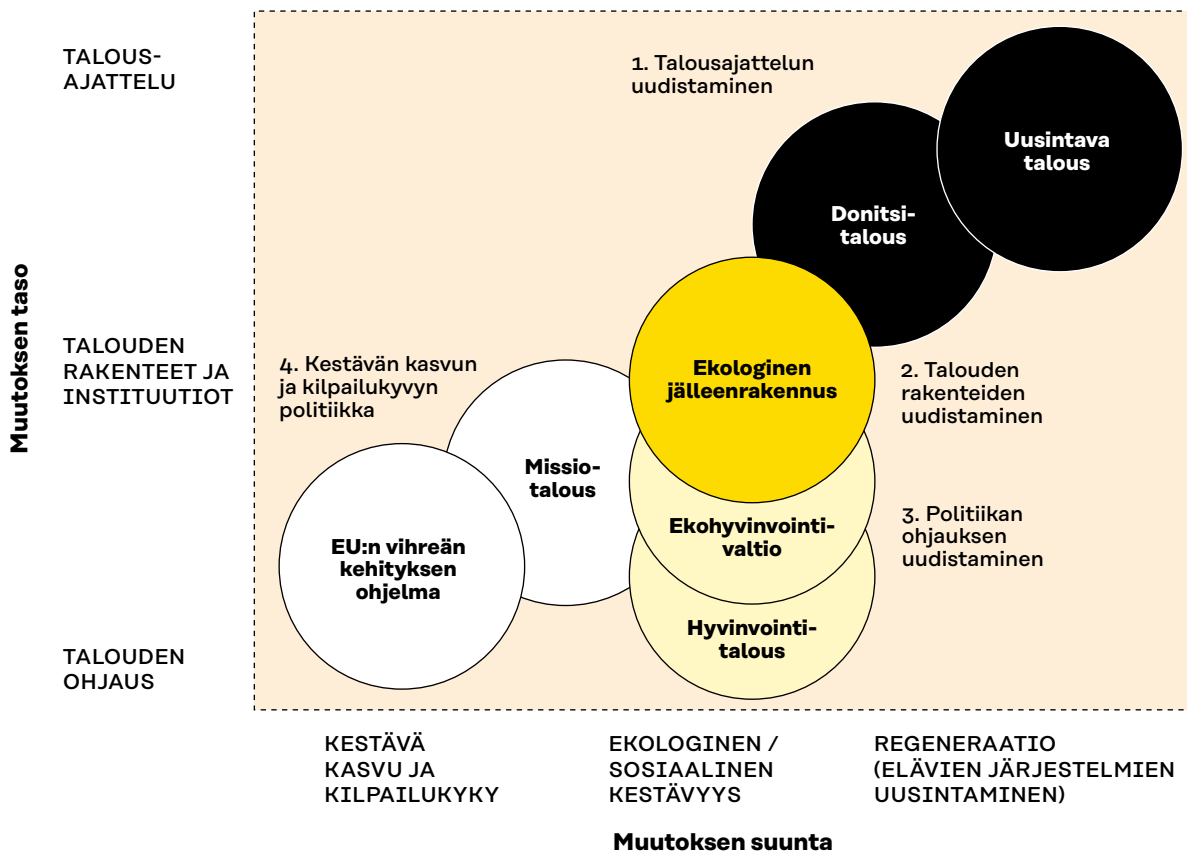
Eri aloitteet tavoittelevat kestävyys siirtymää talouden ja yhteiskunnan eri tasoilla ja osa-alueilla. Siksi ne tulisi nähdä pikemminkin toisiaan täydentävinä kuin keskenään kilpailevina. Parhaimmillaan ne voivat oppia toisiltaan.

Uusintavaa taloutta tarkastellaan seuraavaksi suhteessa muihin reilun ja kestävän

talouden aloitteisiin. Vertailussa kiinnitetään erityistä huomiota siihen, mitä lisäarvoa uusintava talousajattelu voisi tuoda muihin aloitteisiin ja miten ne voisivat puolestaan tukea siirtymää uusintavaan talouteen.

Vertailu pohjautuu siihen, millä tasolla muutosta pyritään aikaansaamaan: talousajattelun, talouden rakenteiden ja instituutioiden vai talouden ohjauksen tasolla. Lisäksi tarkastellaan tavoitellun muutoksen suuntaa. Aloitteita tarkastellaan seuraavaksi neljässä eri ryhmässä sen mukaan, miten ne sijoittuvat kuvan 7 kartalla.

Kuva 7. Reilun ja kestävän talouden aloitteiden tavoitteleman muutoksen taso ja suunta.

1. Talousajattelun uudistaminen.

Uusintavassa taloudessa uudistumista tarkastellaan talouteen liittyvien ajattelumallien ja paradigmojen tasolla. Sanford ja Haggard (2020) katsovatkin, että useimmat muut reilun ja kestävän talouden aloitteet eivät haasta talousajatteluamme yhtä syvällisellä, systeemisellä ja transformatiivisella tasolla kuin uusintava talous.

Donitsitalous pyrkii niin ikään vallitsevan talousajattelun perinpohjaiseen uudistamiseen. Raworth (2018) puhuu donitsitalouden yhteydessä 2000-luvun taloustieteestä. Donitsitalousajattelun mukaan kestävän talouden reunaehdot määrittävät sosiaalisen perustan ja ekologisen katon rajaamalle alueelle. Tämän kokonaisuuden visualisoiva donitsi on eräänlainen kompassi, joka osoittaa taloudellisen kestävyuden rajat ja paikantaa niiden mahdollisen ylittämisen planeetan rajat -mallin mukaisesti.

Donitsitalous nojaa kahteen taloutta uudistavaan periaatteeseen: regeneratiiviseen (eli luonnon ja ihmisen elinvoimaa uusintavaan) sekä distributiiviseen (eli vaurautta jakavaan) talouteen. Nämä periaatteet ovat kuitenkin jääneet talouskeskustelussa vähemmälle huomiolle kuin sen tavoite planeetan rajoihin mahtuvasta ja sosiaalista perustaa vahvistavasta taloudesta.

Uusintavan talouden tavoin donitsitalous ei suoraan tarjoa konkreettisia toimintasuosituksia, vaan sen periaatteita edistävät toimet tulee uusintavan talouden tavoin suunnitella tapauskohtaisesti. Sekä uusintavaa talousajattelua ja donitsitalousajattelua voidaan kuitenkin soveltaa talouden kaikkiin osa-alueisiin, kuten kulutukseen, liiketoimintaan, rahoitukseen tai talouspolitiikkaan.

Se, että sekä uusintavan talouden että donitsitalouden lähtökohtana on nimenomaan talousajattelun uudistaminen, ei tarkoita, etteivätkö ajattelutavat voisi ”valua”

myös talouden rakenteisiin ja instituutioihin, ohjaukseen sekä käytäntöihin. Tämä edellyttää näissä kuitenkin radikaalia muutosta, eli pelkkä ajattelun muutos ei riitä. Esimerkiksi monet yritykset ajattelevat jo nyt kunnioittavansa luontoa, mutta käytännössä jatkavat luontoa heikentävää toimintaa.

Eroja ja mahdollisuuksia: Monet donitsitalouden periaatteet, kuten luonnon käyttäminen taloudellisen toiminnan mallina, ovat tärkeitä lähtökohtia myös uusintavassa taloudessa. Donitsitalous ei kuitenkaan rakenna regeneratiivisuuden periaatteita yhtä systemaattisesti systeemiekologiasta käsin kuin uusintava talous. Lisäksi esimerkiksi Sanford ja Haggard (2020) arvostelevat donitsitaloutta siitä, että se pyrkii ihmisen ja luonnon elinvoiman yksinomaisen vahvistamisen sijaan löytämään taloudelle ”turvallisen tilan” sosiaalisen eriarvoisuuden vähentämisen ja planeetaaristen vaikutusten vähentämisen välillä. Toisaalta donitsitalouden malli on uusintavan talouden periaatteita konkreettisempi, minkä vuoksi sitä jo hyödynnetään esimerkiksi aluekehityksessä.

Reilun ja kestävän talouden aloitteet etsivät vain harvoin ratkaisuja globaaliin eriarvoistumiskehitykseen. Donitsitalouden erityinen lisäarvo uusintavaan talouteen nähden tuleekin distributiivisesta eli vaurautta reilummin jakavasta taloudesta, jota se pyrkii hahmottelemaan ja edistämään.

Distributiivinen talous tähtää siihen, että vaurauseroja ei pyritä tasaamaan vain jakamalla varallisuuden tuottoja uudelleen veroin ja tulonsiirroin, vaan talouden rakenteet suunnitellaan niin, että taloudellista eriarvoisuutta vähennetään jakamalla ja järjestelemällä vaurauden lähteitä uusin tavoin. Distributiivisen talouden esimerkkejä ovat muun muassa avoimet lähdekoodit sekä työntekijäomisteiset yritykset.

Donitsitalouden erityinen lisäarvo uusintavaan talouteen nähden tulee distributiivisesta eli vaurautta reilummin jakavasta taloudesta.

2. Talouden rakenteiden uudistaminen.

Raworth (2018) katsoo, että kansantalouksista tulisi tehdä rakenteeltaan regeneratiivisia eli sellaisia, että ne palauttavat ja uudistavat hyvinvointiamme ylläpitäviä elämän kiertokulkuja kaikissa mittakaavoissa paikallisesta maailmanlaajuiseen.

Ekologisen jälleenrakennuksen aloitteessa tavoitellaan etenkin talouden instituutioiden ja rakenteisiin kohdistuvaa muutosta. Tämän BIOS-tutkimusyksikön vuonna 2019 julkaiseman aloitteen mukaan tavanomaisen kasvustrategian sijaan seuraavien vuosikymmenten tulisi olla sellaisen siirtymäpolitiikan aikaa, jossa valtio ohjaa taloutta ja yhteiskuntaa kohti kestäviä rakenteita ja käytäntöjä. Tavoitteena on saattaa Suomi ekologiisiin rajoihin nopeasti ja hallitusti (Järvensivu ym., www.eko.bios.fi).

Keskeisinä rakennuskohteina BIOS-tutkimusyksikkö tunnistaa esimerkiksi energian, liikenteen, rakentamisen, ruoan ja maanviljelyn, metsät ja muun maankäytön, hoivan ja kulttuurin, joihin aloitteessa myös tarjotaan useita ratkaisuehdotuksia.

Eroja ja mahdollisuuksia: Talousajattelun osalta ekologinen jälleenrakennus haastaa erityisesti yhteiskunnan riippuvuutta talouskasvusta sekä siihen nojaavaa oletusta mahdollisuudesta kytkeä talouskasvu irti taloudellisen toiminnan kielteisistä ympäristövaikutuksista. Muilta osin ekologisen jälleenrakennuksen edustama talousajattelu ei ole yhtä kokonaisvaltaista tai mene yhtä syvälle kuin uusintavassa taloudessa, vaan pääpaino on talouden rakenteiden ja instituutioiden uudistamisessa poliittisin ja julkisen sektorin toimin. Tämä lähtökohta on sikäli perusteltu, että ekologinen jälleenrakennus tähtää nopeaan ja hallittuun transformaatioon

yhteiskunnan keskeisillä osa-alueilla. Tällainen transformaatio tukee toki osaltaan myös siirtymää uusintavaan talouteen.

Ekologisessa jälleenrakentamisessa yhteiskunnan rakenteiden ja instituutioiden suunnittelu voisi kuitenkin hyötyä uusintavan talouden periaatteisiin nojaavan designin käyttämisestä. Yhteiskunnan rakenteet ja instituutiot suunnattaisiin tällöin elävöittämään niitä sosioekonomisia järjestelmiä, joista elämämme on viime kädessä riippuvainen.

3. Poliitiikan ohjauksen kehittäminen

on keskeinen tavoite useassa reilun ja kestävä talouden aloitteessa. Hyvinvointitalous pyrkii uudistamaan erityisesti talous- ja yhteiskuntapolitiikan tavoitteita ja mittareita, kun taas ekohyvinvointivaltio keskittyy ympäristö- ja hyvinvointipolitiikan väliseen suhteeseen ja synergioihin. Talous- ja yhteiskuntapolitiikan uudistaminen on näiden lähestymistapojen keskiössä, eikä niitä ole sovellettu esimerkiksi elinkeinoelämään. Sen sijaan myöhemmin kuvattava missiotalous pyrkii uudistamaan nimenomaan elinkeino- ja innovaatiopolitiikkaa.

Ekohyvinvointivaltiota tavoittelevan ajattelun taustalla on ymmärrys siitä, että vaikka hyvinvointivaltiot ovat luoneet laajaa sosiaalista turvaa ja hyvinvointia, niiden materiaallinen perusta ylittää laajasti ympäristön kantokyvyn rajat. Hyvinvointivaltioita pidetään kuitenkin potentiaalisina murros-toimijoina kohti ekohyvinvointivaltiota, jonka myötä hyvinvointia voidaan tuottaa ekologisen kestävyuden rajoissa (Järvensivu ym. 2022).

Ekohyvinvointivaltioajattelussa korostetaan ympäristön kestävyyttä ja sosiaalista

hyvinvointia edistävien politiikkojen ja ohjelmien koordinaatiota ja harmonisointia. Ajatussuuntausta käsittelevä tutkimus on kuitenkin vielä melko vähäistä ja sen teoreettinen malli on vasta muotoutumassa (Hasanaj 2023). Suomessa lähestymistapaa on tutkinut erityisesti strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittama ORSI-hanke (ks. www.ecowelfare.fi).

Hyvinvointitalous on alkujaan kansainvälisestä kansalaisyhteiskunnasta noussut aloite, jonka tavoitteena on systeeminen muutos kohti ekologisesti ja sosiaalisesti kestävää talousjärjestelmää. Se pyrkii muuttamaan ajattelu- ja toimintatapoja hyvinvointilähtöisiksi, painottaa kollektiivista hyvinvointia taloudellisen toiminnan lähtökohtana ja korostaa vahvaa osallisuutta, yhdenvertaisuutta sekä luonnon hyvinvointia (Järvensivu ym. 2022). Hyvinvointitalouden ympärillä tapahtuvassa liikehdinnässä pyritäänkin vakiinnuttamaan terveyden ja hyvinvoinnin standardit, jota yhteisöt ja kansakunnat voivat pyrkiä noudattamaan.

Hyvinvointitalouden ympärillä tapahtuva liikehdintä koostuu monista lähtökohdiltaan hyvinkin erilaisista ajattelutavoista. Monet kansalaisjärjestöt edistävät hyvinvointitaloutta Wellbeing Economy Alliancen puitteissa, ja valtiot puolestaan Wellbeing Economy Governments -yhteisön puitteissa. Lisäksi eri valtiot ymmärtävät hyvinvointitalouden omista lähtökohdistaan käsin.

Suomessa hyvinvointitalouden toimintaohjelmassa (STM 2023) korostetaan taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyys-tasapainoa. Lähestymistapa on kuitenkin kokonaisuutena hyvin ihmiskeskeinen korostaen sitä, että yhteiskuntapolitiikassa ihmisten hyvinvoinnin on oltava keskiössä ja päätöksenteon lähtökohdana. Talouden ohella luonto nähdään ihmisen terveyden ja hyvinvoinnin mahdollistajana. Lisäksi hyvinvointitalous kytketään läheisesti kestäväen kasvun ohjelmaan.

Eroja ja mahdollisuuksia: Molemmat aloitteet – hyvinvointitalous ja ekohyvinvointivaltio – ottavat lähtökohdakseen sen,

että talouden tulisi palvella ekososiaalista järjestelmää, eikä päinvastoin. Molemmat rakentuvat nykyisen hyvinvointiyhteiskunnan perustalle, jota ne pyrkivät kehittämään kestävämmäksi. Tämä rajaa niiden näkökulmaa uusintavaan talousajatteluun verrattuna, joka soveltuu yhtä lailla hyvinvointiyhteiskuntien kuin muunlaisten yhteiskuntien sekä yritystoiminnan kehittämisen lähtökohdaksi. Lisäksi kummassakin aloitteessa pyritään vaikuttamaan etenkin politiikkaan ja julkisen vallan ohjaukseen. Tässä kontekstissa politiikan tavoitteiden haastaminen ja ratkaisukeisyyksien korostuvat talousajattelun syvällisen uudistamisen sijaan.

Siirtyminen uusintavaan talouteen edellyttää ymmärrystä ihmisen ja luonnon hyvinvoinnista sekä näiden monipuolisesta vuorovaikutuksesta. Ekologisia ja sosiaalisia kysymyksiä käsitellään politiikassa usein liian erillisinä, ja tähän ekohyvinvointivaltio-ajattelu voisi tuoda merkittävää lisäarvoa.

Hyvinvointitaloudessa rakennettava kestäväen hyvinvoinnin tietopohja, kuten mittarit ja indikaattorit, voivat puolestaan tarjota hyödyllistä tietoa uusintavan talouden kehittämiseksi. Parhaimmillaan hyvinvointitalous voisi vahvistaa uusintavassa taloudessa tarvittavaa ymmärrystä sosiaalisesta pääomasta ja sen uusintamisesta. Hyvinvointitalousajattelu voisi puolestaan hyötyä uusintavalle taloudelle ominaisten evolutiivisen dynamiikan näkökulmien omaksumisesta yhteiskuntien kehitykseen.

4. Kestävä kasvu ja kilpailukyky.

Siirtyminen uusintavaan talouteen edellyttää ratkaisuja, liiketoimintainnovaatioita ja innovaatiotoiminnan kannustimia sekä markkinoiden aktiivista ohjausta. Euroopan vihreän kehityksen ohjelma sekä missiotalous tarjoavat sekä näkökulmia että työkaluja kestäväen kasvun ja kilpailukykyyn vahvistamiseksi.

Euroopan vihreän kehityksen ohjelma.

Suomi on sitoutunut Euroopan vihreän kehityksen ohjelmaan, joka pyrkii uudistamaan eurooppalaisen talouden ja saavutta-

Parhaimmillaan hyvinvointitalous voisi vahvistaa uusintavassa taloudessa tarvittavaa ymmärrystä sosiaalisesta uusintamisesta.

maan kansainvälisiin tiedepaneeleihin nojaavat ympäristötavoitteet. Ohjelman ytimessä on vihreä kasvustrategia, joka uudistaa jäsenmaita koskevia talouden pelisääntöjä ja kannustaa teollisuutta innovaatioihin. Lisäksi se luo puitteet 2000-luvun eurooppalaiselle luonnonsuojelulle. Ohjelman toimeenpanoa viedään eteenpäin moninaisilla strategioilla ja aloitteilla, joita komissio valmistele jäsenvaltioiden käsitte-lyyn. (Järvensivu ym. 2022.)

Ohjelma eroaa muista tässä raportissa tarkasteltavista aloitteista laajuudeltaan ja institutionaalaiselta sekä poliittiselta asemaltaan. Se on EU:n instituutioiden ja jäsenvaltioiden yhdessä muotoilema aloite, joka kurottaa monelle yhteiskunnan alueelle ja poliittikalohkolle sekä tavoitteiden että toimeenpanon osalta. Koska aloitteen takana olevien kansallisvaltioiden ja niissä vallalla olevien politiikkanäkemyksen kirjo on laaja, Euroopan vihreän kehityksen ohjelma on aloitteena väistämättä jonkinlainen kompromissi. (Järvensivu ym. 2022.)

Missiotalous ja missiolähtöinen innovaatiopolitiikka. Missiotalous on laaja käsite, joka perustuu siihen, että talouden toiminnalle asetetaan jokin yhteiskunnalle merkityksellinen missio eli tarkoitus tai päämäärä. Vastuullisuuskeskustelun yhteydessä puhutaan usein missiolähtöisestä yritystoiminnasta (ks. esim. Hellström & Parkkonen 2022, Koipijärvi & Kuvaja 2020).

Missiolähtöinen innovaatiopolitiikka on professori Mariana Mazzucaton (2021) aloite, jonka tavoitteena on suunnata ja vahvistaa julkisen ja yksityisen sektorin yhteistyötä ja innovaatiokykyä aikamme suurten haasteiden ratkaisemiseksi. Missiotaloudessa valtio ei vain korjaa markkinoi-

den ongelmia, vaan toimii talouden suunnannäyttäjänä ja itsekin innovatiivisena toimijana. Missiolähtöisen innovaatiopolitiikan talousajattelua uudistava elementti kytkeytyy siten valtion rooliin innovaatiotoiminnan ohjaamisessa.

Suomessa missiolähtöisestä tai niin kutsutusta haastelähtöisestä innovaatiopolitiikasta on viime vuosina valmistunut useita selvityksiä (ks. esim. Takala ym. 2023, Harjunniemi ym. 2023, Gronchi ym. 2023).

Eroja ja mahdollisuuksia: EU:n vihreän kehityksen ohjelman tai missiotalouden aloitteiden yhteydessä ei mainita regeneratiivisuutta. Monet EU:n vihreän kehityksen ohjelman tavoitteista, kuten kiertotalouden vahvistaminen tai luonnon ekosysteemien ennallistaminen, ovat kuitenkin sopusoinnussa uusintavan talouden kanssa tai tukevat siirtymää siihen. Missiolähtöistä innovaatiopolitiikkaa perustellaan usein tarpeella löytää ratkaisuja aikamme viheliäisiin yhteiskunnallisiin haasteisiin.

Kumpikin aloite pohjaa pitkälti vallitsevaan talousajatteluun, eivätkä ne juurikaan pyri uudistamaan sitä. Lisäksi niiden lähestymistapa on pikemminkin ilmiö- ja ongelmalähtöinen kuin regeneratiivinen. Uusintava talous edustaakin kokonaisvaltaisempaa ja kunnianhimoisempaa lähestymistapaa talouden tulevaisuuteen ja talousajattelun uudistamiseen.

Missiolähtöinen innovaatiotoiminta voisi silti parhaimmillaan toimia katalysaattorina uusintavan talouden periaatteisiin nojaavalle yritystoiminnalle. Tämä edellyttäisi missioiden muotoilua tavalla, jossa haasteeksi määritettäisiin sellaisten toimintamallien kehittäminen, jotka jo itsessään vahvistavat luonnollisten ja sosiaalisten järjestelmien elinvoimaa.

8 Uusintavan talousajattelun haasteita ja kehittämismahdollisuuksia

Uusintavan talouden kritiikissä korostetaan usein empiirisen näytön ja monistettavien käytänteiden puutteita. Uusien ajattelutapojen ja viitekehysten omaksuminen on vaikeaa. Myös uusintava talousajattelu hyötyisi narratiivinsa selkeyttämisestä. Sen edelleen kehittäminen voisi hyötyä myös nykyistä monipuolisemmasta ennakoinnin menetelmien käytöstä.

Uusintavan talousajattelun haasteita

Elämme uuden talousajattelun varhaisaamua. Muutoksen yksityiskohdat ovat vielä hämärän peitossa, eivätkä sen monet ilmenemismuodot ole vielä näkyvissä. Emme myöskään tunne vielä kaikkia niitä muutoksen polkuja, jotka vievät uusiin tapoihin ajatella talouden tulevaisuutta. Määränpää tarkentuu matkan varrella, mutta monet toimijat ovat jo ottaneet ensimmäisiä askelia jotakin uutta kohti.

Talousajattelun syvälinen uudistuminen ei ole helppoa eikä nopeaa. Siirtyminen uusintavaan talouteen on useiden sukupolvien mittainen prosessi (Sanford & Haggard 2020), ja siirtymä tapahtuu asteittain (vrt. Hahn & Tampe 2021, Wahl 2017a). Monia uusintavan talouden toimintamalleja on jo nyt käytössä, esimerkiksi regeneratiivinen yritystoiminta lisääntyy (ks. luku 6). Myös muiden reilun ja kestävä talouden aloitteiden on mahdollista omaksua uusintavia periaatteita toimintansa suuntaamisessa (ks. luku 7).

Uusintavan talousajattelun yleistymisessä voidaan tunnistaa myös useita haasteita. Samalla, kun kiinnostus ajattelutapaa kohtaan kasvaa nopeasti, se kohtaa myös kritiikkiä.

Osa arvostelusta ponnistaa vallitsevasta talousajattelusta. Tämä on luonnollista, koska sitä nimenomaan haastetaan. Teoreettisten eroavaisuuksien ohella uusintava talous saattaa valtavirtaisen talousajattelun näkökulmasta kiinnittää liian paljon huomiota ympäristöasioihin ja liian vähän huomiota perinteisiin talouskysymyksiin, kuten työllisyyteen, tuottavuuteen ja kasvuun. Monet saattavatkin kokea, että uusintavan talouden näkökulma talouteen on selvästi ”pehmeämpi”.

Uusintavaa taloutta ja suotuisaa talouskehitystä ei välttämättä tarvitse asettaa vastakkain. Esimerkiksi uudistavan viljelyn suosiota selittää pitkälti se, että menetelmä on usein viljelijöille taloudellisesti kannattavampi. Esimerkiksi kalliita teollisia lannoitteita ja torjunta-aineita ei tarvita yhtä paljon kuin aiemmin, ja maaperän laadun parantaminen eri toimin tekee viljelystä kestävä-

Tehokkain tapa luoda muutosta ei ole rohkaista toimijoita suorittamaan yhä useampia toimia, vaan rakentaa heidän ajattelu- ja arvostelukykyään.

pää. Tämä puolestaan mahdollistaa viljelyn ja siten myös kaupallisen toiminnan jatkuvuuden.

Osa uusintavan talouden arvostelusta liittyy mille tahansa uudelle ajattelutavalle tyypillisiin varhaisvaiheen haasteisiin, kuten narratiivin selkeyteen, tieteelliseen todistusvoiman puutteeseen sekä käytännön sovelusten ja suositusten vähyyteen. Lisäksi osa arvostelusta liittyy inhimillisiin tekijöihin, kuten yleiseen vaikeuteen omaksua uusia ajattelun viitekehyksiä. Seuraavaksi näitä tarkastellaan hieman lähemmin.

Selkeän määrittelyn puute. Uusintavalta taloudelta puuttuu vielä yleisesti hyväksytty, selkeä ja ytimekäs määritelmä. Vaikka taustalla on kiinnostavia ideoita ja käsitteitä, monille talouskeskustelijoille ja -toimijoille ei ole täysin selvää, mistä siinä pohjimmiltaan on kyse ja miten uusi ajattelutapa eroaa muista reiluun ja kestäväan talouteen tähtäävistä aloitteista tai korjaavasta, kuten korjaavasta ja hyvään pyrkivästä taloudesta (vrt. luku 2).

Osaksi tämä johtuu siitä, että monet toimijat ovat omaksuneet regeneratiivisuus-termin käyttöönsä paneutumatta ajattelutavan perustaan sen syvällisemmin. Monesti käsitettä pyritäänkin soveltamaan vallitsevista ajattelutavoista tai käytännöistä käsin. Uusintava talous kärsii samanlaisesta varhaisvaiheen haasteesta kuin kiertotalous aikoinaan: asiaan perehtymättömät tahot tulkitsivat sen alkuvaiheessa pelkäksi kierrätykseksi.

Toisaalta tilanne ei mitenkään eroa monista muista talousajattelun suuntauksista. Esimerkiksi jo ”taloudelle” on olemassa lukuisia erilaisia määritelmiä, ja kasvavaa suosiota Suomessakin saanut hyvinvointita-

lous ymmärretään eri konteksteissa ja eri toimijoiden näkökulmasta hyvin eri tavoin. Lisäksi liika dogmaattisuus erilaisten määritelmien käytössä voi johtaa siihen, että askelten ottaminen kohti uusintavaa taloutta koetaan tarpeettoman vaikeaksi.

Empiirisen näytön, mittareiden ja työkalujen puute. Uusintava talousajattelu perustuu oletukseen, jonka mukaan talous vahvistaa luonnon ja ihmisen elinvoimaa parhaiten silloin, kun se toimii niiden samojen periaatteiden mukaisesti, jotka ovat ominaisia kaikille terveille ja elinvoimaisille eläville järjestelmille. Akateemisessa kirjallisuudessa tätä uusintavan talouden teoreettista, biomimimikkaan pohjautuvaa lähtökohdtaa on tutkittu empiirisesti vielä melko vähän.

Uusintavalle taloudelle ei ole olemassa standardoituja mittareita ja indikaattoreita, joilla sen onnistumista voitaisiin määritellä ja mitata tai joilla uusintavien käytäntöjen ympäristö- ja sosiaalisia vaikutuksia voitaisiin arvioida.

Uusintavaa taloutta saatetaan lisäksi arvostella siitä, etteivät sen edustamat periaatteet edusta reaalityalouden todellisia toimintamalleja. Tällöin kuitenkin unohdetaan, ettei uusintavan talouden periaatteita ole rakennettu kuvaamaan nykytaloutta, vaan talouden tavoiteltavaa toimintatapaa. Kyse on eräänlaisesta tulevaisuuskuvausta, jollaisia ei lähtökohtaisesti voida osoittaa empiirisesti oikeaksi tai vääräksi.

Tavoitteenakin uusintava talousajattelu saatetaan toisinaan mieltään liian idealistiseksi eikä tarpeeksi realistiseksi, jotta se voitaisiin toteuttaa suurella mittakaavalla. Paljon riippuukin valmiudesta kyseenalaistaa vallitsevia tulevaisuusoletuksia taloudesta.

Sovellettavuus ja yleistettävyyys. Ihmisillä on melko syvälle juurtunut taipumus yleistämiseen. Uusista talousajattelun malleista puhuttaessa usein ensimmäisenä kysytään, mitä tämä tarkoittaa käytännössä. Kysymykseen sisältyy oletus, että on olemassa yleisiä käytäntöjä, joita monistamalla uusintavaa taloutta toteutetaan.

Uusintava talous ei suoraan tarjoa ratkaisuja yksilöityihin kestävyysaasteisiin. Kuten alussa on todettu, uusintava talousajattelu on kompassi, ei kartta. Tämän takia uusintavan talouden harjoittajat ovat esittäneet vain vähän konkreettisia politiikkasuosituksia, mikä voi vaikeuttaa uusintavan talouden viemistä käytäntöön.

Olemme niin tottuneita suositus- ja toimenpidelistoihin sekä valmiisiin toimeenpanon malleihin, että niitä peräänkuulutaan myös uusintavan talouden osalta – siitäkin huolimatta, että ideana on kannustaa luopumaan niistä. Uusintava talous vaatiikin jokaiselta omaa tulkintaa siitä, miten sen edustama maailmankuva viedään käytäntöön tavoilla, jotka huomioivat erilaisten kontekstien ainutlaatuisuuden.

Lähestymistapa edellyttää aikaa ja tilaa ajattelulle ja sisäiselle kehitymiselle. Se vaatii myös jatkuvaa tahtoa ja sitoutumista sekä halua pysyä tietoisena omista ajattelun viitekehyksistään ja haastaa niitä. Tämä sisäinen kehitys ei ole helppoa, siihen ei monella ole kovassa kiireessä riittävästi aikaa, eikä sen keskeisyyttä talousajattelun ja talouden toimintamallien muuttamisessa riittävästi tunnusteta.

Uusintavan talousajattelun käytäntöön soveltamisen vaikeutta lisää myös se, että uusintaminen ammentaa luonnon logiikasta, mutta olemme jo niin vieraantuneita luonnosta, että iso osa ihmisistä ei tiedä, miten luonto toimii.

Taloudellinen kannattavuus ja toteutettavuus. Uusintavan talousmallin yleistymisen edellyttää toiminnan kannattavuutta. Uusiin käytäntöihin liittyvät kustannukset voivat äkkiseltään olla liian korkeita ollakseen kestäviä tai kannattavia monille yrityk-

sille ja hallituksille. Toisaalta vastuullinen rahoitus ja liiketoiminta kasvaa nopeasti, ja uudistava liiketoiminta voidaan nähdä vastuullisen liiketoiminnan seuraavana kehitysvaiheena. Voidaan myös kysyä, voiko sellainen liiketoiminta olla pitkällä aikavälillä taloudellisesti kannattavaa, joka ei toimi ajanmukaisten vastuullisuuskäsitteiden mukaisesti?

Siirtyminen olemassa olevista talousmalleista uusintaviin malleihin on monisyinen ja aikaa vievä prosessi. Nykytaloudessa ja yhteiskunnassa on uusintavien käytäntöjen omaksumista vaikeuttavia institutionaalisia, kulttuurisia ja poliittisia esteitä. Syvälle juurtuneiden taloudellisten rakenteiden muuttaminen ja omien etujen ajamisesta luopuminen voivat olla valtavia tehtäviä.

Uusintavat talousmallit ovat jo osoittaneet toimivuutensa pienessä mittakaavassa. Niillä on kuitenkin toistaiseksi ollut vaikeuksia skaalautua isommin. Lähestymistapa voi kuitenkin tulevaisuudessa tarjota tärkeitä brändi- ja liiketoimintahyötyjä, mikä näkyy jo ensimmäisten suur yritysten tarttumisessa aiheeseen, etenkin luonnonvarapohjaisilla toimialoilla.

Uusintavasta taloudesta keskustellaan enenevässä kansainvälisissä organisaatioissa, kuten Euroopan unionissa, Maailman talousfoorumissa sekä maailman johtavassa toimitusjohtajavetoisessa yritysverkostossa (WBCSD), mikä niin ikään viittaa kannattavaan tulevaisuuden liiketoimintapotentiaaliin. Rahoitusmaailmaan ja talouspolitiikkaan ajattelutapa ei ole vielä juurikaan levinnyt.

Ajattelun ja kielen katkennut yhteys.

Uusintavassa taloudessa on kyse uudesta, paradigmaattisesti erilaisesta ajattelun tasosta, joka ei avaudu perinteisessä talouskeskustelussa käytetyillä käsitteillä. Uudet paradigmat vaativat usein myös uudenlaista kieltä. On tyypillistä, että uusintavasta taloudesta kiinnostuneet korvaavat siihen liittyvät käsitteet tutummilla käsitteillä, tai vaihtoehtoisesti uusista ajattelutavoista omaksutaan käsitteet ja kielenkäyttö, mutta

ne jäävät syvällisemmän ymmärryksen puuttuessa ontoiksi (Sanford & Haggard 2020).

Liiallinen tuttuuden tunne. Monet uusintavan talouden periaatteet tuntuvat eettisesti kannatettavilta. Joku voi myös kokea, ettei ajattelussa sen vuoksi loppujen lopuksi ole kovin paljoa uutta. Liiallinen tuttuuden tunne voikin hämärtää näiden periaatteiden taustalla olevaa syvällisempää maailmankuvan muutosta. Lisäksi monet saattavat kuvitella, että kun yksi periaate täytetään, ollaan jo perillä (Sanford & Haggard 2020).

On tärkeää huomata, että esitetty kriittikki ei hylkää uusintavan talousajattelun arvoa tai potentiaalia. Pikemminkin se herättää huolenaiheita ja korostaa asioita, jotka vaativat tutkimusta, selkeyttämistä, kokeilua ja kehittämistä. Monet uusintavan talousajattelun kannattajat tunnustavat nämä haasteet ja työskentelevät aktiivisesti niiden ratkaisemiseksi.

Uusintavan talouden edelleen kehittäminen

Tarkalleen uusintavan talouden kaltaista taloutta nähdään tuskin koskaan. Sen lähestymistavat ja ajattelumallit tarjoavat kuitenkin välttämättömän perustan paremman talouden ja tulevaisuuden rakentamiselle. Tämä perusta ei ole muuttumaton, vaan kehittyä jatkuvasti. Siinä voidaan tunnistaa ainakin seuraavat neljä kehittämisaluetta.

Arvot ja ihanteet. Uusintavan talouden parissa tarvitaan nykyistä enemmän keskustelua siitä, miten arvopohjaisuus tulisi

huomioida ajattelun kehittämisessä. Millaiset sosiaaliset järjestelmät ja niiden taustalla olevat ihanteet voisivat tukea talouden muutosta regeneratiiviseksi?

Arvojen ja ihanteiden osalta uusintava talous sisältää mahdollisen dilemman. Uusintava talousajattelu pohjaa systeemiekologiaan. Sitä pidetään arvoneutraalina viitekehyksenä, sillä se perustuu ymmärrykselle luonnolle ominaisista prosesseista ja vuorovaikutuksista, ei niinkään ihmisten arvoille. Samaan aikaan monet yhteiskuntien sosiaaliset tavoitteet, kuten ihmisoikeudet, oikeudenmukaisuus ja reiluus ovat vahvasti arvopohjaisia.

Uusintavassa taloudessa viitataan usein alkuperäiskansojen viisauteen todeten, että monet alkuperäiskansat ovat aina eläneet symbioosissa luonnon kanssa. Uusintavan talouden periaatteet ovatkin hyvin samanlaisia kuin mitä sekä idän että lännen alkuperäiskansojen parissa on tunnettu jo tuhansia vuosia, ja joista modernit yhteiskuntamme ovat vieraantuneet. Tarve on kuitenkin siirtyä historiasta nykypäivään ja kirkastaa, miltä tämä viisaus näyttäisi nyt, nykyisiin yhteiskuntiin ja talouteen sovellettuna.

Sosiaalinen kestävyys. Planeetan ja ihmisten hyvinvointi kytkeytyvät kiinteästi yhteen. Ekologisen ja sosiaalisen kestävyysden kytkeytyneisyys usein aliarvioidaan, ja ympäristön ja hyvinvoinnin asioita käsitellään tyypillisesti toisistaan liian erillisinä (Rockström ym. 2023). Tämä näkyy usein myös kestävä kehityksen tavoittelussa, vaikka esimerkiksi globaali Agenda 2030 korostaa eri kestävyystavoitteiden kytkeytyneisyyttä.

Et todennäköisesti ole ymmärtänyt, mitä olet lukenut. Tämä ei johdu siitä, että ideat olisivat liian vaikeita, vaan siitä, että luet niitä erilaisen linssin läpi kuin se, josta katsoen ne on luotu.

Talouden symbioottinen luonne luonnonympäristön kanssa muodostaa niin ikään keskeisen teoreettisen perustan uusintavalle talousajattelulle. Silti siinäkin ekologinen kestävyys huomioidaan usein vahvemmin kuin se, miten talous kytkeytyy ihmisten hyvinvointiin ja yhteiskuntien sosiaaliseen perustaan. Tämä on linjassa sen havainnon kanssa, että talouteen liittyvässä tulevaisuuskeskustelussa ihminen jää yleensäkin talouden jalkoihin (Gullichsen & Hellström 2023). Esimerkiksi Konieczko ym. (2023) näkevät kuitenkin sosiaalisen oikeudenmukaisuuden, tasa-arvon, läpinäkyvyyden sekä työelämän reilujen käytänteiden keskeisinä uusintavan talouden ulottuvuuksina.

Uusintavan talouden keskustelussa kytkeydytään melko harvoin globaalista eriarvoistumiskehityksestä käytävään keskusteluun. Globaali eriarvoistuminen on ympäristökriisin ohella toinen talousjärjestelmämme aiheuttamista suurista haasteista. Kestävyyskriisiä ei voida ratkaista ilman, että näihin keskenään vahvasti kytkeytyneisiin haasteisiin tartutaan systeemisenä kokonaisuutena (FFF & WBCSD 2021, Rockström ym. 2023). Vaikka esimerkiksi Raworth (2018) perustaa donitsitalousajattelun yhtä aikaa sekä regeneratiivisuuden että distributiivisen ajattelun varaan, hän ei rakenna selkeää siltää näiden välille.

Uusintavan talouden ajattelu voisi hyötyä myös syvällisemmästä kytkeytymisestä siihen keskusteluun, jota käydään esimerkiksi uusintavasta työstä tai uusintavasta hoivasta. Myös sitä voisi pohtia nykyistä syvällisemmin, millaisia uusintavaa taloutta tukevat muut sosiaaliset järjestelmät voisivat olla.

Narratiivin selkeyttäminen.

2010-luvulla syntynyttä uusintavaa talousajattelua on viety eteenpäin monien vahvojen ajattelijoiden ja voimakkaiden persoonien toimesta (ks. boksi 2 sivulla 21). Jotta uusintava talousajattelu kehittyisi ja kukoistaisi, sen on nyt itse antauduttava samanlaiselle reunavaikutusten runsaudelle ja adaptiivisuuden tarpeelle kuin mitä se taloudelliselta toiminnalta edellyttää (ks. uusintavan talouden periaatteet luvussa 5).

Kuten Fullerton (2015) on itse todennut, uusintava talousajattelu ei ole ”valmis”. Uusintavan talouden puolestapuhujat kannustavatkin aiheesta kiinnostuneita perehtymään itse luonnollisten järjestelmien toimintaan ja pohtimaan itse, mitä niitä mukaileva toiminta voisi tarkoittaa talouden tulevaisuudelle.

Uusintavan talousajattelun ympärille on kehittynyt ja on kehittymässä uusia yhteisöjä, joista jokainen tuo oman panoksensa ja näkökulmansa ajattelun kehittämiseen. Tämä on laajentanut ymmärrystä uusintavan talouden periaatteista, mahdollisuuksista ja sovellusalueista. Vahvan yhteisen narratiivin puuttuessa se on kuitenkin samalla johtanut narratiivien kirjoon.

Uusintavan talouden perusidea on lopulta melko yksinkertainen: Siinä tavoitellaan taloutta, jossa luonnollisten ja sosiaalisten järjestelmien terveyden ja elinvoiman jatkuva vahvistaminen on sisäänrakennettu talouden toimintaan (regenerative by design). Tämän ihanteen aktiivinen konkretisoiminen ymmärrettävien metaforien, narratiivien ja innostavien esimerkkien kautta on juuri nyt tarpeen.

"Missiolähtöinen innovaatiotoiminta voisi parhaimmillaan toimia katalysaattorina uusintavan talouden periaatteisiin nojaavalle yritystoiminnalle."

Carol Sanford ja Ben Haggard

Sillan rakentaminen. Uusintavassa taloudessa ei ole niinkään kyse vanhan ajattelun korvaamisesta kokonaan uudella, vaan nykyisen ajattelun laajentamisesta. Kestävässä tulevaisuudessa tarvitaan uusintavien käytäntöjen ohella edelleen myös haittoja vähentävää, korjaavaa tai hyvään pyrkivää taloutta. Jotta muutos kohti uusintavampaa tulevaisuutta olisi mahdollinen, tarvitaan kantavaa siltaa nykyiseen ja uuden ajattelutavan välille.

Uusintava talous ei helposti taivu valtavirtataloustieteen malleihin. Yritys sijoittaa uusintavan talouden periaatteet talouden laskentakaavoihin ja mallinnuksiin, kuten panos-tuotos-analyysiin (ks. esim. Fath ym. 2017) voi yhtäältä kapeuttaa näkökulmaa uusintavaan talouteen, mutta voi samalla auttaa rakentamaan siltaa uuden ja vanhan ajattelun välille. Siltaa ei kuitenkaan voi

rakentaa vain toiselta rannalta käsin. Sillan rakentaminen valtavirtataloustieteeseen edellyttääkin valtavirtataloustieteen merkittävää avautumista moni- ja poikkitieteisyydelle.

Siltaa tarvitaan myös erilaisiin yhteiskunnallisissa keskustelussa jo oleviin reilun ja kestävän talouden aloitteisiin (ks. luku 7). Tulevaisuuden reilu ja kestävä talous hyötyy näiden kaikkien aloitteiden välisestä aktiivisesta vuorovaikutuksesta ja vertaisoppimisesta. Parhaiten silta rakentuu kuitenkin käytännön tasolla, yritysten toimintaa askelittain kehittäen.

Sillanrakentamisessa ei olen kyse vain uusien toimintatapojen kehittämisestä. Tärkeää on myös tunnistaa niitä olemassa olevien toimintamalleja, jotka jo nyt vievät kohti uusintavaa taloutta, vaikka regeneratiivisuuden käsitettä ei kaikissa yhteyksissä käytettäisikään.

9 Ennakoinnin työkalut uusintavan talouden tukena

Uusintava talousajattelu hakee vielä muotoaan. Vaikka ajattelutapa mielletään kompassiksi tulevaisuuteen, sen kehittämisessä hyödynnetään vain vähän ennakoinnin työkaluja. Ne voisivat kuitenkin tukea sekä uusintavan ajattelun edelleen kehittämistä että muutosta toivottuun tulevaisuuteen.

Uusintavaa taloutta kehitetään nopeasti muuttuvassa maailmassa ja pitkän aikajän-teen näkökulmasta. Ennakointia ja erilaisia tulevaisuustyökaluja ei kuitenkaan juuri mainita aiheesta puhuttaessa. Uusintavan talousajattelun kehittäminen voisikin hyötyä nykyistä vahvemman ennakointiot-teen ja tulevaisuustyökalujen käytöstä. Ennakointi voi tarjota hyödyllisiä työkaluja esimerkiksi vallitsevien tulevaisuusoletusten tunnistamiseen ja kyseenalaistamiseen sekä vaihtoehtoisten tulevaisuuksien kuvitteluun, mikä on aivan uusintavan talouden yti-messä.

Uusintava talous tulevaisuustyön viitekehyksessä

Uusintava talousajattelu ei itsessään ole tulevaisuustyön muoto tai koulukunta, eikä sitä ole edes kehitetty systemaattisen tulevai-suustyön puitteissa. Tulevaisuustyön kehik-koja voidaan kuitenkin käyttää havainnollis-tamaan uusintavan talouden piirteitä ja erityisesti sen tapaa lähestyä tulevaisuutta.

Minkkinen ym. (2019) on jäsentänyt tulevaisuustyön eri muotoja sen mukaan, miten epävarmana tulevaisuus nähdään ja miten vahvasti siihen pyritään vaikuttamaan (Kuva 8).

Kuva 8. Uusintavan talouden asemointi tulevaisuustyön viitekehyksessä.

Uusintava talous ei ole tulevaisuustyön muoto, mutta se sisältää piirteitä, joita voidaan tarkastella tulevaisuustyön viitekehyksessä. Uusintava talousajattelu on asemoitu kuvaan keltaisella värillä. Tulevaisuustyön muotojen lähde: Minkkinen ym. 2019.

Ennustekehyksessä tehtävässä tulevaisuustyössä pyrkimyksenä on laskea tai arvioida tulevaa kehitystä ja sen todennäköisyyksiä. Taloutta koskevassa tulevaisuustyössä laaditaan usein laskelmia ja ennusteita tulevasta talouskehityksestä, kuten bkt:n kasvusta.

Suunnittelukehyksessä ennakointityöllä pyritään muuttamaan tulevaisuutta määrällä systemaattisesti ne keinot ja askeleet, joita tarvitaan haluttujen tulosten saavuttamiseksi. Ennuste- ja suunnittelukehystä yhdistää oletus siitä, että tarkasteltavaan ilmiöön liittyvät epävarmuustekijät ovat siinä määrin ymmärrettävissä ja hallittavissa, että todennäköisyyspohjainen ennustaminen ja rationaalinen suunnittelu ovat järkeviä lähestymistapoja.

Skenaariokehys lähtee olettamuksesta, että tulevaisuus on siinä määrin epävarma, että todennäköisyyksien arviointi on ongelmallista. Epävarmuuteen puututaan tällöin esittämällä tulevaisuuden vaihtoehtoja eli skenaarioita.

Uusintava talousajattelu edustaa yllä kuvattusta kolmesta lähestymistavasta poikkeavaa tapaa tarkastella tulevaisuutta. Se ilmentää pikemminkin piirteitä kolmesta seuraavaksi esitettävästä lähestymistavasta tulevaisuuteen.

Visiokehys

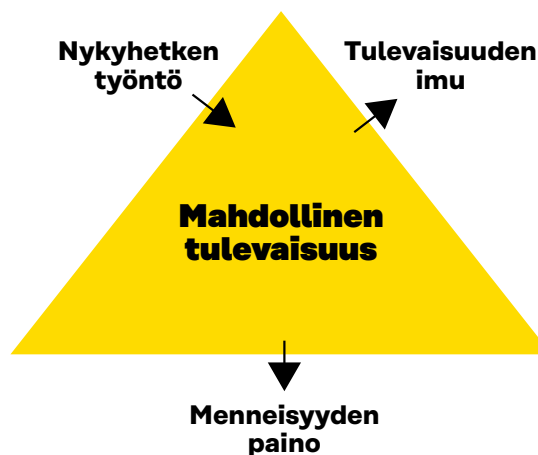
Visiokehyksessä asetetaan toivottu tulevaisuuskuva, jota kohti muutosta pyritään ohjaamaan, vaikkakin tunnustetaan, että tie haluttuun tulevaisuuteen on epävarma (Minkkinen ym. 2019).

Uusintava talous muodostaa tavoitellun tulevaisuuskuvan, jota kohti pyrittiä. Siinä tavoitellaan terveitä ja elinvoimaisia ekologisia ja sosiaalisia järjestelmiä, ja katsotaan, että talous-, rahoitus- ja liiketoimintamallit sekä talouspolitiikka tulisi suunnitella tukemaan tätä tavoitetta. Tältä osin uusintavassa taloudessa on piirteitä ennakkoinnin visiokehyksestä.

Tulevaisuuskolmio. Niin kutsuttu tulevaisuuskolmio on tulevaisuudentutkija Sohail Inayatullahin (2008) kehittämä hahmotus mahdolliseen tulevaisuuteen vaikuttavista asioista (ks. kuva 9). Kolmion sivut kattavat niin menneen, nykyhetken kuin tulevaisuuden. Nykyhetken työntö kiinnittää huomion kaikkeen siihen, mikä on muutoksessa juuri nyt. Menneisyyden paino ohjaa katsomaan, mistä tähän hetkeen on tultu. Menneisyyden paino haastaa myös kysymään, mikä estää muutosta. Tulevaisuuden imu kattaa näkemykset tulevaisuudesta, olivat ne sitten utopioita, uhkakuvia tai jotain siltä väliltä.

Kuva 9. Tulevaisuuskolmio.

Lähde: Soveltaen Inyatullah 2008.

Näkemykset toivottavista tulevaisuuksista vievät eteenpäin ja vastaavat kysymykseen, millainen muutos on toivottavaa.

Sitran Megatrendit 2023 -päivityksessä uusintava talous nähdään osana tulevaisuuden imua (Dufva & Rekola 2023). Uusintavaa taloutta voisi tarkastella tulevaisuuskolmiossa vieläkin syvällisemmin: Mikä nykyhetken työssä erityisesti vie kohti uusintavaa taloutta, ja mikä nykykehityksessä erityisesti haastaa uusintavan talouden tulevaisuuskuvan? Entä millainen menneisyyden paino ohjaa ajatuksiamme ja tekojamme ja estää taloutta ja talousajattelua uudistumasta?

Kriittinen kehys

Tulevaisuutta tarkastellaan usein liian kapeasti, jolloin huomio kiinnittyy lähinnä todennäköisiin tai uskottaviin polkuihin. Epävarmassa ja jännitteisessä tulevaisuudessa tulevaisuus voi olla hyvinkin yllätyksellinen. Tämän vuoksi on tärkeä osata haastaa sekä omia että muiden vallitsevia oletuksia tulevaisuudesta.

Kriittisen ennakoitikehyksen lähtökohdiana on sekä nykyisyyden että tulevaisuuden liittyvien oletusten paljastaminen ja haastaminen. Kriittisessä kehysessä ei olla niinkään kiinnostuneita itse tulevaisuudesta,

vaan tavastamme ajatella tulevaisuutta (Minkkinen ym. 2019).

Uusintavassa talousajattelussa on piirteitä tästä lähestymistavasta, sillä siinä haastetaan vallitsevaa käsitystämme taloudesta ja sen kytkeytymisestä ympäristöön ja yhteiskuntaan oletusten, paradigmojen ja maailmankuvien tasolla.

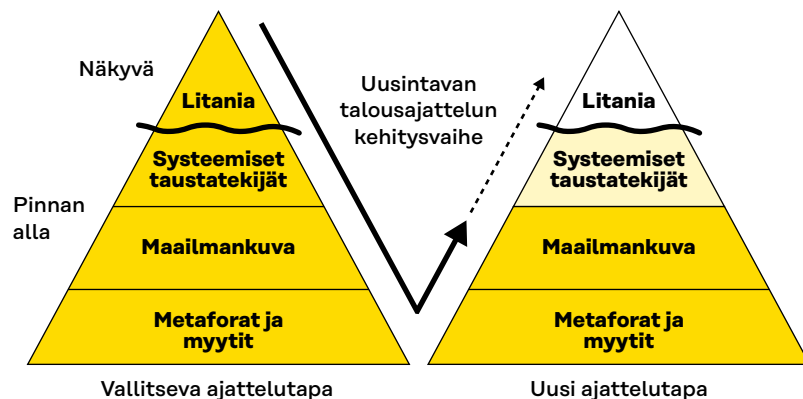
Kriittinen kerrosanalyysi. Uusintavaan talouteen pyrittäessä on tärkeä oppia luopumaan niistä totutuista ajattelumalleista, jotka estävät muutosta. Vakiintuneista ajattelumalleista ei ole helppo päästä irti. Tähän haasteeseen voidaan tarttua niin kutsutun kriittisen kerrosanalyysin avulla (Causal Layered Analysis, CLA, ks. Inyatullah 1998).

CLA soveltuu erityisesti kompleksisiin kysymyksiin liittyvien erilaisten kerrosten ymmärtämiseen (ks. kuva 10). Mallissa

- *litanian* taso edustaa ongelman pinnallista ymmärtämistä eli sitä, mikä on näkyvissä
- *systemiset syyt* edustavat käsitystä ongelman taustalla olevista sosiaalisista, taloudellisista ja poliittisista rakenteista
- *maailmankuva* edustaa niitä syvempiä kulttuurisia oletuksia ja näkökulmia, jotka mahdollistavat nykyiset rakenteet ja käyttäytymisen ja
- *metaforat ja myytit* kuvaavat niitä yhteiskunnan kollektiivisia narratiiveja ja mielikuvia, joita ilmaistaan yleensä taiteen ja tarinoiden kautta.

Kuva 10. Uusintavan talousajattelun kehitysvaihe.

Kuvattu kriittisen kerrosanalyysin (Causal Layered Analysis, CLA) avulla kuvattuna.

Kriittistä kerrosanalyysia soveltaen uusintavan talouden nykytilaa voidaan kuvan 10 mukaisesti hahmottaa seuraavasti: Uusintavassa taloudessa on tunnistettu, mikä on tänä päivänä näkyvää, millaisia systeemiä tekijöitä sen taustalla on, millaisen maailmankuvan pohjalta tilanne on syntynyt sekä millaiset metaforat ja mielikuvat vaikuttavat maailman kuvan taustalla (esim. talous mekanistisena koneena). Tämä metafora on pyritty muuttamaan koneen sijaan eläviin järjestelmiin perustuvaksi mielikuvaksi (esim. talous puutarhana). Tämän pohjalta on rakennettu uutta terveyttä ja elinvoimaa sekä luonnolle että ihmisille luovan talouden maailmankuvaa, jota havainnollistetaan uusintavan talouden periaattein.

Kuten edellisessä luvussa kuvatussa kriittistä ilmenee, uusintava talous hyötyisi metaforiin ja maailmankuvaan pohjaavan narratiivin selkeyttämisestä. Kiinnostava tulevaisuuskysymys on myös, miten uusintavan talouden narratiivi kohtaa valtavirtaisen talousnarratiivin.

Tulevaisuussuuntautunut dialektiikka (ks. esim. Ahlqvist 2018) voi tarjota työkaluja eri ajattelutapojen kohtaamisen tarkastelemaan. Eri ajattelutapojen kohtaaminen avaa tilaa jonkin uuden ilmaantumiselle. Tämä voi olla nopea prosessi tai pidempikestoisen murros, jonka aikana muodostuu useita muutoksen mahdollisuuksia. Jompikumpi lähestymistapa voi omaksua toisen näkökulmat osaksi omaa narratiiviaan, ne voivat yhdessä muokkautua uudenlaiseksi synteesiksi, tai kumpikin voi jatkaa jännitteisesti omilla poluillaan.

Yhtäältä uusintava talous ja valtavirtatalousajattelu voivat vaikuttaa maailmankuvien ja metaforien tasolla yhteen sovittamattomilta. Toisaalta uusintava talousajattelu ei hylkää esimerkiksi markkinataloutta ja kapitalismia, vaan pyrkii uudistamaan niitä. Lisäksi monet valtavirtaiseen talousajatteluunkin perustuvat käytännön ratkaisut voivat tukea siirtymää uusintavaan talouteen.

Transformaatiokehys

Ennakoinnin transformaatiokehysessä painopiste on mahdollisuuksien laajentamisessa ja uusien polkujen avaamisesta määrittelemättä kuitenkaan tulevaisuuden tuloksia (Minkkinen ym. 2019).

Uusintava talousajattelu sisältää transformatiivisia piirteitä siltä osin, että siinä esitetään joukko periaatteita ja prosesseja, joilla haluttua muutosta voidaan edistää. Se jättää muutokseen vievät polut ja konkreettiset lopputulokset kuitenkin melko avoimiksi.

Kolmen horisontin mallissa (Three Horizons) tarkastellaan siirtymää nykyhetkestä murrosajan kautta kohti toisenlaista tulevaisuutta. Tätä tulevaisuudentutkijoiden (esim. Curry & Hodgson 2002, Sharpe 2013) parissa kehitettyä mallia sovelletaan kasvavassa määrin kompassina, joka auttaa hahmottamaan kompleksisessa ajassa tarvittavia muutoksia. Malli tarkastelee kolmea eri aikahorisonttia – nykyisyyttä, lähitulevaisuutta ja kaukaisempaa tulevaisuutta – joita on onnistuttava johtamaan samanaikaisesti. Se auttaa tunnistamaan, mikä kussakin aikahorisontissa on tulevaisuuden näkökulmasta tärkeää.

Daniel Christian Wahl (2017b) on soveltanut mallia uusintavaan talouteen tähtäävään muutokseen (Kuva 11). Mallissa ensimmäinen horisontti (H1) edustaa nykyisiä järjestelmiä, joiden ajattelutavat ja toimintamallit ovat monin osin vanhentuneita, jolloin ne voivat toimia juurisyyntä kestävämmille käytännöille. Ensimmäinen horisontti edustaakin jännitettä kriisiytyneen maailman sekä sellaisen ”business as usual”-maailman välillä, jossa innovaatiot tähtäävät yleensä toiminnan jatkuvuuden varmistamiseen. Nouseva kiinnostus regeneratiivista taloutta kohtaan ilmentää osaltaan tätä jännitteistä, nykyistä talousmallia haastavaa talouskeskustelua.

Ensimmäisessä horisontissa talous ja yhteiskunta alkavat osoittaa taantuvan kehityksen ja jopa rappeutumisen oireita ja

lyhenevää kriisisykliä. Niiden rinnalla voi esiintyä tilapäisen, mutta ei perustavanlaatuisen elpymisen oireita. Silti osa tällä horisontilla tapahtuvasta toiminnasta tarjoaa meille elintärkeitä asioita, joita ilman taloutemme ja yhteiskuntamme romahtaisi. Muutoksen on siksi tapahduttava näiden elintärkeiden asioiden jatkuessa.

Toinen horisontti (H2) edustaa muutoksessa olevaa maailmaa, jossa rakennetaan edellytyksiä luovuudelle, yrittäjyydelle ja disruptiivisille innovaatioille. Siinä tarjotaan yrittäjähenkisiä ja luovia tiloja teknisesti, taloudellisesti ja jo toteutettavissa oleville innovaatioille. Nämä innovaatiot voivat vaihtelevassa määrin ”häiritä” ja muuttaa ensimmäiselle horisontille ominaisia käytäntöjä. Siinä vaiheessa, kun näistä H2-innovaatioista tulee nykyisiä käytäntöjä tehokkaampia, ne alkavat korvata H1:lle tyypillisiä toimintatapoja.

Toisen horisontin (H2) innovaatiot voivat olla ekososiaalisilta vaikutuksiltaan joko regeneratiivisia, neutraaleja tai rappeuttavia. Koska monia innovaatioita kehitetään vallitsevaan talousajatteluun nojaten ja nykyisten valtarakenteiden puitteissa, monet

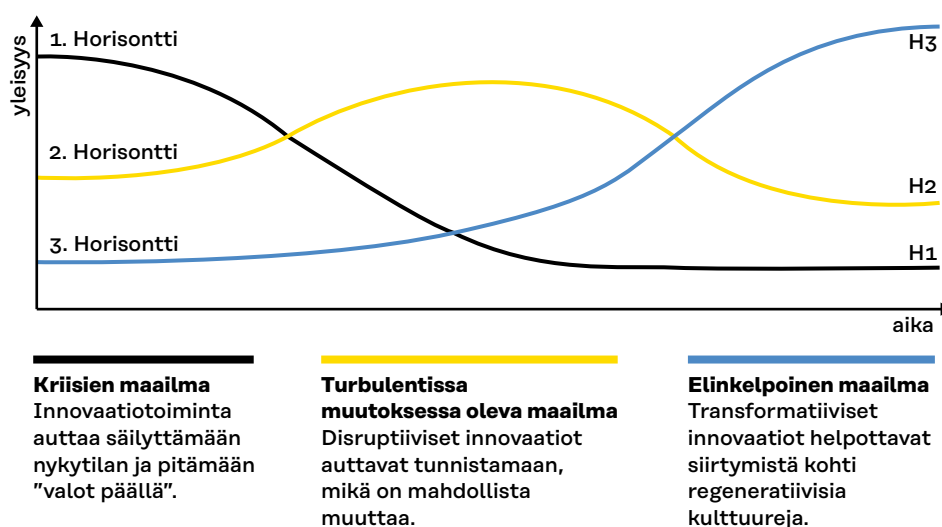
niistä sulautuvat lopulta H1:een ilman, että ne johtavat transformatiiviseen muutokseen. Osa innovaatioista voi kuitenkin muodostaa siltoja H1:stä H3:een. Uusintavan talouden näkökulmasta edelläkävijäryitykset kehittävätkin jo tähän suuntaan vieviä toimintamalli- ja liiketoimintainnovaatioita.

Kolmas horisontti (H3) edustaa pidemmän aikavälin näkymiä sekä visiota toisenlaisesta tulevaisuudesta. Kun visioksi asetetaan terveet ja elinvoimaiset järjestelmät, joissa evoluutio- ja transformaatioprosessi on jatkuvaa, kolmatta horisonttia ei kuitenkaan voi pitää muutoksen päätepisteenä, eikä sitä voi ylläpitää ikuisesti. Lähestyessämme H3:a ja saavuttaessamme tavoitellun kypsyyden, se väistyy tai muuttuu uudeksi H1:ksi. Kohtaamme sen myötä uusia ja arvaamattomia haasteita, jotka vaativat meitä omaksumaan uuden H3-perspektiivin.

Siirtyminen kohti kolmatta horisonttia edellyttää aina sitä, että tunnustamme ymmärryksemme puutteellisuuden ja olemme tarpeeksi nöyriä, jotta emme pitäisi mitään ratkaisua lopullisena, ja tunnustamme myös kaikkien kolmen horisontin arvokkaat näkökulmat.

Kuva 11. Kolmen horisontin mallin soveltaminen siirtymässä uusintavaan kulttuuriin.

Lähde: Wahl 2017.

Muutoksen kehkeytyminen. Uusintavassa taloudessa on kyse sekä paradigmaattisesta muutoksesta sekä talouden syvällisestä transformaatiosta. Tähän nähden uusintavan talouden toimijoiden yhteisöissä esiintyy melko vähän jäsentynyttä keskustelua siitä, miten tavoiteltu muutos syntyy tai miten saadaan aikaan.

Monilla tieteenaloilla, kuten kestävyystieteissä, liiketaloustieteissä ja organisaatiotutkimuksessa on tehty huomattavaa työtä erilaisiin muutosprosesseihin liittyen. Myös uudistavan liiketoiminnan muutosoppaita (esim. FFF & WBCSD 2021) on alettu laatia, ja uusintava talous esiintyy enenevässä määrin erilaisten liiketoimintaan liittyvien konferenssien asialistalla.

Uusintavan talouden kehittäminen voisi kuitenkin hyötyä systeemisen muutoksen teorioiden ja käytäntöjen vieläkin vahvemmasta kytkemisestä työhön. Uusintavaan talouteen tähtäävä muutosteoria ei voi kuitenkaan perustua vain perinteiseen

lineaariseen tai mekanistiseen muutosajatteluun. Se ei voi myöskään perustua vain sellaiseen systeemiajatteluun, jossa mutkikkaita eli kompleksisia systeemejä pyritään kuvaamaan monimutkaisin systeemimallein, joissa esitetään, miten muutos yhdessä systeemin osassa vaikuttaa systeemin muihin osiin.

Uusintavan talouden lähtökohtana on systeemien sulautuneisuus ja evolutiivinen dynamiikka, johon tällaiset muutosmallit soveltuvat huonosti. Tämä liittyy laajemmin siihen, millainen käsitys muutoksesta, sen luonteesta ja muutoksen syntyisestä vallitsee: syntyykö muutos tarkoin suunniteltujen toimenpiteiden seurauksena vaiko erilaisten systeemisten kontekstien välisessä tilassa, sen eri osien vuorovaikutuksessa kehkeytyen? Tulevaisuuden avainkysymys on, miten tätä vuorovaikutusta ruokitaan ja miten sille annetaan aikaa ja tilaa niin, että kehitys vie kohti luonnon ja ihmisten elinvoimaa. (vrt. Bateson ym. 2022).

Syntyykö muutos tarkoin suunniteltujen toimenpiteiden seurauksena, vai kehkeytyykö se systeemin eri osien vuorovaikutuksessa?

10 Lopuksi: Seitsemän seikkaa tulevaisuuteen

Kestävän talouden kehittämisessä ollaan ikään kuin vanhan ja uuden tarinan välissä. On havahduttu siihen, ettei vanha tarina enää toimi, mutta uutta tarinaa talouden tulevaisuudesta ei ole vielä muodostettu. Uusintava talousajattelu on tärkeä ja edelleen kehittyvä osa uutta tarinaa reilusta ja kestävästä tulevaisuudesta.

1. Uusintava talous tekee tuloaan.

Uusintava talous on melko nopeasti saavuttanut monien kansainvälisten organisaatioiden sekä edelläkävijäyritysten tietoisuuden ja herättänyt niiden kiinnostuksen. Tämä ei ole yllättävää siksi, että talouden uudistaminen kestävämmäksi on ihmiskuntamme kohtalonkysymys, eivätkä vallitsevat talous- tai kestävyysajattelun viitekehykset ole osoittaneet tähän riittäväksi. Kuten Albert Einstein on todennut, emme voi ratkaista ongelmia samalla ajattelutasolla, joka on aiheuttanut ne.

2. Uusintava talous ei odota tulevaisuutta. Sen sijaan, että pyrittäisiin ratkaisemaan yksittäisiä ongelmia, kuten ilmaston kuumenemista, luontokatoa, köyhyyttä tai eriarvoisuutta, uusintava talous pyrkii tarjoamaan viitekehyksen, jonka puitteissa on mahdollista vaikuttaa ongelmien juurisyihin. Uusintava talousajattelu pohjautuu ihanteeseen, joka on laajasti sovellettuna saavutettavissa vasta pitkällä aikavälillä. Uusintavan talouden kehittämisessä ei kuitenkaan tule jäädä ”sitten joskus” -ajattelun loukkuun.

Ekososiaalisten ongelmien juurisyihin on tartuttava samaan aikaan, kun pyritään ratkaisemaan niistä jo aiheutuneita ongelmia. Ellei näin tehdä, vakavat ongelmat seuraavat helposti toisiaan.

Uusintavan talouden edistäminen ei siten tarkoita, etteikö samaan aikaan ole tärkeä pyrkiä ratkaisemaan akuutteja ekologisia ja sosiaalisia ongelmiamme myös muilla keinoin.

3. Uusintava talousajattelu ei ole valmis.

Se, miten muutokset kehkeytyvät luonnossa sekä muissa dynaamisissa ja evolutiivisissa järjestelmissä, on yksi maapallon suurimmista mysteereistä, jota emme voi ihmisinä täysin ymmärtää. Nykykäsityksemme uusintavasta taloudesta edustaakin vasta ensiaskelia sen kehityspolulla. Uusintavan talouden periaatteet eivät ole lopullisia, vaan kestävästä taloudesta kiinnostuneita kannustetaan itse pohtimaan, miten talous voisi toimia tulevaisuuden palveluksessa ja miten talouden suunnittelu voisi hyötyä terveille ja eläville järjestelmille ominaisten piirteiden tuntemuksesta.

4. Uusintavaa taloutta sovelletaan

jo. Askelia uusintavaan talouteen otetaan edelläkävijäyrityksissä jo nyt. Nämä askeleet eivät ole täydellisiä, vaan liittyvät usein liiketoiminnan johonkin osa-alueeseen ja toteuttavat usein vain joitakin uusintavan talouden periaatteita. Tie uusintavaan talouteen ei kuitenkaan käy täydellisyden tavoittelun kautta, vaan rohkean askelittaisen muutoksen kautta. Näitä askelia tarvitaan nyt - liiketoiminnan ohella myös rahoitusmaailmassa ja politiikassa.

5. Uusintava talous kutsuu yhteistyöhön.

Reilu ja kestävä tulevaisuus edellyttää toimintaa yhteiskunnan kaikilla tasoilla – ajattelutavoista talouden rakentamiseen ja instituutioihin sekä talouden ohjaukselle ja arjen käytäntöihin asti. Muut reilun ja kestävä talouden aloitteet, kuten kiertotalous, donitsitalous, hyvinvointitalous, ekohyvinvointivaltio tai missiotalous voivat halutessaan pyrkiä vahvistamaan luonnon ja ihmisten elinvoimaa oman viitekehityksensä keinoin. Vastaavasti uusintava talous voi hyötyä näiden lähestymistavoista ja keinoista muutoksen tekemiseen. Teoreettiseen väitteeseen kunkin lähestymistavan ”oikeellisuudesta” tai ”paremmuudesta” ei siksi kannata jäädä kiinni.

6. Uusintava talous edellyttää irti päästämistä.

Yksi uusintavan talouden keskeisistä haasteista on taipumuksemme tulkita uusia vakiintuneista maailmankuvista tai viitekehityksistä käsin. Uusintava talousajattelu edustaa uutta narratiivia tulevaisuuden taloudesta, eikä sitä siksi voi tulkita yksinomaan nykyajan käsitteistä käsin. Uusintavassa taloudessa onkin yhtä paljon kyse totutuista ajattelumalleista pois oppimisesta kuin uusien omaksumisesta. Se onnistuu parhaiten, kun tarkastelemme omaa ajatteluamme ulkoisin silmin, eli ajatteleminen sitä, miten ajatteleminen.

7. Uusintava talous tarvitsee tilaa kehkeytyä.

Muutos uusintavaan talouteen voi monesti tuntua liian vaikealta, mutta se ei ole niin vaikea kuin kuvittelemme. Kyse ei ole vallitsevan maailmankuvan kieltämisestä, vaan siitä, että lakkaamme pitämästä sitä ainoana näkökulmana tulevaisuuteen. Tarvitsemmekin otollisia olosuhteita ja vuorovaikutusta, jossa tarvittavalle muutokselle on tilaa kehkeytyä. Näiden olosuhteiden syntymistä voidaan tukea niin arjessa, yritystoiminnassa kuin politiikassa. Se edellyttää kuitenkin oikeiden kysymysten esittämistä itselleen, rohkeutta ajatella toisin ja uskoa muutoksen mahdollisuuteen.

”Se vaikuttaa aina mahdottomalta, kunnes se on tehty.”

Nelson Mandela

Lähteet

Kirjallisten lähteiden lisäksi raportti on hyötynyt lukuisista Capital Institutun keväällä 2023 järjestämän Regenerative Economics -kurssin luennoista ja kurssiyhteisön keskusteluista.

Ahlqvist, T. (2018). Tulevaisuuden sosioteknisiä vastakkainasettelua: Radikaalit teknologia ja dialektinen tulevaisuudentutkimus. Eduskunnan tulevaisuusvaliokunnan julkaisu 4/2018.

Andersson, J. (2021). An Economy of Place. Part 8. Bioregionalism as Economic regeneration. Thinking Like An Even Bigger Island. Sivustolla medium.com 9.3.2021 julkaistu artikkeli.

Bateson, N. (2010). An Ecology of Mind: A daughter's portrait of Gregory Bateson. Sivustolla anecologyofmind.com julkaistu elokuva.

Bateson, N. (2022). An essay on ready-ing: Tending the prelude to change. Collaborating authors: Heiko Specking, Mervi Porevuo, Göran Janson, Motaz Attalla, Eeva Hellström, Steve Freedman and Tim Gasperek. Systems Research and Behavioral Science 2022:1-15.

Bhavishan, G. (2022). Replacing Sustainability with Regenerative Design. Urban Design Lab. Sivustolla urbandesignlab.in 7.4.2022 julkaistu artikkeli.

Bizikova, L., Smith, R. & Zound, Z. (2021). Measuring the Wealth of Nations: A review. International Institute for Sustainable Development. July 2021.

Björk, A., Gronchi, I., Leppänen, J. & Sarkia, K. (2022). Missiolähtöinen innovaatiopolitiikka – kohti Suomen mallia. Keskustelupaperi. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminta.

Bocken, N. & Short, S. (2021). Unsustainable business models – Recognising and resolving institutionalized social and environmental harm. Journal of Cleaner Production. 213. 127828.

Brachio, A. & Chhiber, N. (2023). How the regenerative economy can advance social equity and gender equality. World Economic Forum, Jan 5, 2023.

Brundtland, G.H. (1987). Our Common Future: Report of the World Commission on Environment and Development. United Nations, Geneva.

Capital Institute (2023). 8 Principles of regenerative vitality. New expanded Descriptions. Sivustolla capitalinstitute.org julkaistu artikkeli.

Cole, R. (2012). Transitioning from green to regenerative design. Building Research & Information, 40:1, 39-53.

Cook, J., Hellström, E., Hämäläinen, T. & Lahti, V-M. (2014). Toim. Hellström, E., Jousilahti, J., Heinilä, T. & Häkli, L.: Visio Suomelle. Kohti kestävää hyvinvointia. Sitra työpäpaperi 30.10.2014.

Curry, A. & Hodgson, A. (2008). Seeing in Multiple Horizons: Connecting Futures to Strategy. Journal of Futures Studies 13(19), August 2008.

Daly, H. (1996). Beyond Growth. The Economics of Sustainable Development. Beacon Press Books, Boston.

Danone (2021). Regenerative Agriculture for a Regenerative Future. June 2021.

Dasgupta, P. (2021). The Economics of Biodiversity: The Dasgupta Review. London: HM Treasury.

Dufva, M. & Rekola, S. (2023). Megatrendit 2023. Ymmärrystä yllätysten aikaan. Sitran selvityksiä 224.

Ethica (2021). Liiketoimintaa kiertotaloudesta. Edelläkävijän opas. Päivitetty versio sivustolla ethica.fi vuonna 2018 julkaistusta oppaasta.

Ethica (2023). Uudistavan liiketoiminnan pelikortit. Sivustolla uudistavaliiketoiminta.fi 15.6.2023 julkaistu artikkeli.

Euroopan komissio (2020). Circular Economy Action Plan. For a cleaner and more competitive Europe. European Commission.

Euroopan parlamentti (2022). Vuoteen 2030 ulottuva yleinen unionin ympäristöalan toimintaohjelma. Euroopan parlamentin päätös (EU) 2022/591, annettu 6 päivänä huhtikuuta 2022.

Fath, B.D., Fiscus, D.A., Goerner, S.J., Beea, A. & Ulanowicz, R.E. (2019). Measuring regenerative economics: 10 principles and measures undergirding systemic economic health. Global Transitions 1(2019).15-27.

FFF & WBCSD (2021). A Compass for Just and Regenerative Business. Produced by the Forum for the Future in partnership with the World Business Council for Sustainable Development.

FIBS (2022). Visio 2050: Muutoksen aika – WBCSD. Käännös WBCSD:n maaliskuussa 2021 julkaisemasta "Vision 2050: Time to Transform" -raportista.

FIBS (2023). Tiivistelmä: Yritysvastuu 2023 -tutkimus. Yritysvastuuverkosto FIBS. 10.5.2023.

Fullerton, J. (2015). Regenerative Capitalism. How Universal Principles and Patterns Will Shape Our New Economy. Capital Institute, April. 2015.

Fullerton, J. (2018). Finance for a Regenerative World. Capital Institute.

Goerner, S. (2015a). The Science of Energy Flow Networks. Appendix in Fullerton (2015). Regenerative Capitalism. How Universal Principles and Patterns Will Shape Our New Economy. Capital Institute, April. 2015.

Goerner, S. (2015b). Using Energy Network Science (ENS) to connect resilience with the larger story of systemic health and development. Emergence: Complexity and Organization. September 30, 2015.

Gronchi, I., Leppänen, J., Sarkia, K., Ahokas, J., Järvensivu, P.; Salminen, V. & Uitto, H. (2023). Missiovetoisuus uudistavan tutkimus- ja innovaatiopolitiikan aikakaudella: Strategisen toimeenpanon malli. Valtioneuvoston julkaisuja. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2023:33.

Gullichsen, I. & Hellström, E. (2023). Mitä trendiraportit kertovat talouden suunnasta? Sitran verkkojulkaisu 20.4.2023.

Hagelberg, E., Wikström, U, Joona, J. & Mattila, T. (2020). Regeneratiivinen eli uudistava maatalous: ruuantuotannon uusi suunta. Sivustolla carbonaction.org julkaistu artikkeli.

Hahn, T. & Tampe, M. (2021). Strategies for regenerative business. Strategic organization 2021, Vol 19(3).456-477.

Harjuniemi, T., Jousilahti, J., Nuutinen, J., Hynes, W., Lammersen, F., Kirman, A., Saarinen, T., Leppänen, J., Ahokas, J., Järvensivu, P. (2023). ECONCHANGE: State's changing role in regard to the economy in turbulent times. Publications of the Government's analysis, assessment and research activities 2023:28.

Hawken, P. (2017). Drawdown. Penguin.

Hasanaj, V. (2023). The shift towards and eco-welfare state: growing stronger together. Journal of International and Comparative Social Policy. February 2023.

Hellström, E., Ikäheimo, H-P., Hakapää, J., Lehtomäki, J. & Saari, M. (2019). Tiedonkäytön tulevaisuus yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. Sitra työpäpaperi 20.9.2019.

Hellström, E. & Parkkonen, P. (2022). Vastuullisuuden tulevaisuus. Sitran selvityksiä 214.

Hellström, E. & Porevuo, M. (2020). Talous tulevaisuuden palveluksessa. Kestävän talouden tilannekuva 2020-luvun taitteessa. Sitra työpäpaperi 19.20.2020.

Helsingin yliopisto (2023). Uudistava maanviljely tähtää ilmastonmuutoksen torjumiseen. Uutinen 18.1.2023.

Hickel, J., Kallis, G., Jackson, T., O'Neill, D.W., Schor, J.B., Stetnberger, J.K., Victor, P. & Ürge-Vorsatz, D. (2022). Degrowth can work – here's how science can help. Article in Nature. Comment 12 December 2022.

Hirvilampi, T. (2020). Hyvä kehä kestävän hyvinvoinnin vauhdittajana. Kalevi Sorsa -säätio. Impulsseja. Joulukuu 2020.

Hirvilampi, T. & Bhatia, R. (2023). Kasvun tuolle puolen. Sivustolla ecowelfare.fi 29.5.2023 julkaistu artikkeli.

Holmgren, D. (2002). Permaculture: Principles and Pathways Beyond Sustainability. Hepburn, Victoria, Australia: Holmgren Design Services.

Hoppania, H-K., Elomäki, A. & Ylöstalo, H. (2021). Koronakriisistä hoivaavaan talouteen. Sivustolla politiikasta.fi 3.3.2021 julkaistu artikkeli.

Houdini (2020). Regenerative lifestyles. Exploring what a Half-Earth lifestyle could look like and how to enable it.

Hutchins, G. & Storm, L. (2021). Why Regenerative Leadership has to be the new norm in business? The Nature of Business. Redesigning organisations for resilience. October 5, 2021.

Hämäläinen, T. (2022). Kilpailukyvyn tulevaisuus. Sitra työpäpaperi 21.6.2022.

Inayatullah, S. (1998). Causal layered analysis: Poststructuralism as method. Futures, Vol. 30, Issue 8, October 1998, Pages 815-829.

Inayatullah, S. (2008). Six pillars: futures thinking for transforming. Foresight Vol. 10 No. 1, pp. 4-21.

Jackson, W. (1980). New Roots for Agriculture. University of Nebraska Press.

Joutsenvirta, M., Hirvilampi, T., Ulvila, M. & Wilén, K. (2016). Talous kasvun jälkeen. Gaudeamus.

Järvensivu, P., Ahokas, J. & Toivanen, T. (2022). Tavoitteena reilu ja kestävä talous. Sitra muistio 17.6.2022.

Kestävän kehityksen toimikunta. (2022). Kestävän kehityksen toimikunnan strategia 2022–2030: Luonnon kantokyvyn turvaava, hyvinvoiva ja globaalisti vastuullinen Suomi. Valtioneuvoston kanslian julkaisuja 2022:6.

Kinnunen, H., Lamberg, E. & Ylöstalo, H. (2022). Hoivan ehtyminen on hyvinvointivaltion kohtalonkysymys. Ilmiö 7.12.2022.

Koipijärvi, T. & Kuvaja, S. (2020). Yritysvastuu 2.0. Johtamisen uusi normaali. Kauppakamari 2020.

Konietzko, J., Das, A., & Bocken, N. (2023). Towards regenerative business models: A necessary shift? Sustainable Production and Consumption. Vol. 38, June 2023, pages 372-388.

Korkman, S. (2022). Talous ja humanismi. Otava.

Koskela, M. (2021). Hoiva on osa taloutta. Sivustolla minjakoskela.fi. 21.2.2021 julkaistu blogi.

Lahti, V-M. & Mero, P. (2023). EU:n talous-Woodstockissa kasvusta ja sen kritiikistä keskusteltiin avoimesti. Sivustolla sitra.fi 21.6.2023 julkaistu blogi.

Lehtinen, S. (2018). Uskalla ajatella, yhdessä. Parempiin päätöksiin moniulotteisessa tietoympäristössä. Sitra työpäperi 16.11.2018.

Lovins, A.B., Lovins, H. & Hawken, P. (2007). A Road Map for Natural Capitalism. Harvard Business Review. July-August 2007.

Lähde, V. (2023). Yhteiskunnallinen aineenvaihdunta – mitä se on? Sivustolla bios.fi 2.2.2023 julkaistu artikkeli.

Mang, P. & Reed, B. (2012). Regenerative Development and Design. Chapter 303, Encyclopedia Sustainability Science & Technology, 2112.

Masterson, V. (2022). What is regenerative agriculture? World Economic Forum, Oct 11, 2022.

Mazzucato, M. (2021). Mission economy: a moonshot guide to changing capitalism. Allen Lane, UK, 2021.

McDonough, W. ym. (1992). The Hannover Principles. Design for Sustainability. Prepared for EXPO 2000. The World's Fair. Hannover, Germany.

Metsä Group (2023). Uudistava metsätalous. Maaliskuussa 2023 sivustolla metsagroup.com julkaistu artikkeli.

Minkkinen, M., Auffermann, B. & Ahokas, I. (2019). Six foresight frames: Classifying policy foresight processes in foresight systems according to perceived unpredictability and pursued change. Technological Forecasting and Social Change. Vol. 149, December 2019, 119753.

Muñoz, P. & Branzi, O. (2021). Regenerative Organizations: Introduction to the Special Issue. Organization & Environment. Volume 34, Number 4, Dec 01, 2021.

Naskali, A. (2015). Kohti ekosysteemitaloutta. Tutkimus ekologisen taloustieteen perusteista ja mahdollisuuksista. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 94. Itä-Suomen yliopisto.

Natural Capitalism Solutions. Regenerative Economics 101. Sivustolla natcapsolutions.org julkaistu artikkeli.

Newton, I. (1687). Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica.

Ollikainen, M. (2001). Ympäristötaloustiede: luonnontalouden ja kansantalouden yhteensovittamista. Kansantaloudellinen aikakauskirja. 97. vsk. 3/2001.

ORSI. Politiikkasuositukset. Näin innovaatiopolitiikalla tuetaan kestävyysmurrosta. Sivustolla ecowelfare.fi julkaistu artikkeli.

Pekkonen, M., Koljonen, S., Raunio, A., Kostamo, K. & Soimakallio, S. (2019). Ekologiset kompensatit kannattaa ottaa käyttöön. Näkökulmia ympäristöpolitiikkaan. Syke Policy Brief 20.11.2019.

PepsiCo (2021). PepsiCo Announces 2030 Goal to Scale Regenerative Farming Practices Across 7 Million Acres, Equivalent to Entire Agricultural Footprint. Press release April 20, 2021.

- Ramboll (2023).** Regenerative Worldview. Ramboll design publications. Apr 12, 2023.
- Ramm-Schmidt, M. (2023).** Miltä uudistava liiketoiminta näyttää ja mistä pitää aloittaa? Blogi FIBS ry:n verkkosivuilla 12.6.2023.
- Raudaskoski, A. (2023).** Mitä uudistava kiertotalous tarkoittaa liiketoiminnassa? Blogi Ethican verkkosivuilla 16.1.2023.
- Raworth, K. (2018).** Donitsitaloustiede. Seitsemän tapaa ajatella kuin 2000-luvun taloustieteilijä. Terra Cognita, 2018.
- Reed, B. (2007).** Shifting from 'sustainability' to regeneration. Building Research & Information 35(6).674-680.
- Rockström, J., Gupta, J., Qin, D. et al. (2023).** Safe and just Earth system boundaries. Nature (2023).
- Ruuska, T., Wilén, K. & Heikkurinen, P. (2019).** Ihminen osana luontoa: Ekologinen realismi ja kestävä taloudellinen organisoituminen. Tiede & edistys, Vuosikerta 44, Nro 2, Sivut 135-149.
- Salmenniemi, S., Tuomaala-Özdemir, S. & Ylöstalo, H. (2022).** Ikuiset talkoot: Uusintava työ utopioiden rakentamisessa. Poliittinen talous. Vol 10 Nro 1 (2022). Hoivan poliittinen talous.
- Sanford, C. (2018).** Five Criteria for Regenerative Work Design. Sivustolla carolsanford.com julkaistu artikkeli.
- Sanford, C. & Haggard, B. (2020).** The Regenerative Economic Shaper Perspective Paper. A Framework for Architecting the Next Economy. Parts 1-5.
- Shannon, G., Issa, R., Wood, C. & Kelman, I. (2022).** Regenerative economics for planetary health: A scoping review. International Health Trends and Perspectives, 2(3), SI 80-105. 2022.
- Sharma, M. (2007).** Personal to Planetary Transformation. Kosmos. Journal for Global Transformation.
- Sharpe, B. (2013).** Three Horizons: The Patterning of Hope. Triarchy Press, 2013.
- Smith, A. (1776).** An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations. W. Strahan and T. Cadell, London.
- Soininen, N., Juhola, S., Kahiluoto, H., Korhonen-Kursi, K. & Salomaa, A. (2022).** Kestävyystieteen muutosteorioiden avaimet. Teoksessa: Kestävyystieteen keinoin ihmisen ja luonnon yhteiselo. Toim. Halonen, T., Korhonen-Kurki, K., Niemelä, J. & Pietikäinen, J. Gaudeamus.
- S-Pankki (2021).** Kotimaisista viljelijöistä osa ilmastoratkaisua – uudistavaan maatalouteen voi sijoittaa nyt rahaston avulla. S-Pankin tiedote 23.11.2021.
- STM (2023).** Suomen kansallisen hyvinvointitalouden toimintaohjelma 2023-2025. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2022:12.
- Stokel-Walker, C. (2022).** What is regenerative capitalism and why is it important? World Economic Forum, Jan 24, 2022.
- Takala, V., Sundgren, C., Nordbäck, E. & Fougère, M. (2023).** Haastelähtöisen innovaatiopolitiikan käytännöt: Haasteen määrittely, toimeenpano, arviointi ja rahoitus. Sitra työpäpaperi 16.1.2023.
- Tamminen, T. (2022).** Eläköön sivistys. Näkökulmia uudistuvaan sivistysajatteluun. Sitran selvityksiä 216.

The Really Regenerative Center. Regenerative Economies. Healing the story of separation. Sivustolla reallyregenerative.org julkaistu artikkeli.

Ulanowicz, R., Goerner, S., Lietar, B. & Gomez, R. (2009). Quantifying sustainability: Resilience, efficiency and the return of information theory. Ecological Complexity. Vol. 6, Issue 1, March 2009, p. 27-36.

UNEP (2022). Inclusive Wealth As a Measure of Sustainability and Equity. Sivustolla iisd.org julkaistu artikkeli UNEP:in YK:n biodiversiteettikokouksen yhteydessä järjestämästä sivutapahtumasta.

Valtioneuvosto (2022). Hallituksen kestävyystiekartta. Tiekartan edistyminen ja jatkovalmistelun kokonaisuudet. Valtioneuvoston julkaisuja 2022:57.

Valtioneuvosto (2023). Vahva ja välittävä Suomi. Pääministeri Petteri Orpon hallitusohjelma. 20.6.2023. Valtioneuvoston julkaisuja 2023:58.

VF Corp (2023). VF Corporation brands – Timberlake, Vans, and the North Face – set to roll out new product collections with rubber sourced from farms using regenerative agriculture practices in 2023. Press release, Apr. 17.2023.

Wahl, D.C. (2017a). Sustainability is not enough: we need regenerative cultures. Sivustolla medium.com julkaistu artikkeli.

Wahl, D.C. (2017b). The Three Horizons of innovation and culture change. Regenerate the Future. Jun 7, 2017.

Wahl, D.C. (2020). Bioregional Regeneration for Planetary Health. Scale-linking human systems back into the pattern of health. Sivustolla medium.com julkaistu artikkeli.

Wass, H. (2022). Kestävän talouden tulee edistää demokraattisen pääoman uusiutumista. Sivustolla politiikasta.fi 28.11.2022 julkaistu artikkeli.

Lisäksi lähteenä on käytetty seuraavia verkkosivuja:

www.bsag.fi

www.capitalinstitute.org

www.c.ramboll.com

www.ecowelfare.fi

www.eko.bios.fi

www.ellenmcarthurfoundation.org

www.fluffstuff.fi

www.guyaki.com

www.grc.earth

www.ienearth.org/a-peoples-orientation-to-a-regenerative-economy/

www.interface.com

www.metsagroup.com

www.natcapsolutions.org

www.nryhtm.org

www.pepsico.com

www.regeneration.org

www.reallyregenerative.org/

www.regenerative-alliance.org

www.sitra.fi

www.smithschool.ox.ac.uk/research/regenerative-economy

www.storaenso.com

www.timberland.com

www.7thgenerationdesign.com

Kirjoittajasta

Eeva Hellström toimii ennakkoinnin johtavana asiantuntijana Sitrassa. Hän on ympäristötalouden tohtori, jolla on pitkä kokemus sekä kestävä kehityksen että kestävä talouden teemoista. Sitrassa Eeva työskentelee erityisesti talouden tulevaisuuteen liittyvien aiheiden parissa. Tavoitteena on monipuolistaa taloudesta käytävää tulevaisuuskeskustelua aikamme globaaleihin haasteisiin vastaamiseksi.

SITRA

SITRAN SELVITYKSIÄ 235

Sitran selvityksiä -sarjassa julkaistaan Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

ISBN 978-952-347-344-7 (PDF)
www.sitra.fi

SITRA.FI

Itämerenkatu 11–13
PL 160
00181 Helsinki
Puh. 0294 618 991